

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÜTOPYA – RADİKAL MİMARLIK BAĞLAMINDA 1960-70 DÖNEMİ
MİMARLIĞINA ANALİTİK BİR YAKLAŞIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şebnem ÇAKALOĞULLARI

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Işıl HACİHASANOĞLU

Mayıs 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÜTOPYA – RADİKAL MİMARLIK BAĞLAMINDA 1960-70 DÖNEMİ
MİMARLIĞINA ANALİTİK BİR YAKLAŞIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Şebnem ÇAKALOĞULLARI
(502121136)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Işıl HACİHASANOĞLU

Mayıs 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502121136 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Şebnem ÇAKALOĞULLARI SOYADI**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**ÜTOPYA – RADİKAL MİMARLIK BAĞLAMINDA 1960-70 DÖNEMİ MİMARLIĞINA ANALİTİK BİR YAKLAŞIM**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Işıl HACİHASANOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç.Dr. Göksenin İNALHAN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yrd.Doç.Dr. Güliz ÖZORHON
Özyeğin Üniversitesi

Teslim Tarihi : **4 Mayıs 2015**
Savunma Tarihi : **28 Mayıs 2015**

Hayalleri deneyimlemenin uğrunda,

ÖNSÖZ

Bu çalışmayı bu zamana kadar beni her aldığım kararda destekleyen ve cesaretlendiren annem Nurtaç Çakaloğulları, babam Haluk Çakaloğulları ve ablam Özlem Çakaloğulları'na adıyorum.

Tez süresince düşüncelerimi her zaman dinleyen eleştirileri ve yönlendirmeleri ile fikirlerimi net bir şekilde ifade etmemi sağlayan hep pozitif yaklaşımı ile bu süreçte yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Işıl Hacıhasanoğlu'na teşekkür ederim.

Mayıs 2015

Şebnem Çakaloğulları
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER .	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY..	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı.....	1
1.2 Tezin Kapsamı.	1
1.3 Tezin Yöntemi.....	4
2. ÜTOPYA VE RADİKAL MİMARLIK.	5
2.1 Ütopya Tanımları.	5
2.2 Ütopya ve Mimari Tasarım	9
2.3 Ütopya ve Radikal Mimarlık.....	12
2.4 Radikal Mimarlık Kapsamında Öne Çıkan Kavramlar	14
2.4.1 Hareketlilik.....	16
2.4.2 Esneklik.....	18
2.4.3 Serbestlik.....	19
2.4.4 Dönüşebilirlik/ Değişebilirlik.	21
2.5 Radikal Mimarlık ve Mekan.	22
2.6 Bölüm Sonucu.....	27
3.YÖNTEM	29
3.1 Radikal Mimarlığa Analitik Yaklaşım.	29
3.2 Analiz Ölçütleri.....	31
3.2.1 Biçim.....	36
3.2.2 İşlev.	39
3.2.3 Ölçek	41
3.2.4 Konum.....	43
3.3 Ölçüt ve Kavram İlişki Matrisi	44
3.4 Bölüm Sonucu.....	47
4. ALAN ÇALIŞMASI.....	49
4.1 Alan Çalışmasının Tanıtılması.....	49
4.2 1960-1970 Dönemi Mimari Yaklaşımları.....	50
4.3 Radikal Mimarlık Örnekleri.....	52
4.3.1 Superstudio: Sürekli Yapı (Continuous Monument).....	53
4.3.2 Metabolistler: Havada Yaşam Kümesi (Cluster in The Air).....	59
4.3.3 Coop Himmelb(l)au: Bulut (Wolke- The Cloud).....	67
4.3.4 Yona Friedman Mekansal Kent (Ville Spatiale- Spatial City).....	71
4.4 Örneklerin Analizi.....	75
4.5 Örneklerin Değerlendirilmesi	84

4.6 Bölüm Sonucu.....	94
5. SONUÇLAR	95
KAYNAKLAR.....	99
ÖZGEÇMİŞ	107

KISALTMALAR

CIAM	: Congrès internationaux d'architecture moderne
GEAM	: Groupe d'études d'architecture mobile
GIAP	: Groupe International d'Architecture Prospective
AA	: Architecture Association
AD	: Architectural Design
MAM	: Mori Art Museum
MoMA	: Museum of Modern Art
ESOGÜ	: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.1 : Tez şeması	4
Çizelge 3.1 : Ölçütlerin tanımı	44
Çizelge 3.2 : Kavramların tanımı.	45
Çizelge 3.3 : Ölçüt-kavram ilişki matrisi.....	46
Çizelge 4.1: Sürekli Yapı ölçüt-kavram matrisi	85
Çizelge 4.2: Havada Yaşam Kümesi ölçüt-kavram matrisi.....	87
Çizelge 4.3: Bulut ölçüt-kavram matrisi.....	88
Çizelge 4.4: Mekansal Kent ölçüt-kavram matrisi	90
Çizelge 4.5: Tüm değerlendirme matrisleri.	92
Çizelge 4.6: Matrislerin karşılaştırılması.....	92

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Kapsam içinde kurulan ilişki.....	3
Şekil 2.1 : Expo 70 Osaka alanın planı ve 24 farklı radikal tasarım.	13
Şekil 2.2 : Cushicle 1966.....	24
Şekil 2.3 : Suitaloon 1966.....	24
Şekil 2.4 : Hans Hollein Mobile Büro 1969.	24
Şekil 2.5 : Oasis no7	25
Şekil 2.6 : Connexion Skin.	25
Şekil 2.7 : Yellow Heart	25
Şekil 2.8 : Ballon Für Zwei.....	25
Şekil 2.9 : Villa Rosa 1968.....	25
Şekil 2.10 : Living Pod	26
Şekil 2.11 : Spray Plastic House.....	26
Şekil 2.12 : Bournemouth Step.....	26
Şekil 2.13 : Instant City	26
Şekil 3.1 : Tez yöntem şeması.	30
Şekil 3.2 : Tez değerlendirme şeması.	30
Şekil 3.3 : Dietrich Metastadt projesine ait görseller	33
Şekil 3.4 : Superstudio Supersurface video ekran görüntüleri	33
Şekil 4.1 : Superstudio Sürekli Yapı geçirgen ve yarı geçirgen yüzeyler	58
Şekil 4.2 : Superstudio Sürekli Yapı Yeryüzü ve Gridin İlişkisi.....	58
Şekil 4.3 : Superstudio Sürekli Yapı biçimin yapıyı çevreyi kaplaması	58
Şekil 4.4 : Superstudio Sürekli Yapı kent dinamikleri araçlar ve yollar.	59
Şekil 4.5 : Superstudio Sürekli Yapı yansıtıcı yüzeyler ve çevresel etkisi.....	59
Şekil 4.6 : Kiyonori Kikutake - Denizel Kent (Marine City) 1963.	61
Şekil 4.7 : Kenzo Tange - Tokyo Körfezi Planı 1960.	61
Şekil 4.8 : Arata Isozaki - Havada Yaşam Kümesi, Marunouchi Project 1963.....	61
Şekil 4.9 : Kisho Kurokawa - Nagakin Kapsül Kule 1972.....	62
Şekil 4.10 : Tarımsal Kent.....	62
Şekil 4.11 : Fuhumiko Maki.	63
Şekil 4.12 : EXPO70 Osaka alanın görünüşü.	64
Şekil 4.13 : Arata Isozaki Re-ruined Hirashima, Japan 1968.....	66
Şekil 4.14 : Arata Isozaki “Incubation Process” “Space City” projesi 1962.....	66
Şekil 4.15 : Coop Himmelb(l)au Grubunun mimarlığı ele alışı.	69
Şekil 4.16 : Astrobaloön.	69
Şekil 4.17 : Soul Flipper.	69
Şekil 4.18 : “Open House” (1983) konsept plan eskizi.	70
Şekil 4.19 : Bulut (Wolke- The Cloud) 1968.	70
Şekil 4.20 : Tarım alanlarının Mekansal Kent projesi içinde kullanımı.....	73
Şekil 4.21 : Mekansal kent strüktürü ve kent ilişkisi.....	74
Şekil 4.22 : Tarım alanları için kullanım.	74
Şekil 4.23 : Farklı biçimler ile eskiz çalışması.	75

Şekil 4.24 : Superstudio: Sürekli Yapı (1969) analizi.	76
Şekil 4.24 (devam) : Superstudio: Sürekli Yapı (1969) analizi	77
Şekil 4.25 : Havada Yaşam Kümesi (1960-1962) analizi.....	78
Şekil 4.25 (devam) : Havada Yaşam Kümesi (1960-1962) analizi.....	79
Şekil 4.26 : Coop Himmelb(l)au: Bulut (1968) analizi	80
Şekil 4.26 (devam) : Coop Himmelb(l)au: Bulut (1968) analizi	81
Şekil 4.27 : Yona Friedman: Mekansal Kent (1958-1962) analizi	82
Şekil 4.27 (devam) : Yona Friedman: Mekansal Kent (1958-1962) analizi	83

ÜTOPYA – RADİKAL MİMARLIK BAĞLAMINDA 1960-70 DÖNEMİ MİMARLIĞINA ANALİTİK BİR YAKLAŞIM

ÖZET

Mekan olgusu mimarlığın birey ile ilişkisinde ortaya çıkan bir dinamiktir ve farklı dönemler üzerinden bu ilişki çeşitli kavramlar ile kurulmuştur. Bu bağlamda mimarlık değişen çevresel koşullar, dinamikler ve kavramlar doğrultusunda mekansal farklılıklar sunmuştur. 1960 ve 70’ler kent kurgularında ele alınan yaşam ve kent mekanları bu anlamda içinde etkileşim bağlamında bir çok potansiyel barındırmaktadır. Bu açıdan 20. yy’ın ortalarına gelinmesi ile birlikte modern mimarlığın aradığı mekânsal farklılıklar gerçekleştirilmiş veya gerçekleştirilmemiş sıradışı kent kurgularını kapsamaktadır. Farklı yaklaşımları ile Superstudio: Sürekli Yapı, Metabolist Arata Isozaki: Havada Yaşam Kümesi, Coop Himmelb(l)au: Bulut ve Yona Friedman: Mekansal Kent projelerinin değerlendirilmesi ile etkileşim kavramının mekan kurgusuna etkisinin hangi ölçütler dahilinde olduğu saptanmıştır. Buna göre radikal kurgularda değerlendirilen etkileşim olgusunun mimarlığın gelişimindeki yerinin sorgulanması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Radikal kent kurgularının gerçekleştirilmemiş oluşu ve gelecekte daha yaşanabilir bir kent önerisi getirmesi bağlamında ütopyalar ile bağlantı kurduğu düşünülmektedir. Bundan dolayı ütopya tanımlarının değişim sürecinde radikal mimarlık, ütopya ve mimarlık ilişkisinde bir başlık olmaktadır ve mekan ile olan ilişkisi ikinci bölümde kurulmaktadır. Çalışma kapsamında 1960’lar ve 1970’lerde öne çıkan gerçekleştirilmemiş kent kurgularında analiz edilen mekansal farklılıklar etkileşim kavramı ve alt açılımları kapsamında değerlendirilmiştir. Etkileşim kavramının altında başlıklandırılan serbestlik, esneklik, dönüşebilirlik/değişebilirlik ve hareketlilik kavramları alan çalışmada kullanılan kent kurgularının mekan tanımları için öne çıkan yaklaşımlar olarak belirlenmiştir. Bu kavramların görsel veriler üzerinden analizi ölçek, biçim , işlev ve konum olarak yer alan ölçütler

kapsamında sağlanmıştır. Bu ölçütler ile birlikte değerlendirilen ve kent kurgularında öne çıkan kavramların yansımaları mekan olgusu içinde incelenmektedir.

Buna göre kent ve yaşam mekânı üzerine yapılan çalışmalarda gündeme gelen hareketlilik, esneklik, serbestlik ve dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramlarının biçim, işlev, konum ve ölçek ölçütleri ile olan ilişkisi tekrardan yorumlanmıştır. Bireyin mekân üzerinde ki etkisi ölçüt ve kavram bağlantısı kurularak, seçilen kent kurguları üzerinden değerlendirilmiştir. Her bir radikal kurgu içindeki ilişkiler farklılık gösterirken biçimin hareketliliği ve ölçeğin hareketliliği ve esnekliğinin yorumları dört örnekte ortaya çıkan ortak bir değerlendirmedir. Bu değerlendirmeler birbirleri ile karşılaştırıldığında farklı yaklaşımlar sunmaktadır. Ölçütler altında toplanan veriler ile dört kurgu için hazırlanan matrisler üzerinden yapılan çakıştırma sonucunda varılan yargı; konumun dönüşebilirliği/değişebilirliği olgusuna rastlanmazken, günümüz etkileşim olgusuna katkısının biçim odaklı hareketlilik ve ölçek odaklı esneklik doğrultusunda olduğudur.

Sonuçlar olarak, günümüz mimarlığında mekânların oluşumunda önemsenen yaşayan odaklı kurguların, radikal mimarlığın dinamizmi ile yakın ilişki içinde olduğu görölmüştür. Bu açıdan önerilen matrisler ile yapılan analizler günümüz mimarlığı içinde değerlendirilecek yaklaşımları kapsamaktadır. Bu bağlamda ortak olarak değerlendirilen ilişkiler, mimarlığı gerçek anlamda etkileyen kullanıcı ve mekân etkileşimi sunmaktadır. Buna göre radikal kent planlarının her birinin kendi özelinde çoklu mekân etkileşimi önermelerine rağmen, mimarlığa aktarılan mekânsal çeşitlemeler sınırlı kalmıştır.

ANALYTICAL APPROACH TO 1960-70s ERA'S ARCHITECTURE IN THE CONTEXT OF UTOPIA AND RADICAL ARCHITECTURE RELATION

SUMMARY

Space, as a dynamic phenomenon, is developed out of the interaction of the individuals. The relation between space and individual is defined via different concepts according to changing phases of architecture in a time. In this context, architecture offers spatial diversity in relation to the changing potentiality of the environmental circumstances, dynamics and notions. The considered spatial relationships of 1960s and 70s' urban fantasies, defined as urban and living spaces, embody different potentialities. In this aspect, the desired spatial hierarchy of modern architecture in mid 20th century is based on the radical urban fantasies which are stayed as realized or unrealized designs.

In this context the composed relation is set between image, which is graphically representation of the radical/ utopian fantasies and idea of the transformation to the real spaces by taking interest the notion of imagined world. Superstudio: Continuous Monument, Metabolist Arata Isozaki: Cluster in The Air, Coop Himmelb(l)au: The Cloud and Yona Friedman: Spatial City projects, which are analyzed in the scope of this research, have different approaches in terms of space and individuals' definitions of interactions. In accordance with the evaluation of the outcome of analyzed urban fantasies, the effect of the concepts over spaces are determined within the criterias. The purpose of the research is expressing effect of the interaction phenomenon in architectural practice which derives from the radical urban fantasies.

It is thought that the unrealized urban fantasies offer better world for habitants same as the utopian approaches. Because of this reason radical architecture is a term in the context of utopia and architectural space relation. The spatial variation of 1960s-70s urban fantasies is evaluated within the key concept that is specified as an interaction and the sub-notions which are outlined as mobility, flexibility, liberty (freeness) and change/transformation. These notions are evaluated in the frame of different understandings of the leading architects and design groups in radical era. In order to

reinterpret and reevaluate these idealized and conceptualized world, there are several criterias are used to explore the effect over the space. The effect of these notions over radical architecture is analyzed via defined criterias; form, function, location and scale.

According to the data that show the relation between concepts and criteria, the influences of habitants on fictional space evaluated different from each other. This research which are followed up urban and living spaces, the prominent terms are counted as mobility, flexibility, liberty(freeness) and change/transformation is read by the form, function, location and scale within the scope of the thesis. The actively effect of the individual is assumed that an increasing impact on potentiality of the interaction matter within the context of each unique design. Consequently in today's architecture which gives more importance to process-driven approach, does not deal with the end result as a construction or a building. That is why it is more close to be a dynamic then static. Because of this reason, the prepared matrixes and analysis which contains the datas are evaluated by referencing the today's circumstances for understanding the effective power on the centruy.

As a result, it is seen that today's architectural conception, which gives the importance of interplay between individuals and space, is associated with the dynamism of radical architecture. From this aspect, the analysis of matrix contains space variations. The compared relations, which introduce as a real space and habitant's interaction, have a wide range of variety in the context of architecture. Although the radical urban plans offers multiple interactive relation in a space within the specified concepts, the limited relation between habitants and space is transformed from radical fantasies to the architecture. While the mobility of the form, flexibility of the scale connection and mobility of the scale are the common results of the criteria-concept matrixes; change/transformation of the location is not mentioned in these projects. But in this relation it is seen that the architecture is realy affected by the behaviour of individual in terms of refictionalizing and reordering the space through the demand of habitants which is independent from the designer's ready images. With the regarded ability of the habitants, the designers and out of designers togetherness is changed and it loses its distinctive seperation.

All in all from this perspective, the effect of the radical ideas over the conceptual practice of the architecture and effective role of the individuals are barely seen within

the comparison between contemporary design and other constructed environments. In addition to progression of way of thinking, the phenomenon of today's architecture is defined as participatory design is found that early examples of radical architecture. The notions which are associated with the dynamism of the architecture, change the literally of the architecture faculty with the experiment, ambiguity meaning which is differentiated via every livings.

1. GİRİŞ

Bu çalışma, 20. yy ikinci yarısı içinde ortaya konulmuş, gerçekleşmemiş radikal kent kurgularını, temsilleri üzerinden biçim, işlev, ölçek ve konum ölçütleri ile analiz etmektedir. Bu yaklaşım ile mimarlık pratiğine olan etkileri, öne çıkan kavramların mekâna olan yansımaları ve birey arasında kurulan etkileşim bağlamında tespit edilmesi hedeflemiştir. Bu araştırmanın sınırı, çalışmanın yapıldığı dönem içinde önemsenen yaklaşımlar kapsamında belirlenmiştir.

1.1 Tezin Amacı

Bu çalışma 1960 ve 1970’lerde gerçekleştirilmemiş kent kurgularında öne çıkan kavramların yansımalarını mekan olgusu içinde incelemektedir. Kağıt üzerinde kalmış bu projelerin değerlendirilmesi ve birey etkileşimli mekan kurgusuna etkisinin ölçütlerle saptanması sonucunda mimarlığa olan katkısının keşfi, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Radikal mimarlığın tanımlandığı dönemde aktif gruplar ve tasarımcıların üretimlerinin ve bu dönem içinde öne çıkan kavramların mekan üzerindeki etkisi bugün için farklı mekan deneyimlerine neden olan girişimler olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında kavramların bir mekanı var eden ve anlaşılması için belirlenen biçim, işlev, ölçek ve konum ölçütleri üzerinden değerlendirilmesi çalışmaların öncü olduğu gelişmelerin öne çıkmasına olanak sağladığına inanılmaktadır.

1.2 Tezin Kapsamı

Çalışmanın kapsamında, 20. yy ortalarından itibaren dönem içindeki mimarlık yaklaşımını farklı bir şekilde ele almış ve mimarlık olgusun sorgulanması üzerine etkinlik göstermiş gruplar ve tasarımcılara değinilmiştir. Bu gruplar ve tasarımcılar arasından kent ve yaşam mekânları üzerinde tasarımlarını geliştirmiş olan gruplar ve tasarımcılar, alan çalışması kısmını oluşturmaktadır. Tezin alan çalışmasında kullanılan radikal kent kurgularının sunduğu ortak veriler; yer yüzünden yükseltilmiş

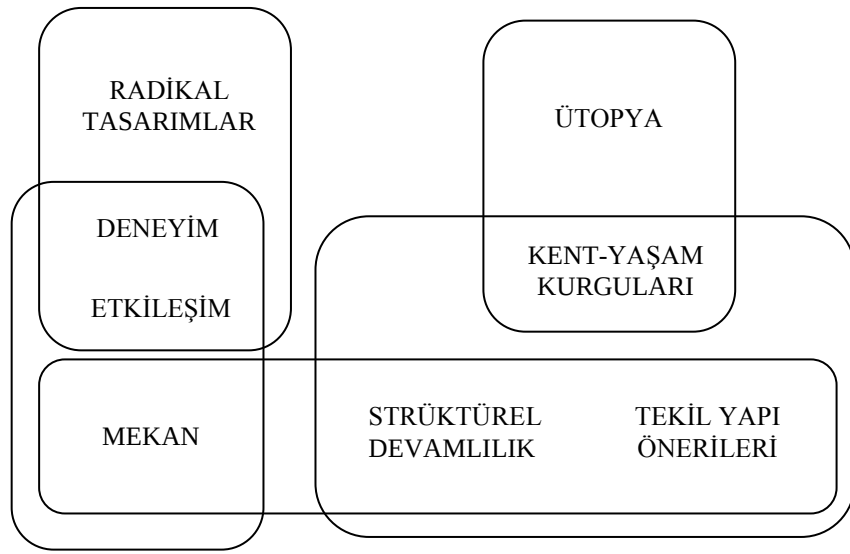
bir yaşam önerme, kent ile birlikte kurgulanma ve bireyin temel etki unsuru olarak kabul edilmesi konusunda benzerlik göstermektedir.

Tez çalışması içinde 20. yy'da değişen ütopya kavramına değinilmiştir. Yine 20.yy ikinci yarısından itibaren dönemin mimarlık yaklaşımına karşı radikal çıkışları ile mekanın sorgusunu farklı ölçeklerde ortaya koyan tasarımlar incelenmiştir. Bunlar Archigram, Archizoom, Superstudio, Team 10, Metabolistler, Fluxus, Coop Himmelb(l)au ve Haus Rucker Co. grupları ve bu grupları oluşturan mimarların bireysel yaklaşımlarıdır. Mimarlık üzerinde radikal çıkışları ile döneme etkileri olduğu düşünülen bu gruplar ve tasarımcılar mimarlık örnekleri başlığı altında 1960'lar ve 1970'lere odak oluşturularak değinilmiştir. Bununla birlikte yine araştırmanın ele alındığı aynı dönemde kent ve konut üzerine ortaya konulan ve tez kapsamında değerlendirilmeyen tasarımlar Buckminster Fuller, Le Corbusier gibi mimarların çalışmalarıdır. Bu yaklaşımlarında kentsel organizasyona veya konuta odaklanılırken kurgularını önerdikleri projeleri ile arasında bir bağlantı kurmayarak, kentin yok sayıldığı ve var olandan bağımsız bir halde ortaya koyulan tasarımlar olarak sunulmuştur. Yapılı çevre ile ilişkisi kurulamayan kurgular, araştırmanın kapsamında değerlendirilmemiştir. Bundan dolayı kullanılan örneklerde öne çıkan ortak özellik olarak, var olanın müdahaleler ile değiştirilmesi önemslenmiştir.

Ortak özellikleri sonucunda belirlenen ve yaşam mekanı öneren Mekansal Kent, Sürekli Yapı, Havada Yaşam Kümesi ve Bulut projelerinin verileri, analiz çizelgesi altında toplanmıştır. Bu çizelgede ölçütler; biçim, işlev, ölçek ve konum olarak belirlenmiştir. Çalışılan dönem özelinde öne çıkan hareketlilik, esneklik, serbestlik, dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramlarının alan çalışmasında kullanılan radikal kent kurgularında karşılık bulduğu noktalar, ölçüt ve kavram ilişkisi matrisi düzeninde değerlendirilmiştir. Bu matris analiz çizelgesinde yer alan ölçütler ve kavramların birbirini ile okunması yoluyla oluşturulmuştur. Dönem içinde belirlenen kavramların dışında daha birçok yaklaşım ele alınan örnekler üzerinden öne çıkabilmektedir. Ama sınırlandırma yapılarak 1960'lar ve 1970'lerde ana konseptin etkileşim olarak belirlenmesiyle birlikte bu kavrama katkı sağladığı düşünülen genel tasarım yaklaşımlarına gönderme yapılabilecek olan noktalar seçilmiştir. Seçilen kavramlar tek başına belirsiz bir tanım olarak kalmakta iken alternatif mekânlar olarak adlandırılan, belirli bir kategorisinin olmadığı, yapının türü ile tanımlanmadığı veya

farklı yaşam olanakları üzerinden değerlendirilen mekân önerileri ortaya koymaktadır.

Araştırmanın mekânsal bağlamda kapsamını tanımlayan kent ve yaşam kurguları üzerine odak oluşturulmuştur. Mekânsal Kent, Sürekli Yapı, Havada Yaşam Kümesi ve Bulut bu açıdan hem bir kent kurgusu hem de yaşam kurgusunu, var olan kent düzeni içinde önermektedir. Belirlenen ölçütler çerçevesinde farklı etkileşimlerin hareketlilik, esneklik, serbestlik, dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramları ile mekan üzerinde öne çıkan ifadeleri tanımlanmıştır.

Şekil 1.1 : Kapsam içinde kurulan ilişki.

Araştırmanın sonuç bölümünde, çalışma kapsamında bahsedilen kavramların bir üst başlığı olarak belirlenen etkileşim kavramının radikal kent kurguları ve mekân ile olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Buna göre alan çalışmasında kullanılan kent kurgularının çeşitli mekansal önerileri üzerinden mimarlık pratiğini etkilediği düşünülen bu yaklaşımların, bütüncül bir etkisinin gözlenemediği ancak döneminde farklılaşma arzusunda olanların mimarlık üretimlerini eleştirel bir yaklaşım üzerinden tekrar ele aldıkları düşünülmektedir. Bu bağlamda dolaylı bir şekilde mekana katkısı olduğu düşünülerek doğrudan etkileşimin sınırlı olduğu kanısına varılmıştır.

1.3 Tezin Yöntemi

Alan çalışmasında yer alan radikal kent kurgularının, kent ve yaşam mekanları üzerinden mimariye olan etkilerinin yorumlanabilmesi için ölçüt ve kavramlar ile matris oluşturulmuştur. Tez çalışmasının yöntemi, literatür araştırmasından çıkarım ile belirlenen ölçütler tarafından yapılan analiz ve analizin kavram ve ölçüt matrisi içinde değerlendirilmesi esas alınarak kurgulanmıştır. Değerlendirme bölümü için gerekli veriler ilk olarak alan çalışmasında kullanılan projelerin biçim, işlev, ölçek ve konum ölçütleri altında derlenmiş verilerinden elde edilmiştir. Ölçüt ve kavram okumasının yapılması için derlenen proje verileri ile gerçekleşmemiş ve radikal olarak tanımlanan tasarımların içerdiği farklı mekânsal kurgunun değerlendirilmesi konusunda da bir alt yapı oluşturabileceği öngörülmektedir. Bu analizin çizelge 1.1’de ki kurguya göre yapılması amaçlanmıştır.

Çizelge 1.1 : Tez şeması.

1960-70 lerdeki radikal yaklaşımı destekleyenler Metabolist-Arata Isozaki Yona Friedman Coop Himmel(b)lau Superstudio	Mekan ve Strüktür ile ilişkilendirilen kavramlar Etkileşim, hareketlilik, serbestlik, dönüşebilirlik/ değişebilirlik, esneklik	1960-70 lerde kavramların analizinin okunması ve bugüne etkisi
--	--	---

Tez temel olarak üç aşamalı çizelge sunmaktadır. Bunlar çalışmada yer alan projelerin analitik bir düzen ile verilerinin toplandığı çizelgeler, kavramlar ile matris oluşturularak değerlendirildiği çizelgeler ve değerlendirme sonucunda mimarlığa olan etkilerini ifade etmek üzere kurgulanmış çizelgedir. Son bölümde ele alınan kavramlar ve mekan üzerindeki yansımalarına radikal mimarlık örnekleri üzerinden daha detaylı bir şekilde tablolar doğrultusunda değinilmiş olup elde edilen kesişimler ve veriler değerlendirilmiştir.

2. ÜTOPYA VE RADİKAL MİMARLIK

Bu bölümde ütopya ve radikal mimarlık bağlantısının nasıl kurulduğuna dair tanımlara yer verilmiştir. Bu ilişki sırası ile başta “Ütopya Tanımları” olmak üzere “Ütopya ve Mimari Tasarım” ve “Ütopya ve Radikal Mimarlık” başlıkları ile açıklanmaktadır. “Radikal Mimarlık ve Mekan” bölümünde çalışmanın odaklandığı, gerçekleşmemiş radikal tasarımlar olarak öne çıkan projeler üzerinden mekan olgusu sorgulanmıştır.

2.1 Ütopya Tanımları

“Ütopya”, etimolojik olarak Yunanca’ya dayanan bir kelimedir. Kökenine inildiğinde “topos” ve ön ek olarak “eu” veya “ou” ayrımına sıkça rastlanılmaktadır. Buna göre farklı yorumlar altında değerlendirilen ütopya kelimesi genel olarak “eutopia” yani iyi yer olarak olumlu bir anlama gelirken daha özel bir biçimde var olmayan bir toplum tasviri üzerinden her kişinin kendi ürettiği iyi hal olarak açıklanmıştır (Sargent, 2010). Sargent’in ütopya edebiyatı türleri hakkında geniş sınıflandırmasında ütopyaların genelde karşıt durumların en az olduğu, düş kırıklığının olmadığı ve daha iyi bir yaşam içinde oldukları belirtilmektedir.

Ütopya ilk olarak 1516 yılında Thomas More’un anlattığı ideal ülke için kullanılmıştır. Bu kavram Platon’un Devlet’inden mitolojideki efsanelere kadar birçok disiplin içinde gelişmiş ve birçok alanla ilişki içindedir. Mimarlık ile de bu anlamda yakın bağlantı kuran ütopya kavramı, dönemler içinde değişimler yaşamıştır. Bu ütopyaların, dönemin koşulları ve zamandan etkilendiğini göstermektedir. More’un Ütopyası ise içinde bulunduğu dönemin eleştirisi ve sosyal, hukuksal olarak ideal bir durumun temsil edildiği bir ülke olarak yer almaktadır. Bir anlamda Doxiadis’e (1966) göre ütopyacılar, sosyal sistem içinde değer verdikleri tüm durumları, yaklaşımları altında dengeledikleri ve bunu toplumun yıkılmış değerleri üzerinden oluşturdukları yeni bir gerilim ile sağlamayı önemsemişlerdir. İdeal toplum tasarısı olarak ortaya konan ütopya kapsamında yer alan herşeye eşit ve

bütüncül yaklaşımı, toplumun refahı için düşünülmüş hayaller olarak öne çıkmaktadır.

Sargent “ütopya” nın bir kelime olarak “topos” sözcüğüne gelen ön ekler ile türetilmesinde en büyük önemi “topos” a vererek ütopyanın mekansal olarak bir yerde varlığına değinmiştir (Coleman, 2013). Nalbantoğlu “ütopya” kelimesini oluşturan “topos” u Aristoteles’in “topos” açıklaması ile ilişkilendirir. Aristoteles’e göre “topos” sabit ve dinamik durum olarak ele alınırken mekan yaratmak olarak da tanımlanmaktadır (Nalbantoğlu, 2008). Ütopya tanımının bu kelimeyi oluşturan topos ve ön eklerin anlamları doğrultusunda yorumlanması dışında farklı tanımları da değişen dönemler içinde yapılmıştır. Doxiadis’in (1966) *Between Dystopia and Utopia* kitabında yaptığı tanıma göre ütopya “mutlu yerin” eş anlamlısı olarak anlamlandırılırken aynı zamanda “var olmayan yer” ve “pratikte var olmayan yer” olarak da tanımlanmıştır. Bununla birlikte 7. Collegiate sözlüğüne referans vererek “mutlu yer”, “ideal mükemmellik” tanımları ile desteklenir (Doxiadis, 1966). Moos ve Brownstein’in yazarlığını yaptığı *Environment and Utopia* kitabında ütopya tasarımı ve çevrebiliminin aynı ve ortak şeyleri paylaştığı savunulmaktadır. Buna göre ütopya “yere bağlı olma” durumu ile değerlendirilir (Moos, Brownstein, 1977). Bu yaklaşım *Environment and Utopia* kitabının ikinci bölümünde yer alan Ütopya ve Ütopyacı Düşünce (*Utopia and Utopian Thought*) kısmında şöyle belirtilir; “... ortak paylaşımların gözlemlendiği ütopya modeli her zaman fiziksel çevre ile bağlantılıdır. Her ütopya aslında yer yüzünün herhangi bir yerindeki insanlar topluluğu ile alakalıdır. Sonuç olarak her ütopya insan organizasyonunun genel çevre ve yere bağlı doğal özellikler ile ilişkisini sunar.” (Moos, Brownstein, 1977). Yar (2014) ise *The Cultural Imaginary of The Internet: Virtual Utopias and Dystopias* kitabında ütopyanın kurgulanmış bir tasarımdansa toplumsal boyutundan bakarak “..insanlığın kendi kültürlerini anladığı yorumladığı ve değerlendirdiği deneyimler..” üzerine odaklanan bir tanım yaparak ütopyanın yerinin sanal olarak mekan içinde var olduğunu belirtmektedir. Lefebvre’nin *Gündelik Hayatın Eleştirisi* kitabının önsözünde Constant’ın 1959 yılında ortaya koyduğu farklı var oluşlar için farklı şehirler teması ile ilişkili olarak, kent planları “deneysel ütopyalar” (*experimental utopia*) olarak değerlendirilmektedir (Lefebvre, 2013). Yer ile ilişki kurulan tanımlarda ütopyanın toplumcu bir tasarım olması ile birlikte mekansal olarak sunduğu değerler de öne çıkarılmıştır.

Ütopyanın gerçeklik ile ilişkisi değişen dönemler ile tartışılır bir konu olmuştur (Porter, 2004). Moos ve Brownstein'a göre "gerçekliğe getirmek" bir "sosyal bilinmezlik"e neden olma durumu olarak tariflenmektedir. Bu bilinmezlik olgusunu da insan "deneyimi"ni etkilediği düşüncesindedir ve gelişme olarak değerlendirmektedir. Bir yandan da ütopyanın ideali aramak için ortaya konulduğu ve onu herhangi iyi işleyen bir organizasyon olarak tanımlanması her yerde de uygulanabilir olduğunun da altını çizmektedir. Bu yüzden çoğaltılması durumunu uygulanacağı yeni çevre için yenilikçi bir bakış olarak tanımlanırken "deneyimi" benzeri olduğu için ütopya niteliğini yitirdiği fikri savunulmuştur (Moos, Brownstein,1977). Bu anlamda hayali bir kurgu olarak değerlendirmesi ile birlikte farklı yorumlara imkan vermesi durumu bu tasarımların gerçekleşmesi ile sıradanlığa dönüşeceği düşüncesi öne çıkmaktadır.

Lefebvre'nin deneysel ütopya (experimental utopia) kavramını ele alan McDonough bu yaklaşımını duyu organları ile olduğu gibi algılanan konu ve gereklilikler üzerinde hayali çeşitlenmeler olarak tanımlamaktadır. Bireyin ulaşabileceğini düşündüğü bir ütopya tavsiri vardır (Mc Donough, 2008). Raymond William (2010) ise ütopyanın 1850'lerden itibaren sistematik yapılardan, deneyimsel (heuristic) ve daha açık söylemlere dönüştüğünü ifade etmektedir. Yeni bir toplum üzerine kurgulanan ütopyanın sadece bir yapısal çözüm getirmenin dışında yeni ilişkilerinde oluşmasının öngörüldüğü bir etki olarak ele almaktadır. "Heuristic" olgusunu ütopya ile ilişkilendirirken güçlü ve üstünlük ile tanımlamaktadır. Aynı zamanda bireyin çevresinden izole olma durumuna da değinmektedir. Bunun karşısında tuttuğu sistematik olgusunun ütopya ile ilişkisini gerçekleştirebilirliği, düzen ve standart yaşam ile kurmaktadır (Williams, 2010). Kateb ise ütopya içeriğinin gerçekleştirebilecek projeler olacağını öne sürerek ütopyaların gerçek dışılığına atıfta bulunmaktadır. Ütopyaların gerçek dışı olduğu varsayılmamaktadır (Kateb, 1965). Buna göre ütopya sosyal bir çözüm olmanın yanında konusu olan birey ile birlikte kurgu dahilinde farklı yorumlara da olanak sağlayan bir deneyim olarak açıklanmaktadır.

Ütopyanın sosyal, mekânsal değerlerinin varlığının ele alınmasının yanı sıra Jameson ise ütopyayı bir araç olarak ele almaktadır. Bu anlamda ütopyayı sistematik bir şekilde bireyin kendini ve çevresini anlamak üzere kullandığı bir yaklaşımı olarak değerlendirmektedir. Bundan dolayı bu kavram belirli bir konsept veya tanım altına

sokulmamaktadır (Jameson, 2007). Popper ütopyanın gerçek yaşamdaki hatalardan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Ona göre ütopya gerçek yaşamı ideal bir yere çevirmek gayesinde olmayıp; daha iyi koşullarda yaşam olarak değerlendirilmektedir (Corvi, 1996). Buna göre ütopyanın ortaya çıkması bireyin sorunlara eleştirel bakarak bir çözüm arama durumunu doğurduğu için bir sorgulama mekanizması olarak tanımlı yapılan bir olgu olmaktadır.

Ütopya görsel bir ifade ile planlanmış bir eylem gibi farklı temsiller arasında çeşitlenmektedir (Dostoğlu,1988). Bu bağlamda 1950'lere gelindiğinde mimarlık ve ütopyanın ilişkisi biçim, işlev ve ölçekte ki farklılaşmalardan kaynaklı olarak ve 20.yy'ın seri üretime verdiği önem ile birlikte değişimler yaşamıştır. Ütopya, 1960'larda radikal mimarlık (architecture radicale) olarak değerlendirilen başta İtalyan gruplar, Superstudio ve Archizoom olmak üzere CoopHimmelb(l)au, Metabolist, Archigram(2005) gibi gruplar tarafından bir tartışma platformu olarak ele alınmaktadır. Stauffer bu açıdan ütopyayı modern sonrası dönem için yaşanan çağ üzerinden değerlendirme yapılabilecek bir araç olarak tanımlamaktadır (Stauffer, 2002). Radikal tasarımların ortaya konduğu dönem olarak öne çıkan modern sonrası kısa dönem, geçmiş rutin mimarlık yaklaşımlarının tekrardan sorgulandığı bir dönüm noktası olmaktadır. Bu sorgulama ile birlikte mimarlık yaklaşımı üzerine etkisi olduğu düşünülmektedir.

20.yy içinde 1950'ler öncesi ve sonrası olarak bir karşılaştırma yapıldığında teknolojinin mimarlık edimi üzerindeki dikkate değer etkisinden kaynaklı olarak yapı üretiminde farklı biçim ve yöntemlerin denendiği bir dönem olmaktadır (Arslan, 2006). Bu üretimler ekseninde tekrardan sorgulanan mimarlık üretim, biçim, ölçek ve işlev olarak sayılan mimari bir bütünün¹ içinde sorgulanmasını ortaya koymuştur. Mimarlık ve ütopyayı gerçekleştirdiği noktada amacına ulaştığını savunan mimarlık eleştirmenleri ve felsefeciler yapı çevrenin değişiminin sadece görsel bir değişim sunmadığını, bununla birlikte mekansal, kavramsal ve başka durumlar içinde olunan bir ortam doğurduğunu savunmuşlardır. Farklı ütopya tanımları ve öne çıkan değerler bu tanımlarda yer, deneyim, hayal, toplum olarak yer almaktadır.

¹ “mimari bütün” Uğur Erkman'ın Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri kitabında kullandığı bir tanımdır. Mimari bütünü oluşturan elemanlar biçim, fonksiyon, tekniktir ve birbirleri ile ilişkilidir.

2.2 Ütopya ve Mimari Tasarım

18. yy'dan itibaren mimarlar düşlerini görünür halde ortaya koymaya başlamışlardır. Bunu takiben 1. Dünya Savaşı sonrasında 20.yy başında ortaya çıkan Alman dışavurumcular ütopya kavramını, mimarlığı sorgulayıcı ve sorgulayıcı bir yaklaşım olarak değerlendirmişlerdir. Bu dönemde ki tasarımların ütopya ile ilişkilendirildikleri nokta, inşa edilemez bir fantezi olarak tanımlanmaktadır (Riot-Sarcey, Bouchet, Picon, 2003). Ütopyanın hiçbir yerde var olmayan bir kurgu olarak tanımlanması aynı zamanda da her yerde kurgulanabilirlik potansiyeline sahip olmayı birlikte getirmektedir (Picon, 2003). Bu bağlamda tasarımın ait olduğu yerin tanımı ütopyanın mimarlık ile ilişkisinde bahsedilen bir ölçüt olarak karşılaşılmaktadır.

20. yy ortalarına gelindiğinde ise ütopyaların büyük imgelerinden biri olan mega strüktürler baskın hale gelmektedir (Roulliard, 2013). Yona Friedman'ın da söylemi ile "Utopies Réalisables" (gerçekleşebilir) olma durumu mimarlığın ütopya olgusu üzerinden ortaya koyulmaktadır (Busbea,2007). Bu dönem üzerinden Roullirad'ın "megayapı ütopyası" olarak yaptığı tanımında ihtiyaç ve strüktür üzerinden değiştirilebilirlik, devingenlik(hareket), geçicilik (esneklik, serbestlik) kavramları ile bağdaştırılmaktadır (Johnson, 1994). Megayapı olarak örneklenen Archigram, Metabolistler ve Yona Friedman'ın tasarımları, tanımlı bir strüktür önerileri ile mimarlığın ütopya ile ilişkisinde öne çıkan belirsizlik (ambiguity) tanımından çıkarılarak, ütopya fikrinden uzaklaşmış bir dönemin göstergesi olarak sunulmaktadır (Johnson, 1994). Ütopya tanımlarında değinilen bütüncül olma durumu yapıli çevre üzerinde kendini büyük ölçekli yapılarda öne çıkarmış ve bu fiziksel karşılığıyla birlikte dinamik kavramlara başvurularak yaşam kurguları tanımlanmıştır.

20. yy ortalarından sonra ise Rouillard ütopyayı bir araca dönüşmüşlük ile tanımlarken radikal yaklaşımlar ile ütopya teriminin mimarlığa eleştirel yaklaşma yöntemi olarak algılanması bu tanımı destekler niteliktedir. Ütopya içinde barındırdığı iyi yer veya olmayan yer ikileminin dışına çıkarak bir proje yaklaşımı olarak sunulmuştur (Cook, 2014). Cook'un üyesi olduğu Archigram grubu bu yöntemi etkin olarak tasarımlarının fikirsel ve görsel zenginliklerini sunmak üzere kullanmıştır.

Rouillard ütopya ve mimarlık ilişkisini çizgisel bir değişim sürecinde tanımlamaktadır. Manheim'dan yapılan alıntıda gerçeklik ile kurulan ilişkide “gerçeklik ile uzlaşmış” olarak açıklanan mimari ütopyalar “zayıf ütopyalar” olarak tanımlanmaktadır (Rouillard, 2013). Coleman mimarlık ve ütopya arasındaki ilişkileri Sargent, Levitas, Jameson, Moylan'dan alıntıları ile Imagining and Making the World Reconsidering Architecture and Utopia kitabında tartışmaktadır. Coleman “mimarısız ütopya yoktur” derken aynı zamanda “ütopyasız bir mimarlık”ın da olmadığını belirtmektedir. Bu açıdan Coleman “ütopyacılık zihniyetin” mimari tasarım için önemli olduğunu vurgulamıştır (Coleman,2011). Levitas ise ütopyanın işlevini bir problemi temel alarak ona karşılık soru üretmek şeklinde tanımlamaktadır (Levitas, 2010). Ütopyanın sınırlayıcı bir yaklaşımı doğurması şeklinde açıklanan bir diğer durum Coleman'ın kent kurgusu üzerine yorumu olmaktadır. Coleman'ın Jameson tanımında ütopyanın sadece bir kent kurgusu olarak ele alınmadığı aynı zamanda yapıları da kapsayan bir yaklaşımı olduğunu altı çizilmektedir. Bu durumda bir konsept özelinde ortaya çıkan kenti, plan ve yapılar olarak ayrılmasına dikkat çekmektedir (Coleman, 2007). Coleman ütopyanın nesneye bağlılığını var olmayan bir yerin “belirsizliği” oluşturması şeklinde tanımlamaktadır. Sargent (2010), ütopyanın etimolojik kökenindeki yere vurgu yaparak bir yer tanımı olması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, farklı yaklaşımlara göre mimarlık üzerine hem sınırlayıcı bir tanım getirirken hem de mimarlığın ihtiyacı olan bir tanım olarak belirtilmiştir.

Bezel'in ütopyanın ve karşı ütopyanın incelendiği Yeryüzü Cennetlerinin Sonu: Ters Ütopyalar kitabında ütopyalardan bireyin etkileşimine imkan vermeyen standart bir plan organizasyonu olarak bahseder. Bu noktada ters ütopya tanımını yapar. Ütopya ve ters ütopyanın oluşturduğu ikili durumu “vazgeçilmez sanat” olarak tanımlar ve üretilen toplum tasarımlarında çevreyi oluşturan etken olarak belirtilen mimarlığı temel unsur olarak değerlendirmektedir (Bezel, 1984). Tschumi'ye göre “sosyal gerçeklik” olarak ele alınan içinde bulunulan durum ve hayaller birbiri ile örtüşmemektedir. Ütopya ve mimarlık ilişkisinde fizikselleşmeyen ütopyaların, belirlediği hedeflerini de gerçekleştirememektedir (Tschumi, 1994). Lefebvre ise mimari ütopya tanımlamasının uygun bir kavram olmadığını savunmuştur. Çünkü soyut ütopya veya ütopyanın olmama durumu ancak herhangi belirli bir durum ile bağlantısı olmadığında ortaya çıkmaktadır (Coleman, 2013). Mimari ve ütopya, Ütopyalar

Sözlüğünde Rouillard'ın sistematik yaklaşımına göre, iki olgu karşılaştırılarak tanımlanmaktadır. Ona göre en başta ütopya ve mimari “olumlu” birer kelime olarak algılanmaktadır. Yine ütopya ve mimarlık anlatıları diagram ve şema yöntemi ile temsil ve anlatım yöntemleri ile sunduğu fikre inandırmaya çalışmaktadır. Birbirlerine göre durumlarının iki farklı yaklaşım olması mimariye ütopyacı gözden bakıldığında bir temsil aracı olarak değerlendirildiği, mimarlığın ütopyaya baktığı noktada ise ütopyanın mimariye “var oluş” kazandırdığı ortaya çıkmaktadır (Rouillard 2003). Ütopyanın mimarlık ile birlikte anılması bir tasarım kurgusuna sahip olduğu için örtüşmekte iken mimarlığın somut ilişkiler kurması, ütopyanın soyutluk durumu ile zıtlık oluşturmaktadır.

Ütopya ve mimarlık tartışmasında kağıt üzerinde kalma ve gerçekleşme konusunu Tschumi; mimarlığın sunum araçlarından olarak inşa etme edimini ele alarak sadece kağıt üzerinde kalmış veya zihinde var olan tasarımların bitmemiş olarak tanımını yapmaktadır. Ona göre ütopya ve mimarlık bağlamı, mimarlığın doğal gereksinimi olan fiziksel olarak ortaya bir şey koyma özelliği ile birlikte kurulmaktadır. Bu durumu Architecture Disjunction kitabından alıntısında;”...kağıt üzerinde kalan çizim bir mimarlık değildir,...Mimarlık gerçekleştirilmeye ihtiyaç duyar.” yazısı ile açık ve net bir biçimde tanımlamaktadır (Tschumi,1994). Buna göre mimarlık disiplininde bahsedilen ütopya olgusu ancak gerçekleştiği ölçüde mimarlık içinde yorumlanabilir.

Bu konuda mimarlar, eleştirmenler ve felsefecilere ait yorumlar kapsamında genel olarak ütopya, bir durum eleştirisi olarak ele alınmaktadır. Bu bakımdan var olan durumun iyileştirilmesi üzerinden gelişen fikirler sunulmaktadır. Bu fikirler mimarlık ile birlikte gerçekleşmesi ve gerçekleşmemesi bağlamında bir tartışma olarak değerlendirilmektedir. Ütopyanın 20. yy ortalarındaki tanımı, teknolojik gelişmelerin ve üretimin hızla ilerlediği ve bu yansımaların mekan üzerinde görüldüğü durum altında tekrar sorgulanmıştır. Bu anlamda mimarlık bağlamında, tasarımların yaşam kurgusu içinde çeşitlendiği ya da herhangi bir problem çözüm ilişkisi olmadan deneysel ve farklı yaklaşımlar olarak ele alındığı kurgular olarak değerlendirilmektedir. Ütopyanın geniş kapsamlı bir kent ve yaşam tasviri olarak ele alınması ve bu çerçeveden gelişmesi araştırmanın savunduğu gibi mimarlık üretimini yönlendirmiştir. Belirli dinamikler etrafında kavramsal olarak kent üzerinde veya hiç

olmayan bir kent kurgusu ile üretilen ütopya kendilerinden sonra gelen tasarımları da etkilemişlerdir.

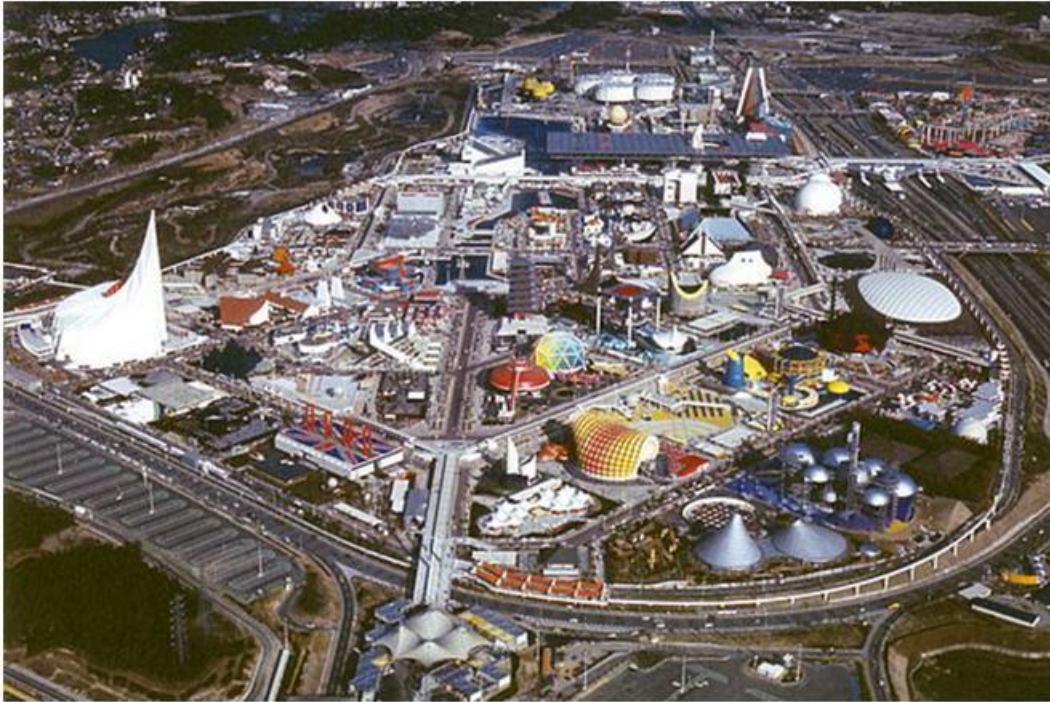
2.3 Ütopya ve Radikal Mimarlık

İlk kez “Radikal Mimarlık” terimi 1960’lar ve 1970’lerde tasarlanan farklı biçimler, strüktürler veya bu tasarımların ortaya koyduğu politik görüşler için kullanılmıştır (Branzi, 1972). Bu terim İtalya tabanlı Casabella Dergisinde 20.yy ortalarında ortaya çıkan grupların yaklaşımları üzerine söylenmiştir. Branzi bu dergideki yazısında radikal mimarlardan bir deneyimler bütünü olarak bahsetmektedir. Bunu deneysellik ile birlikte belirsiz olarak kalan tanımı üzerinden yorumunun yapılmasının o dönemler için zor olduğunu belirtmektedir. Ütopya tanımlarında rastlanılan deneysellik olgusu radikal mimarlık ve ütopya bağlantısını destekler bir nokta olmaktadır. Branzi radikal mimarlığı modern kültürün eğilimlerinden özgürleştirecek büyük bir hareket olarak tanımlamaktadır. Radikal mimarlık, birleştirici bir harekettense ruhu ve bir yere eğilimi olan yaklaşım olarak açıklanmaktadır (Branzi, 1972). Yine başka bir açıklamaya göre radikal mimarlık bir amacının olmadığı veya herhangi bir işveren tarafından istenilen bir tasarımın dışında kalan, ideolojik ve davranış ile ilgili kaygıları olan bir durumdur (Rouillard, 1972). Bu yaklaşım ile ütopya tanımları altında sorgulanan bütün yetkilerin bir elde olması (totaliter) ve bireysel olma ayrımında, radikal mimarlık kişisel değerlerin önemsendiği bir hareket olarak ele alınmaktadır.

Radikal mimarlık yani İtalyanca “Architettura Radicale” resmi bir hareket olmamakla birlikte Germano Celant’ın Superstudio, Archizoom gibi gruplar için söylediği bir isim olarak anılmaktadır (Stauffer, 2002). Radikal gruplar olarak sayılan Archigram, Superstudio, Archizoom, Ufo, Utopie, Metabolist grupları bu tanımın oluşmasında deneyim ve birey üzerine olan yaklaşımların esas alındığı çalışmaları ile katkı sağlamışlardır. Gerçekte radikal mimarlık Archigram, Superstudio gibi grupların tasarımlarını anlattıkları görselleri ile birlikte yeni bir mimarlık tanımı yapma gerekliliği hissetmeleri altında şekillenmiştir (Alison, Barbican Art Gallery, 2007). Radikal mimarlık teriminin tam olarak kökeninin nereye dayandığı bilinmemekle birlikte 1970’lerden sonra etkisini kaybetmiştir. Ama bu durum tamamen yok olması ile sonuçlanmamıştır. Farklı hareketler ile sürekliliğinin sağlandığı düşünülen mimari yaklaşımların, ilk olarak ortaya

konulduğu zamanki etkisi yakalanamamıştır. 1970'lerin ortasında Alessandro Mendini tarafından kurulan Alchimia, radikal tasarım hareketinden doğmuştur. Bunu Memphis grubu (1981) ve Domus Akademisi takip etmektedir (Colomina, Buckley, Grau 2010). Kısa zaman içinde ortaya çıkmış ve kısa süre radikal mimarlık hareketi altında aktif olmuş gruplar 20.yy sonlarına doğru tasarım yaklaşımları üzerinde incelenemez olmuştur.

Osaka'da düzenlenen Expo70 radikal mimarlığın örneklerinin inceleneceği bir platform olarak ele alınmaktadır. Expo70'te yer alan çalışmalar ütopya olarak sosyal ve kültürel fikirlerin bir radikal mimarlık yaklaşımı ile yorumlandığı ve tasarımların etkileşime açıldığı bir sergi kapsamında değerlendirilmektedir. Ütopyacı fikirlerin mimarlık edimi ile fizikselleşmesi radikal mimarlık nesnesi olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan radikal mimarlıkta önemli olanın ütopya fikirlerinin gerçekleştiği ve şekillendirildiği mekânsal uygulamalara dikkat edilmesidir (Eckersall, 2013). Radikal mimarlık, ütopya tasarımlarının mimarlık ile kurduğu ilişkide ortaya çıkan bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 2.1 : Expo 70 Osaka alanın planı ve 24 farklı radikal tasarım. [Url-1]

Tafari'nin radikal tanımı Haldun Ertekin'in 1980 ve 1981 yıllarında Mimarlık Dergisinde yayınladığı Mimarlık ve Ütopya: Kapitalist Gelişme ve Tasarım yazısında açıklanmaktadır. Buna göre radikal, tanım olarak kentteki yapıyı çevrenin

göz ardı edip yeniden kurgulanması olarak ele alınmıştır (Tafari, Penta, 1976). Bunun ile ilişkili olarak Le Corbusier'in (1924) Işıyan Kent (Ville Radieuse-The Radiant City) projesi de radikal bir tasarı olarak değerlendirilirken Tafari'nin radikal tanımına benzer bir şekilde kentte var olan kurgunun yok sayıldığı tasarımlar olarak öne çıkmaktadır. Buna göre radikal mimarlık savaş sonrası dönemde köktenci bir yaklaşım sergilerken modern sonrası dönem olarak 1960 ve 1970'lerde farklı biçimler ve deneyimlerin düşünüldüğü kent kurgusu ile birlikte önerilen tasarımların yer aldığı bir hareket olarak değerlendirilmektedir.

Ütopyanın 20.yy ortalarına denk gelen dönüşümü olarak tanımlanmakta olan radikal mimarlık Branzi ve diğer radikal hareket içinde üretim yapmış gruplarında söylemi ile birlikte kent ve yaşam mekanları üzerinden ele alınması, mimarlık ile etkileşim kavramı üzerinden ilişki kurmaktadır. Bunun ile birlikte önerilen strüktür sadece işlevsel veya bir çözüm getirme amacından sıyrılıp deneyimlenecek yerler ile ilişki kuran kentsel ve yaşam mekânını oluşturacak dinamikleri ile birlikte bulunmaktadır. Bu dinamikler radikal mimarlık örneklerinde belirli kavramların mekan oluşumuna etkisi kapsamında ele alınmıştır. Bu yaklaşımlar sonucunda radikal mimarlık tanımı tekrar yapılacak olursa, Branzi'nin açıklamasına benzer bir ifade ile ; 60'lar ve 70'lerde biçimsel, ölçeksel, sosyal bazı aşırı yaklaşımların tasarımları şekillendirdiği, herhangi bir problem çözme amacıyla ve tanımlı bir düzen arayışında olmayıp belirli dinamikler ile etkileşimin sağlandığı bir yaklaşım olarak açıklanabilir.

2.4 Radikal Mimarlık Kapsamında Öne Çıkan Kavramlar

Bu bölümde 1960 ve 1970'ler radikal mimarlığı üzerinden genel olarak öne çıkan kavramlara yer verilmiştir. Bu dönemde aktif gruplar ve tasarımcılar tarafından var olan koşullara alternatif çözümler getirilmiştir (Savaşır, 2008). Bunlardan kent ve yaşam mekânı kurgusu olan ve tasarımları etkileyen kavramlar tez kapsamında incelenmiş ve mekan üzerinde, ölçütler çerçevesinde ifadeleri değerlendirilmiştir. Bu kavramlar etkileşim kavramı altında ve etkileşimi oluşturan tasarım yaklaşımları olarak belirlenen hareketlilik, esneklik, serbestlik, dönüşebilirlik/değişebilirliktir. Seçilen kavramların deneyim dinamiklerinin oluşumunda 20.yy ortalarında ütopya mimarlığının yoğun olarak kullandığı görülmektedir. Alan çalışmasında analiz edilen ve mekan olgusu üzerinden değerlendirilen radikal tasarımların, etkileşim kavramını

önerdikleri kent ve yaşam kurgularındaki ifadelerine değinilmiştir. Bunla birlikte esneklik, serbestlik, değişebilirlik (Steiner, 2009), hareketlilik, belirsizlik kavramı ile de yorumlanmaktadır. Çalışma kapsamında radikal mimarlığın tanımında karşılaşılan deneyim olgusunun açıklanmasının zor olmasından dolayı belirsizlik olarak adlandırılmaktadır (Rouillard, 2013). Belirsiz İngilizce’de anlamını “indeterminate”, “ambiguity” olarak bulmaktadır. Week mimaride kullanılan belirsizlik kavramını biçim ile ilişkilendirerek herhangi bir işlev veya kütesel kapasitesine dair net bir tanımı olmama durumu olarak açıklarken, Ponty ve diğer fenomenoloji yazarları belirsizliği, muğlaklık, sınırların yok olması silikleşmesi (Aydınlı, 2012) olarak tariflemiştir. Belirsizlik kavramı mimarlıkta biçimin deneyimleyen tarafından tekrardan yorumlanması ve deneyimlenmesi anlamı ile de kullanılmaktadır (Porter, 2004). Etkileşim kelimesi ise Oxford sözlüğüne göre “interaction” (karşılıklı hareket) veya (etkileşim) olarak Türkçe karşılığını bulmaktadır. Etkileşim temelinde ikili bir ilişki halinde, dialog olarak var olmaktadır. Bu edimin gerçekleşebilmesi için etki ve tepkinin birbirini izleyen durumuna referans verilmektedir.

Etkileşimde ortaya çıkan bir diğer terim kullanıcı kavramıdır. Kullanıcıdan, tasarımlar ile birlikte 50’ler ve 60’larda sözedilmeye başlanmıştır (Forty, 2000). Kullanıcı yaşayan anlamında yorumlanırken Adrian Forty mimarlık ile kurduğu ilişkide kullanıcı için bir bireyin veya çoğul anlamda bireylerin yapılan tasarımda yer almaları olarak tanımlamaktadır. Tasarım kapsamında yer alacak bireylerin eylemlerini önceden tahmin edilen bir kurgu içinde, tanımlı bir şekilde gerçekleşeceğini belirtir. Yani kullanıcı adı altında her tasarım bir profil çizmektedir. Bir diğer yandan mimarlıkta ki kullanıcı kavramı yapı ile işleve dayalı bir ilişki kurduğunu da göstermektedir (Forty, 2000). Hertzberger kullanıcıdan mekanı yorumlayan olarak bahsetmektedir (Hertzberger, 2005). Lefebvre kullanıcıyı kendi mekanlarını üreten olarak tanımlamaktadır (Ronneberger,2008). Forty (2000) mimari tasarımda “hükmedecek tüm etkilere karşı” yaşayanın kendi “özgür olarak deneyimlemesi” sonucunda etkileşim kavramını ortaya koyar. Bu yaklaşımlar ile birlikte etkileşim kavramının ana unsurunu oluşturan birey, tanımlara göre yaşayan, deneyimleyen, kullanıcı olarak projelerde farklı profillerde yer almıştır. Etkileşim proje kapsamını oluşturan farklı tanımlar ile anlatılan bireylerin kurguda yer alan dinamikler ile ilişkisi doğrultusunda değerlendirilmektedir.

Etkileşim kavramı neredeyse tüm tasarım süreçlerinde varlığını hissettirmektedir. Çalışmanın yapıldığı kriterler doğrultusunda örnek vermek gerekirse biçim ve mekanın etkileşimi, malzemenin doluluk ve boşluğu oluşturmadaki etkileşimidir (Porter, 2004). Aynı zamanda bireyin Hertzberger'in tanımındaki gibi mekânı yorumlayan olarak ele alınması, etkileşim kavramının altında devimsel bir durum sunmaktadır. Etkileşim hareketlilik, esneklik, serbestlik ve dönüşebilirlik/değişebilirliğin bir üst başlığı olarak ele alınmıştır.

2.4.1 Hareketlilik

Oxford sözlüğüne göre “mobilty”, “mobile” mobil olarak da dilimizde yer etmiş olan hareketli kelimesinden türetilmiştir. Buna göre “mobile” (mobil) hareket edebilme yetisine sahip şeyler için kullanılırken “mobility” (mobilité) nin bu anlamı dışında sosyal bir hareketlilik olarak da tanımlanmıştır [Url-2]. Yaygın olarak kullanılmakta olan Fransızca kökenli “Mobile” kelimesi hareketli ve taşınabilirlik ile açıklanırken bir diğer anlamda da parçalar halinde yapılmış sıfatı ile tariflenmektedir [Url-3]. Hareketlilik kavramı başka birçok terimle kullanılmakta ve genel kelime anlamı olarak bir şeyin durumunu değiştirmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Mimarlık ile ilişkilendirildiğinde ise “mobil mimarlık” veya “hareketli mimarlık” Yona Friedman’ın öncülüğünde ortaya konmuş, yaşayanların plan ve yerleşim üzerinden mekânı ve mekânı oluşturan araçları değiştirebilme potansiyeli olan tasarımlar olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımdan etkilenen dönemler 1960’lar ve 1970’ler olarak sayılmaktadır (Curl, 2000) [Url-3]. Bu tanımlara göre hareketlilik hem yapısal ve fiziksel bir hareket tanımı yaparken hem de soyut anlamında toplumsal ve sosyal olarak birlikte yapılan etkinlikler olarak da açıklanmaktadır.

Friedman’ın 1956 Congres internationaux d’Architecture (CIAM) da Manifesto de l’Architecture Mobile (Hareketli Mimarlık) olarak sunduğu manifestosunda hareketliliği yaşayanların kendi yaşam alanlarını tasarladıkları bir mimarlık kavramı olarak ele almıştır (Mumford 2000). Bundan sonra Groupe d’Etudes d’Architecture Mobile (GEAM) grubu ile 1957-60 yılları arasında bu kavram ile ilişkili yayınlar yapılmıştır [Url-4]. Fuller ve Price çevre ile olan ilişkiyi hareket kelimesinin sözlük anlamı olan fiziksel olarak bir cismin durumunun değişmesi ve birbirine göre olan konumun belirlenmesindeki aksiyon olarak tanımlamaktadır. Yine 1970’lerde Cosmorom Mimarlık dergisinde “More More Mobile” başlığı ile hareketlilik

kavramına yer verilmiştir (Colomina, Buckley, Grau, 2010). Buna göre hem yapısal olarak strüktürün hareketi ve yapı içindeki elemanların sistem içindeki hareketi (sökülüp takılabılme) hem de sosyal değişimler için kullanılan bu olgu farklı anlamlar üzerinden yorumlanabilmektedir. Çalışma kapsamında incelenen örneklerde de görüldüğü gibi bu kavramın değişen yaklaşımlar ile farklı yorumları yapılmıştır. Friedman, Isozaki, Metabolistler, Superstudio, Coop Himmelbalu gibi hareketlilik kavramının öne çıktığı dönemlerde etkin olmuş tasarımcılar ve gruplar tarafında ele alınmıştır. Bu tasarımlar üzerinde de görüldüğü gibi yapısal öneriler içinde planlanan birimler (modüller) de hareketlilik kavramını destekler nitelikte ölçeksel ve yapısal halde hareket edebilme potansiyeline sahip parçalar olarak karşılaşılmaktadır. Modül bu anlamda 1960’larda, barındırdığı hareket potansiyeli ile Archigram, Archizoom, Metabolistler gibi birçok grubun tasarımlarında yer verdiği unsur olmuştur (Porter, 2004). Hareketlilik kavramına tasarımlarda rastlanması ile birlikte yeni yapısal çözümlere ihtiyaç duyulmuştur. Bununla ilişkili olarak yeni öneriler geliştirilmiştir.

20.yy’da hareketlilik kavramının yapısal karşılığının, strüktür ve modül olarak keşfedilmesi ile yaşam ve kent mekânı üzerinde hissedilir bir mimari unsur olarak yer almıştır. Siegal’ın editörlüğünü yaptığı The Art of Portable Architecture kitabında hareketlilik tanımını sadece bir strüktürün hareket etme kabiliyeti üzerinden yorumlamayıp, aynı zamanda bireyin belirli bir zaman ve mekânda, belirli bir çevrede ki ‘akıllıca’ olan hareketi olarak tanımlamaktadır. Burada birey ile kurulan sıkı hareket ilişkisinde bireyin konumunu değiştirmesi olarak gerçekleşen durum, artısta olan sosyal farklılıklara daha iyi karşılık verebilme amacını gütmektedir (Siegal, 2002). Hareket ile birlikte bireyin çevresi ile olan etkileşimi öne çıkmaktadır.

Hem yapısal ölçekte tasarımın hareketliliği hem de bireyin etkin bir biçimde tasarımda varlığının göstergesi olarak değinilen hareketlilik farklı yaklaşımlar tarafından çeşitli şekillerde yorumlanabilen bir kavram olmaktadır. Hareketlilik kavramının mimarlık ile kesişimi bu bağlamda tanımlı bir açıklama olarak tasarımlara yansıtılırken, mekânsal deneyimi çeşitlendirmesinden dolayı farklı yorumların da yapılabilmesine olanak sağlamıştır.

2.4.2 Esneklik

Esneklik kavramı İngilizce karşılığı, yaygın kullanımı olan “flexibility” ve “elasticity” olarak tanımlanırken esnek kelimesi “elastic”, “pliant” ve “flex” olarak tercüme edilmektedir. “Flexibility” üzerinden yapılan esneklik tanımının genel konsepti, değişen koşullara göre uyum sağlama kapasitesidir [Url-5]. Esnekliğin “elasticity” üzerinden yapılan tanımı da bir etki sonunda malzemenin kendi biçimini, boyutunu geri kazanma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Dışarıdan uygulanan etkilerin sadece nesnenin boyutunda yaptığı bir değişimdir [Url-6]. Kelimenin Türkçe anlamı incelendiğinde ilk anlamı olarak maddesel özellik ile ilişki kurularak yapılan açıklama ile “elasticity” üzerinden tanımlanan esnekliğe eş bir açıklamaya rastlanırken, ikinci ve üçüncü anlamlarında “değişik yorumlara elverişli” ve “görüş ve tutumlarında katı olmayan” tanımları yapılmıştır [Url-7]. Esneklik kelimesi İngilizce ve Türkçe tanımları bakımından çeşitlilik gösteren bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Adrian Forty’nin kitabında yer verdiği esneklik tanımı zaman ve başka değişkenleri kapsamaktadır. Yapıları herhangi belirli bir kullanımına karşı koyan bir kavramdır (Forty, 2000). Yine esnekliğin mimarlık üretimlerini etkilediği noktada farklı tanımları yapılmıştır. Kronenburg’un *Portable Architecture* kitabında bahsettiği örnekler üzerinden yorumlandığı esneklik kavramından yapılan çıkarıma göre şöyle sıralanabilmektedir. Hareketin esnekliği, yapının esnekliği, uyabilmede ki esneklik (adaptasyon), planın esnekliği, işlevde ki esneklik, etkileşimde ki esnekliktir (Kronenburg, 2003). Değerlendirmeye alınan her bir yapı üzerinden ortaya konulan esneklik kavramının mimarlık boyutunda ilişkisi birçok farklı yaklaşım ile bağlantı kurularak yorumlanmıştır.

Kiesler’in 1949 da yayınladığı *Maifeste du Correalisme*² ise esneklik kavramını koşullara adapte olmak üzerinden ele almaktadır. Konutun esnekliği üzerinden değinilen elastiklik olgusu ile desteklenen bir kavramdır (Maahsen-Milan, Pellegrino, Oliva, L., & Simonetti, 2013). Bu yaklaşımı ile Sonsuz Ev’de bahsedilen

² 1949 yılında Frederic J. Kiesler tarafından ortaya konmuş bir terimdir. Bu Fransız kökenli kelime insan, mekan, zaman arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Bu ilişkide biçim ile mistik durumlar ilişkilendirilir ve işlevsellik ile bağlantı kurulmamaktadır. Biçim üzerinde ki tanımı spiral, sonsuzluk gibi olgular ile yapılmaktadır [Url-8].

uyum aslında Kiesler mimarisinde esnekliği tanımlamaktadır. Kiesler esneklik yorumunu Makine Dönemi yapılarında öne çıkan benzer elemanların bir araya gelerek oluşturulduğu yapı organizasyonu yaklaşımına katılmayarak belirtmektedir. Esneklik ile mekânların sürekliliği ve kullanılan malzemenin farklılığı bağlantılıdır (Kiesler, 1966) [Url-8]. Esneklik materyal, biçim ve dolayısı ile mekân ile kurduğu ilişkisinde sınırların dışında sonsuzluk, süreklilik gibi uç deyişler ile tanımlanmaktadır.

Adrian Forty'nin İngilizce'de ki "flexibility" olarak karşılık gelen tanımı ile sunduğu esneklik kavramı modernist bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. Forty bu kavramı öngörülemeyen durumlar için kullanmıştır. Yani belirlenen, tanımlı bir kullanımın dışına çıkabilme potansiyelidir (Forty, 2000). Mimarlık disiplninde kullanılması yarım yüzyıl öncesine dayandırılan bu kavram modern yaşamın karmaşıklığı ve değişebilirliği ile tanımlanır (Colquhoun, 1982). Esneklik kendi içinde ikilik durumu barındırmaktadır. Yani esneklikten bahsedilebilmesi için tanımlı bir kullanımının olması ve bu kullanımının yanında yorumlanmasına da izin verebilmesi koşulu öngörülmektedir. Hertzberger (1962) ise esnekliği işlevsel terimi ile açıklamaktadır. Buna göre esneklik farklı işlevler ve çözümler sunabilmek olarak yorumlanmaktadır. Esneklik kavramı ortak olarak adaptasyon yani koşullara uyabilme olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda çevresel değişkenlere tepki olarak veya onlar doğrultusunda çeşitlilik göstermektedir. 20.yy modern sonrası dönemde etkinlik göstermiş gruplar tarafından yoğun bir şekilde ele alınan bu kavramlara yapısal, mekânsal ve kurgusal olarak rastlanmaktadır.

2.4.3 Serbestlik

Serbestlik kavramı veya serbest sözcüğü, İngilizce'de karşılığını "free", "liberal" ve daha uzak anlamda "open" olarak bulmaktadır [Url-9]. Buna göre "free" karşılığına göre serbestlik tanımı biri tarafından kontrol edilmeyen olarak karşılaşılrken bir diğer anlamında tutsak olmayan olarak açıklanmaktadır. Diğer olumsuz olarak adlandırılabilir anlamı da "kullanımda olmayan" olarak tanımlanmaktadır. Serbestlik kavramının uzak karşılığı olarak ulaşılan "open" sözcüğü ise "havaya maruz kalan" ve "geçişe izin veren boş alan" olarak tanımlanmaktadır [Url-10]. Bununla birlikte mekan ile ilişkilenen bir diğer anlamı da "kamu kullanımı olan" şeklinde açıklanmaktadır. Biçim ile ilişkilendirildiği noktada açık biçim (open form)

ve karşıtı kapalı biçim (close form) olarak karşılaşılan tamlamalar, grup biçimler (group forms) sınıfında tanımlanmaktadır. Buna göre her bir sonu açık olan kütleler, açık biçimlerdir (Allaby, Allaby, 1999) [Url-11]. Serbestlik kavramı birlikte kullanıldığı kelime ile birlikte farklı anlamları işaret etmektedir.

Cedric Price, Reyner Banham, Paul Barker, Peter Hall'un özgürlüğün deneyimi üzerine geliştirdikleri projeleri bu kavram altında değerlendirilebilir. Bu projeler statik planlama kurallarına karşı geliştirilmiş tasarımlardır (Banham, Barker, Hall, Price, 1969). Price, Architectural Design Dergisinde yaptığı tanımına göre kendi proje yaklaşımını plansız (Non-Plan, Null- Plan) olarak isimlendirmektedir (Hughes, Sadler 2000). Tasarım yaklaşımlarına göre plansız veya sıfır plan olarak adlandırılan tasarımlar toplumun kendi yaşam alanlarını düzenleme özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır. Serbestlik ve ütopya ilişkisi proje kurgusundaki plansızlık olgusu ile kurulur (Banham, Barker, Hall, Price, 1969). Coop Himmelblau tasarımlarında serbestlik ve açıklık olgularını mekan bağlamında kurgulamaktadır (Noever, 2007). Serbestliğin açık mimarlık (Open Architecture) olarak tanımlanması üzerinden mekânın biçimsel değişimine (mutation) referans verilir [Url-12]. Serbestliği önce biçime yaptığı etki ve sonra mekanın özgür bir şekilde kullanımı ile vurgulayan Coop Himmelblau, 1982 yılında The Open System başlıklı metninde farklı mekânsal kurguların birbirinden ayıramayacağını, hep birlikte olacağını belirtmiştir. Buna ithafen kesin bir tasarım sorununa cevap aramak yerine serbest kullanılabilen biçim ile bireyin etkin olduğu bir etkileşim sunmaktadır (Noever, 2007). Kendi mimarlık yaklaşımlarını bu terim üzerinden belirgin bir şekilde sunan Coop Himmelblau (1983) biçim üzerinden yaptığı tanımına göre var olan yapıları “boş bir kabuk”olarak görmektedir. Bu anlamda serbestlik kavramını biçimin fiziksel betimlenmesi için kullanılan “açık” olgusu altında değerlendirdikleri mimarlık yaklaşımlarının “bir anlamı olmadığını” öne sürmektedirler [Url-13].

20.yy'da serbestlik kavramı İngilizce'de ki karşılığının farklı kelimeler ile tanımlanmasıyla mimarlık alanında yer almıştır. Serbestlik kavramı, bahsedilen anlamları içinde olumlu veya olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Birey odaklı etkileşim tanımları yapılırken serbestlik, mimari edim ile birleştiği noktada yapı, mekan ve bireyin öznelliği üzerinden açıklanmaktadır. Kent ve yaşam mekânı

üzerindeki etkisinin bir program dâhilinde olmama durumu yine birey etkileşimli değişme gibi kavramlar ile desteklenmektedir.

2.4.4 Dönüşebilirlik/Değişebilirlik

Dönüşebilirlik ve/veya değişebilirlik olarak ele alınan kavramların Türkçe kelime anlamına tam olarak ulaşamamakla birlikte İngilizce karşılıkları olan “transform, transformative” ve/veya “mutable, changable, variencia, variety...” gibi kelimeler ile açıklanmaktadır [Url-14]. Transform bir performans olarak biçim, görünüş veya karakterde belirgin farklılıkların oluşmasına neden olan durumu tanımlar [Url-15]. Başka bir yaklaşıma göre değiştirme-, dönüştürme- eylemi olarak ele alınan “transform” bir şeyin tamamen iyi yönde gelişmesi olarak açıklanmaktadır [Url-16]. Biyolojide rastlantısal değişimler (mutation) olarak tanımlanan terimler, mimarlığın uyum sağlama yaklaşımı altında değerlendirilir [Url-17]. Yine değişebilirlik kavramı ile ilişkili olarak karşılaşılan “changable, to change” bir hareket tanımlamaktadır. Bu hareket neticesinde değişimden önceki haline benzemeyen bir fiziksel özellik ortaya çıkmaktadır (Daniel, 2005). Değişebilirlik kavramının İngilizce çevirisinde yer alan bir diğer olgu “variety, variencia” tır. “Variety” nin Türce anlamı çeşitliliktir. “variance” ise bir şeyin niteliksel olarak farklı olma, uyuşmama durumudur [Url-18]. Buna göre dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramları farklı tanımları üzerinden bir önceki durumuna göre nitelik olarak farklılaşmış bir durum sunmaktadır.

Forty, Words and Buildings A vocabulary in Architecture kitabında bu kavramlara Constant’ın mimarlık yaklaşımı üzerinden değinmiştir. Constant ütopyası olan New Babylon’u ortaya koyarken kenti, plan üzerinde oturtulmuş bir fiziksel yerleşim olarak ele almadığını belirtmektedir. Bundan dolayı, örneklenen kent kurgusunda yer alan elemanlardan yola çıkılarak Forty, değişimi biçimler üzerine olan etki olarak değerlendirmektedir. Dönüşüm ve/veya değişimin sürekliliğini “biçim” ve “biçimsizlik” olarak adlandırmaktadır. Bu bağlamda biçim ve biçimsizlik özellikleri ile görünüş, kendi içinde birbirine dönüşebilir yapıdadır. Yani biçim altında fiziksel ve görsel tanımı ile varlığını gösteren mimarlığın sürekli değişimi biçimsizliğe neden olmuştur (Forty, 2000). Bu yaklaşım ile dönüşebilirlik/değişebilirlik tanımlı bir fiziksel görünümü etkileyen kavram olarak yorumlanmaktadır.

Yine bu kavramlara Fuller “ephemeros” olarak değinmektedir. Yunan kökenli bir kelime olan ephemeros Fuller’ın değişkenlik kavramını ele alış biçiminde tek günlük bir sürecin açıklanması için kullanılmaktadır (Porter, 2004). Coop Himmelblau dönüşebilirlik ve mutasyon arasında ilişki kurmaktadır. Buna göre mutasyon üzerinden değerlendirilen bir kavram olarak Coop Himmelblau mimarlığında yer alan dönüşebilirlik sınırsız bir geçiş ve bunun sonucunda yeniden oluşum tariflenmektedir³ [Url-12]. Dönüşüm kavramı “güçlü, duyumsal, somut” olanı tanımlarken, tekrar eden bir olgu olmayıp sürekli değişen ve devam eden bir durumu temsil eder⁴ (Coop Himmelblau, 1986) [Url-12]. Busbea ise dönüşme (mutation) ve bir yere alışma (orientation) terimleri ile değişebilirlik ve esneklik arasında bağlantı kurmaktadır. Yona Friedman ise GEAM grubu ile hareketlilik üzerinden bu kavramları mimari yaklaşımlarında yer vermektedir (Busbea, 2007). Kavramlar kendini tekrar eden birer durum olarak yorumlanmayıp her etki ile bir öncekini değiştirir durumlar olarak değerlendirilmiştir.

Buna göre dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramları temelinde çevresel değişkenlere tepki olarak veya onlar doğrultusunda çeşitlilik göstermektedir. Birçok terim ile birlikte açıklanma ihtiyacı duyulan bu kavramlar hem birbirini açıklamak için kullanılırken hem de kendi içlerinde farklı yaklaşımlar sunmaktadır. 20.yy modern sonrası dönemde etkinliğini göstermiş gruplar tarafından yoğun bir şekilde ele alınan bu kavramalara hem yapısal ölçekte hem de mekânsal olarak rastlanmaktadır.

2.5 Radikal Mimarlık ve Mekan

Ragon’un tanımına göre sosyal ve teknolojik değişimlerin mimarlık üzerinde uç noktalarda yaşanması radikal olarak tanımlanırken bu durumun mimarlık ve mekân bağlamında kurduğu ilişki öne çıkan kavramların tasarımlarda yoğun bir şekilde yer alması ile açıklanmaktadır.⁵ Bu bağlamda oluşturulan yeni kurguların birey tarafından keşfedilecek yeni deneyimleri barındırdığı bir yaklaşım

³ Bu kavram ile ilişkilendirilen orijinal alıntıya göre “...It points to transitions, it creates them. It firmly establishes and is firmly established. But it doesn’t limit...” olarak açıklanmaktadır.

⁴ Bu kavram ile ilişkilendirilen orijinal alıntıya göre “Powerful. Sensual. Tangible. A form that mutates is not a circle but a spiral.” Olarak açıklanmaktadır

⁵ The City as a Vision Tribute to Michel Ragon sergi broşurundan alınan bir tanımdır. Bu sergi FRAC Center’da 19.09.2014/22.02.2015 tarihlerindedir. Kûrâtörleri Marie-Ange Brayer, Emmanuelle Chiapponne-Piriou, Aurelien Vernant’dır.

sunmaktadır. Tasarımların kapsamını oluşturan bireyin etkin halde kurguda varlığına yer verilmiştir. Bu açıdan bakıldığında bir deneyim ara yüzü olarak ele alınan beden, fiziksel ve hayal bazında ele alınan mekân ile ilişki kurmaktadır (Gürkaş, Barkul, 2012).

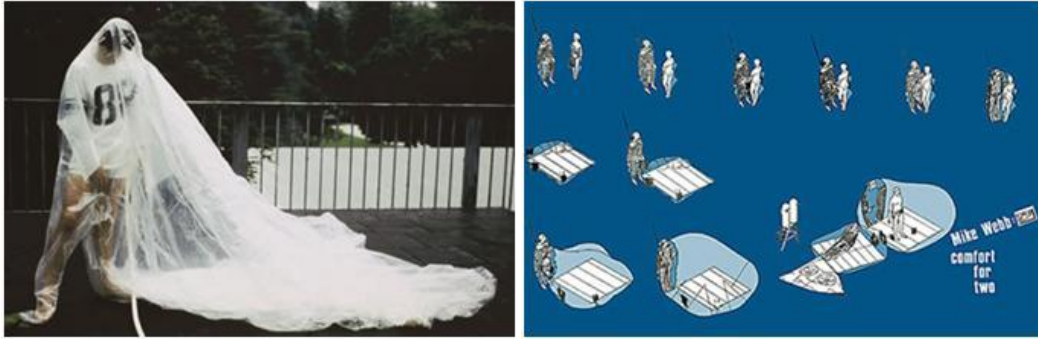
Mekân Erkman'ın çalışmasında biçim üzerinden açıklanmaktadır (Erkman, 1973). Biçimin ana elemanı olarak tariflenen mekân tanımına ek olarak, boşluk ve sınırlayıcıların meydana getirdiği bir kurgu olarak tanımlanmaktadır (Zevi,1957). Mekân, eylemler ile üretilir iken bu eylemler için platform olarak ele alınan yer olmaktadır (Certeau, 2008). Adrian Forty'nin de Words and Buildings: Vocabulary of Modern Architecture kitabında yer verdiği Moholy-Nagy'nin tanımlamasına göre mekân bir çeşit hareket üretiminden kaynaklanmaktadır ve çevredeki yapılar sayesinde görünür olmaktadır. Yapılar mekânın bir temsili planı haline gelmektedir (Moholy-Nagy, 1947). Virilio, 1960'larda iletişim teknolojilerinin çevreyi şekillendirdiğini vurgular (Busbea, 2007). Teknolojinin gelişimi ile endeksli gelişen sistemler, dönemin yapılı çevresini oluşturması üzerine kurgulanan strüktürel bir devamlılık önerisi ile bağdaştırılmaktadır. Forty'nin tipler⁶ olarak bahsettiği dönemlerden 1960'lar ve 1970'ler strüktürel devamlılık ile ilişkilendirilmektedir (Forty,2000). Mekân fiziksel elemanlar etrafında tanımlanırken içinde barındırdığı dinamizm, bireyin hareketini kapsamaktadır.

Kurgu olarak kalmış, teknoloji ile ilişkisinden dolayı gerçekleşme eğilimi olan ama içinde barındırdığı özellikleri sebebi ile var olan yaşam standartları içinde radikal olarak karşılaşılan tasarımlar yer konusu bakımında Marc Auge'nin modern sonrası dönem için yaptığı açıklama ile benzer bir yaklaşım içermektedir. Auge var olan yalın yerin karşıtı olarak fiziksel anlamda var olmayan yeri (non-place) tanımlamaktadır. Yani hayal olarak kalan bu mekânlar ruhu olmayan bir diğer deyişle gelip geçici olma durumunun temsildir (Auge, 1995). Bu açıdan dönem içinde kurgulanan henüz gerçekleşmemiş tasarımlar hem radikal mimarlık söylemi altında belirli ölçütler ile ilişki kurar iken hem de fiziksel bir projeye dönüşmemiş olması yer konusu üzerinden yorumlanmaktadır.

⁶ Forty "type" (tip, tür) kelimesini kenti anlaşılır kılan ve benzer dokuların algılanması sonucu ortaya çıkan durum olarak tanımlanmaktadır.(Antony Vidler the third typology 1977)

Radikal mimarlığın sıradan mekân deneyimi üzerine değiştirici etkileri bağlamında ele alınan, 1960'lar ve 70'lerde öne çıkan kent ve yaşam mekânları, sunduğu mekânsal zenginliklerinden dolayı alan çalışması için seçilmiştir. Bu amaçla kent ölçeğinde farklı kurgular ile oluşturulan tasarımlar, yapısal önerileri altında mega strüktür olarak genellenmektedir.

Kent ve Yaşam Mekanları: Çalışma kapsamında ele alınan dönem sosyal ve teknolojik değişimlerin abartılı olarak yaşandığı dönem olarak değerlendirilmektedir ve bunun sonucunda mekâna yansımaları farklı hallerde görülmektedir. 1960-70'lerde aktif halde gelecek ile ilgili deneysel kurgularını temsil eden gruplar, projelerini farklı strüktür ve teknik çözümler ile desteklemişlerdir. Bunlara örnek olarak şişme teknolojiler ile üretilen Archigram'ın Cushicle ve Suitaloon projeleri, Hans Hollein'in Mobile Büro projesi sayılmaktadır.

Şekil 2.2 : Cushicle 1966. [Url-19]

Şekil 2.3 : Suitaloon 1966. [Url-19]

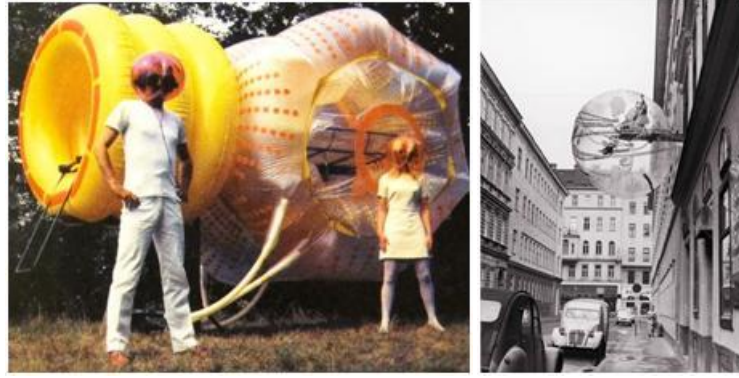
Şekil 2.4 : Hans Hollein Mobile Büro 1969. [Url-20]

Haus Rucker Co'nun mimarlık yaklaşımı üzerine radikal tutumları ile 1967-69 yılları arasında ortaya koyduğu Oasis No. 7, Connexion Skin, Ballon für zwei (iki kişilik balon), Inner World ve Yellow Heart isimli tasarımları da şişme (pneumatic) yapılar altında sayılmaktadır.

Şekil 2.5 : Oasis no7[Url-21]

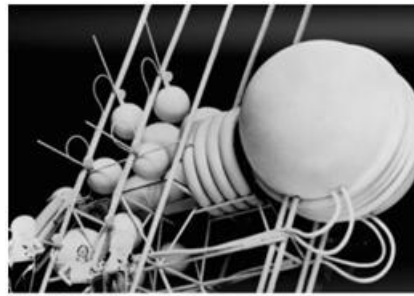
Şekil 2.6 : Connexion Skin [Url-22]

Şekil 2.7 : Yellow Heart [Url-21]

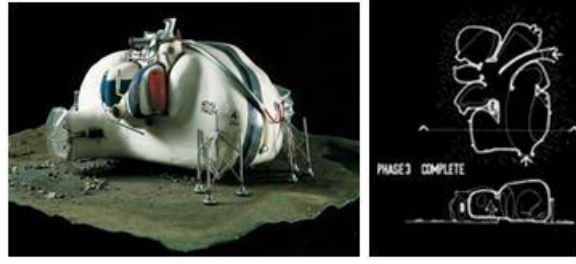
Şekil 2.8 : Ballon Für Zwei [Url-21]

Bunun ile birlikte Coop Himmelb(l)au projelerinde de benzer unsurlar ile desteklenmiş yaklaşımlara rastlanmaktadır.

Şekil 2.9 : Villa Rosa 1968 [Url-23]

Kapalı birimler olarak megastrüktür-birim önerisinin dışında değerlendirilmekte olan Living Pod, Spray Plastic House gibi projeler de yaşam mekanlarının farklı halde ele alındığı örneklerdir. Daha geniş bir alan üzerinde tasarlanan strüktürler ve bahsedilen tekil elemanların kesiştiği örnekler de vardır. Bunlar Archigram'ın Instant City, Bournemouth Step projelerinde görülmektedir.

Şekil 2.10 : Living Pod [Url-19]

Şekil 2.11 : Spray Plastic House [Url-19]

Şekil 2.12 : Bournemouth Step [Url-19]

Şekil 2.13 : Instant City [Url-19]

Megastrüktür 20. yy ortalarında kent kurgusunda içinde birçok şey barındıran bir form olarak ortaya çıkmıştır. Bir yapısal terim olarak karşılaşılan “megastructure” ilk olarak Smithson tarafından Tange’nin Tokyo körfezi içi hazırladığı devasa planı için söylenmiştir. Sonra bu terimin tanımı Maki ve Wilcoxon tarafından yapılmış ve bununla birlikte kesin bir açıklamaya ulaşmıştır (Rouillard, 2013). Buna göre 1964 yılında Maki tarafından yapılan tanımda bu kavram Metabolist grupların tasarımlarını tanımlamak için kullanılmıştır ve Maki’nin tanımında yer alan üç başlıktan biri olmaktadır (Maki, 1964). Maki bu başlıkları sırası ile birleşik, megastrüktürel ve grup biçimler (Compositional Form, Megastructural Form, Group Form) olarak sınıflandırmaktadır. Metabolistler ile ilişkilendirilen bu tanım megastrüktürleri şehri bir arada tutan, içinde birçok fonksiyonun barındığı kafes olarak tanımlamaktadır (Wilcoxon, 1968). Bu açılıma göre “megastrüktür” dört madde ile tanımlanır. Bunlar modüllerin inşası, strüktürün sınırsız uzaması, bir yapıyı oluşturan küçük birimlerin sökülüp takılması ve isteğe göre tekrar kurgulanmasıdır. Bu tip strüktürlerin oluşumunda ele alınan parçalar olarak ortaya çıkan modüller ve bu modüllerin bir araya gelmesi ile oluşturulan strüktür kullanım açısından farklı potansiyellere sahiptir (Banham, 1976). Bu farklılık Banham’ın

karşılaştırmasına göre meydana gelen yapının, diğer tekil modüllerden daha çok potansiyel sunması olarak belirlenmiştir.⁷ Farklı şekillerde bir araya gelmesi ile çeşitli hallerde yapıların üretilbilmesine olanak sağlayan yapısı ile karşılaştırıldığında, birimlerin tek olarak sunduğu biçimsel farklılığı, bir araya gelerek oluşturduğu biçime oranla daha düşüktür (Porter, 2004). Megastrüktürler ile birlikte ortaya çıkan modül 1960'larda ortaya çıkan Archigram, Metabolist gruplar ve diğer mimarlık gruplarının tasarımlarında çok rastlanılan yapısal bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Genelde bir strüktür ve onun üzerindeki birimler olarak yer alan modüller, sunduğu hareket potansiyeli ile 1960'larda yaygın şekilde ele alınmış bir unsur olmaktadır. Metastadt, Plugin City, Marine City, Kapsul Kule, ... gibi çalışmalar yapısal olarak benzerliklerinden dolayı bu bağlamda değerlendirilmektedir (Elser, Cachola Schmal, & Deutsches Architekturmuseum 2012). Bu anlamda modül tasarımları strüktürel olarak yapının bir birimini oluşturacak şekilde kurgulanmıştır. Değişik tip ve malzeme ile tasarımları düşünülen bu elemanın kullanıldığı kurguya göre de uyarlanabilir bir terim olarak tanımlanmaktadır. Örnek olarak Archigram'ın Uzak Modül veya Metabolist Grubun Yaşam Modülü'nün, ortaya koydukları birimler verilmektedir. Bu birimlerin bir araya gelmesi ile oluşan yapı da modülör yapı olarak isimlendirilir (Porter, 2004). Genel olarak bu tip strüktüre sahip projelerin kent kurgusu üzerine geliştirdikleri çözümlerde kendi içinde mekânsal farklılıklara rastlanmaktadır. Kent yaşamı üzerine fiziksel olarak yeni bir tanım getiren megastrüktür bu tanımını bireyin aktivitesi ile ifade eder. Kentin kapsamı bireyin aktifliği ile belirlenmektedir (Schulz 1965). Kentsel ölçekte değerlendirilen tasarımlarda doğal olarak bireyin etkin olması öngörülmektedir. Bu açıdan etkileşim mekan, üzerinde öne çıkan bir mimari yaklaşım olmaktadır.

2.6 Bölüm Sonucu

Çalışmanın yaklaşımına göre kısa süre etkinlik göstermiş ve radikal mimarlık hareketi altında değerlendirilen projelerin mekân ilişkisine değinilmiştir. Kent ve yaşam mekânları megastrüktür olarak öne çıkan tasarımlar üzerinden ele

⁷ Bu tanımını Metabolistler üzerinde ilişkilendirdiği megastrüktürün tasarımsal karakterini açıklamak üzere yapmaktadır. Örnekler çerçevesinde birim ve bu birimlerden meydana gelen megastrüktürün oluşumunda, strüktörü oluşturan modüllerin tasarım olarak geri planda kaldığı durumdan bahsetmektedir.

alınmaktadır. Bu örneklerin ve önerdikleri mekânın daha kapsamlı olmasından dolayı çalışma bu tip projeler ile sınırlandırılmaktadır. Bunun için mekân olgusu hakkında ütopya ve radikal mimarlık bağlamında tanımlara yer verilmiştir. Tüm bu kavramlar tek tek ele alınmış olmasına rağmen açıklamalarında da görüldüğü gibi birbirini etkileyen ve birbirini tanımlamada kullanılan olgular olarak ortaya konulmuştur. Yani hareketlilik tanımını yaparken, hareketin esnekliği şeklinde değerlendirme yapılması mümkündür. Genel olarak etkileşimin altında değerlendirilmelerinin yanında belirsizlik kavramı da bu kavramlar üzerinden değerlendirilmektedir. Hareket ve serbestlik kavramı bir arada yorumlanmaya başlandığında belirsiz hareketlerin oluşacağı durumu sunulmuştur.

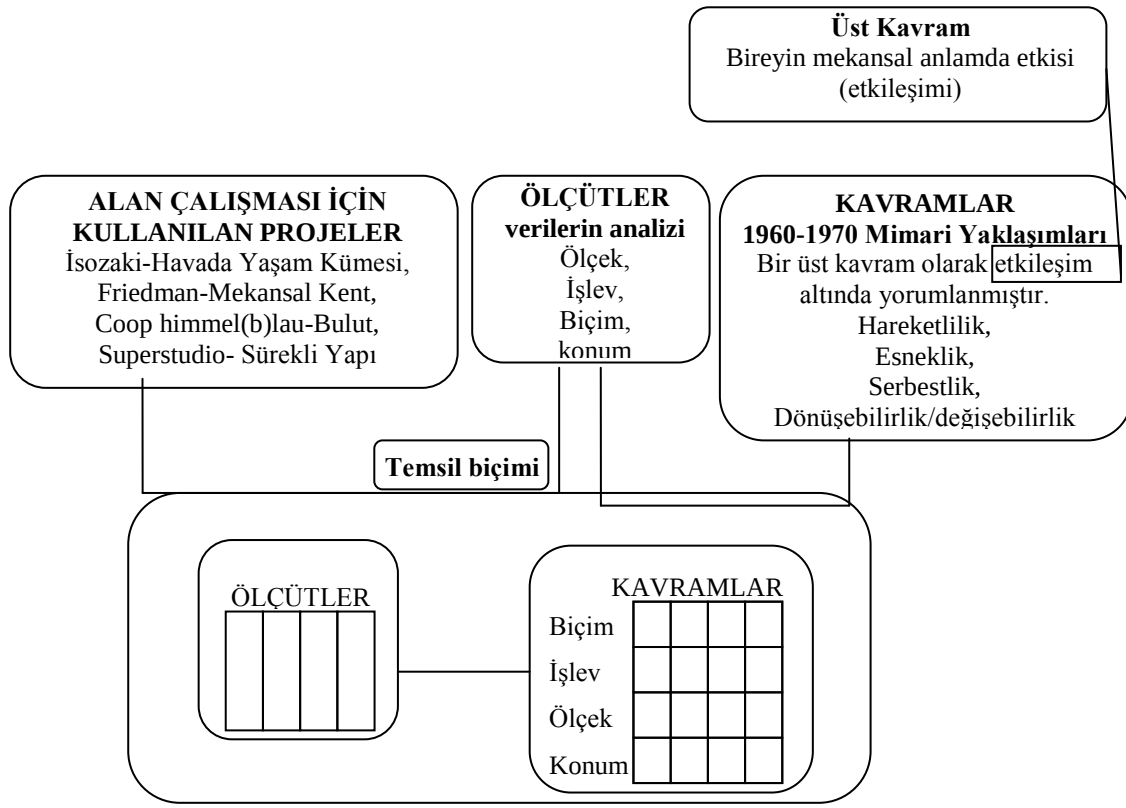
Ele alınan kavramların tanımları ve farklı yorumlar sonucunda oluşan yaklaşımlar bir dinamiklik barındırmaktadır. Bu dinamizm genel başlık olarak ele alınan etkileşim kavramına gönderme yaparak kent ve yaşam mekanları üzerindeki etkisi ile ölçülmektedir.

3. YÖNTEM

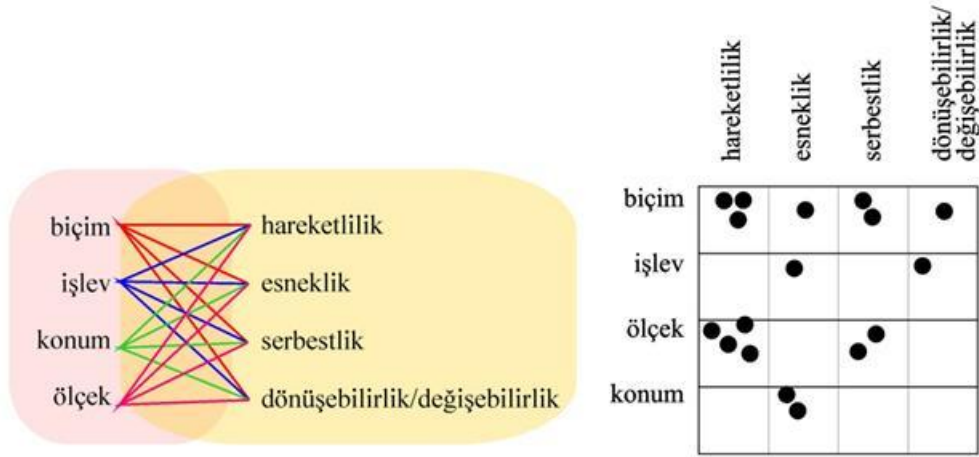
Bu bölümde sırası ile önce analiz çizelgeleri ve bu çizelgelerde yer alan, kent kurgularının ölçütler altında tanımlanan karakterleri ile ölçüt ve kavram matrisi oluşturulmuştur. Dönem içinde radikal mimarlık ve mekan kapsamında bir değerlendirme sunmak üzere tüm matrisler karşılaştırılmıştır. Tüm bu basamaklara detaylı bir şekilde değinilmektedir.

3.1 Radikal Mimarlık Dönemine Analitik Yaklaşım

Çalışma kapsamında irdelenen radikal kent kurguları biçim, işlev, ölçek ve konum ölçütleri ile analiz edilmiş ve veriler üzerinden değerlendirilmiştir. Sırası ile önce veriler ile çizelgelerin oluşturulması sonra analitik bir biçimde maddelenen verilerden referans alınarak ölçütler ve kavram ilişki matrisinin meydana getirilmesi, değerlendirmenin özgün kısmıdır. Bu matrislerde satır bölümünde ölçütler; biçim, işlev, konum ve ölçek, sütunlarda ise bu tasarımların ortaya konulduğu dönem ve etkisinin sürdüğü yıllar üzerinde öne çıkan; hareketlilik, esneklik, serbestlik ve dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramlarına yer verilmektedir. Her biri ayrı matriste değerlendirilen kent kurgularının tanımlanan ölçüt ve kavram bağı ile öne çıkan birliktelikleri, ilgili sütun ve satırların kesişimlerinin işaretlenmesi ile ifade edilmiştir. Birbirleri ile karşılaştırmanın açık bir şekilde yapılabilmesi için matrislerin karşılaştırılması gerekmektedir. Bu şekilde kavramların tasarımlar ile nasıl ilişkilendiğini gösterir toplu bir tablo elde edilmiştir. Tüm bu basamaklara detaylı bir şekilde değinilmektedir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : Tez yöntem şeması.

Şekil 3.2 : Tez değerlendirme şeması

Bu araştırma çerçevesinde satır ve sütunlar ile oluşturulan tüm kesişimlere alan çalışmasının sonucunda değinilmemiştir. Değerlendirme, ölçek ve kavram kesişiminin mekân üzerine etkisinin tanımlandığı kutucukların üzerinde durularak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda oluşturulan matrisler kapsamında meydana gelen tüm kesişimler dikkate alınmamıştır. Öne çıkan kavramların izlerinin bir mimari

bütünü oluşturan ölçütler bağlamında ele alınmamış olması, tasarım yaklaşımlarında kavramların mekânsal ifadelerinin yetersiz olduğu ile açıklanmaktadır veya bu kavramlara değinilmemiş olmasındandır.

3.2 Analiz Ölçütleri

Tez çalışmasında radikal mimarlık ve mekânsal yansımaları olarak incelenen örneklerin verilerinin derlenmesi ve kavramlar kapsamında değerlendirilmesi biçim, işlev, konum ve ölçek olarak belirlenen ölçütler ile sağlanmaktadır. Analiz için gerekli verilerin elde edildiği gerçekleşmemiş kent kurgularının temsil biçimleri, oluşturulan çizelgeler için yorumlanan biçimsel ve anlatımsal verilerin kaynağını oluşturmaktadır. Bunun için temsil biçimi başlığı radikal kent kurgularının verilerinin toplanması için başvurulmuş bir ölçüt olarak önemi vurgulanırken analiz ve değerlendirme çizelgelerinde yer almaması tez kapsamında araştırılan fiziksel mekan ile olan ilişkisinin yorumlanması açısından bağlantı kurulamamasından dolayıdır.

Ölçütlerin bir ütopya tanımının 20.yy sonrasında dönüşümü olarak ortaya konulan radikal mimarlık örnekleri için yerin ve daha sonra kurgu ile birlikte mekânın tasviri için gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu ölçütler çerçevesinde yapılan değerlendirme radikal mimarlık tasarımları olarak öne çıkmış uygulanmış veya uygulanmamış örneklerin anlaşılmasında çoklu bir ilişki kurmaktadır. Bu bölüm altında sayılan ölçütler ütopiyalar ve radikal mimarlık üzerine bir kıstas olarak ele alınıp anlaşılması için sistematik bir veri toplama çizelgesi önermektedir. Çoğunlukla mimari bir bütünün anlaşılması üzerine rastlanan bu terimlerin 20.yy ortalarında ortaya çıkan radikal tasarımların değerlendirme ölçütü olarak ele alınmasındaki gerekçesi kurguların bir bakıma kışkırtıcı bir gerçeklik üzerine düzenlenmesidir. Bunu ortaya koyar iken hayali ve gerçek arasındaki mesafe belirgindir. (Cook, 2014) Mimarlık tarihinde mimarlık teorisyenlerinin, eleştirmenlerinin ve tarih yazarlarının dönem içinde söylemlerinin değişimini ve var olan mimarlığı anlamak için bu tip yöntemler kullanılmaktadır. Var olanın anlaşılması ve aktarılmasının dışında yorumlanması için de kolay ifade edilir bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Ölçütlerin fiziksel olarak yapıyı çevrede tanımlı ve gerçekte deneyimlenebilen bir yapı üzerinden olmayıp hayali bir kurguyu anlamak ve yorumlamak için temsil biçimleri ile ulaşılan verilerin değerlendirildiği bir yöntem ihtiyacı duymaktadır.

Alan çalışması kapsamında gerçekleşmemiş kurguların tasarımlarının anlatıldığı farklı yöntemlerden bahsedilmektedir. Bir hayli uzun olarak değinilen bu kriter, radikal tasarımların anlatıldığı farklı ve özgün gösterimleri ile mimarlığın anlatım biçimlerine olan katkısı ve bu doğrultuda kurguların anlaşılması bakımından önemi büyüktür. Ütopya tanımının mimari tasarım ile ilişkilendirildiği kısmı düşüncenin hayal boyutundan çıkarılıp kâğıda dökülmesi durumunu doğurmuştur (Cook, 2014). Mansfield (2013) ütopya çalışmalarının görselleştirilmesinin kent mekânları ile olan ilişkinin dönüşümünde güçlü girdiler olarak ortaya koymuştur (Dunn, Cureton, Pollastri, 2014). Birçok mimarın ve tasarımcının da daha iyi anlaşılabilmek adına başvurduğu diğer tüm yöntemler temsil biçim altında incelenmektedir. Buna örnek olabilecek bir anlayış ile Richard J. Dietrich'in Metastadt'ı farklı temsil biçimleri ile aktarılmıştır. Dietrich bu projesi ile yeni bir şehir dokusu oluşturulması amaçlamaktadır. Böyle bir fikri anlatmak için de farklı temsil biçimlerinden yararlanılmıştır. Bunlar çizgi roman benzeri anlatım, maket ile anlatım, yapının yapılış sistemini aşamalı olarak gösterdiği bir canlandırma olarak sayılmaktadır (Elser, Cachola, 2012). Dietrich'in projesini daha etkili bir biçimde anlatmak üzere başvurduğu farklı anlatım yöntemlerine eş olacak bir girişim Superstudio tarafından da yapılmıştır. 1960'larda mimarlığın anlamını arayan bu grup kendi yaklaşımlarını kısa filmler ile anlatmıştır. Bunun örneklerini Pistoia'da ki Superarchitecture sergisinde, 1972'de MoMA'nın düzenlediği Italy: The New Domestic Landscape sergisinde sundukları Yaşam, Süperyüzey (Life, Supersurface) çalışmasında grafik üzerinde yaptıkları kolajlar ve Beş Temel İlke (Five Fundamental Act) filmi ile göstermektedir (Lang, Menking, 2003). Fundamental Act adı altında yayınladıkları kısa filmler ile hem projelerinden görseller yayınlanan hem de arka plan anlatımı ile ifadelerini güçlendirmiştir. Superstudio projelerini hikayeleştirme ile birlikte mizah, hiciv şeklinde anlatarak mimarlığın yalnız plan üzerinden okunma durumunu kırmıştır (Lang, Menking, 2003). Gerçekleşmeyen tasarımlar olarak kalan çalışmaların etkili anlatımları için başvuru olan farklı yöntemler mimarlık ve temsil biçimi ilişkisini farklı bir boyuta taşımıştır.

Tasarımların ortaya konulduğu dönemler ile ilişkili olarak farklı temsil biçimlerinin ortaya çıkması anlatımdaki yöntemlerinde değişmesine neden olmuştur. Bu anlamda ölçekli bir model oluşturmak neredeyse her dönemde var olan bir teknik gibi sunulmaktadır. Temsil biçimleri olarak sayılan ve görsel bir betimleme yapmak üzere

kullanılan araçlar video, film, çizim, kolaj, maket bir çok ütopya projesinin fikrini daha etkili anlatmak ve gerçekliği vurgulamak adına önemli bir noktayı oluşturmaktadır (Miller, 2013). Buna göre kâğıt üzerinde kalan bu tasarımların, dönemsel yaklaşımları hakkında sundukları fiziksel ve kavramsal bir çok veriye farklı temsil biçimleri ile ürettikleri görseller aracılığıyla ulaşılmaktadır.

Şekil 3.3 : Dietrich Metastadt projesine ait görseller.

Şekil 3.4 : Superstudio Supersurface video ekran görüntüleri.[Url-24]

Çalışmanın içeriğinin anlaşılmasında görsel unsurlar tasarımların değerlendirilmesi konusunda kilit görevinde önemli bir yerdedir (Gehl, 1998). Gösterilen imaja fikirler, umutlar ve değerlendirmeler yüklenmektedir (Cook, 2014). Bu bağlamda bir tasarımı anlatan araç olarak ortaya konulan görseller kurgunun en etkileyici şekilde aktarılmasını amaçlayan etkileşime ilk geçilen unsur olmaktadır (Foucault, 2001).

Thomas Fisher'in *Communicating Ideas Artfully* yazısında belirttiği gibi çizim yapmanın nedeni ve nasıl yapıldığı mimarlık felsefesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle Fisher sunum ve görselleştirme tekniği ile ortaya konulan mekânın mimarlık yaklaşım içinde yakın bir ilişkisi olduğunu savunmaktadır. Bir mekânın gelişmesindeki önemli bir kriter olarak ele alınan temsil mekan felsefesini de etkilemektedir (Okamoto,2000). Buna göre bir tasarımın temsili düşünsel yaklaşımın anlaşılması üzerine veri sunmanın yanında bir süreç olarak ele alınan ve kurgulama olgusunun da kendi içinde gelişmesi bakımından önem barındırmaktadır.

Temsil biçimi tasarımın anlaşılması ve okunması üzerine bir ölçüttür ve dönemsel olarak farklılık göstermektedir. Peter Cook'un *Drawing the Motive Force of Architecture* kitabında genel olarak çizim başlığı altında görselleştirme yöntemleri sınıflandırmıştır. Bunlar kavramsal soyut çizimlerden, teknik, dijital ve gerçek ötesi çizimlere kadar uzanan bir çeşitlilik göstermektedir. Archigram ile birlikte hayali yerlerin farklı ifade ediş yöntemleri ile anlatılan radikal tasarımlar, genel olarak temsil biçimleri altında soyut ve kesin türler (abstract conceptual/certain kinds) olarak değerlendirilir (Cook, 2014). 1960'larda tasarımlar radikal mimarlık grupları tarafından çok sık rastlanılan ve içinde Pop kültür elemanları barındıran kolaj çalışmalar ile anlatılmıştır. Cook (2014), kolaj ile ortaya konan fikirleri karıştırma, eritme, birleştirme (mix, melt, combination) ile tanımlar iken diğer yandan bu teknik ile fikirlerin, malzemelerin, imgelerin, yapının karmaşıklaşması üzerine cesaret verdiğine vurgu yapar. Kolaj ve çizim ilişkisi beden, mekan ve materyal bağlamında kurulan ilişki ile açıklanmaktadır. Bauhaus üretilimindeki mekansal dinamiklik kes-yapıştır olarak da adlandırılan grafik anlatım ile bağlantılıdır (Shields, 2014). 1960'larda pop kültürün etkin olması ile birlikte temsil biçimlerinin mekan kurgusunda dinamik etkileri olmuştur.

Kolaj, 20. yy da ortaya çıkan çelişen düşüncelerin dışavurumu olarak da tanımlanmaktadır (Woods, 2000). Tanyeli Woods'un fikirsel çatışmalarını ortaya koyduğu temsil biçimini matematiksel ve geometrik bir betimleme olarak adlandırmaktadır (Tanyeli, 2000). Kolajın mimarlıkta kullanılması görsel sunum kalitesi ile birlikte fikre yapılan vurguyu yükseltmekte ve bazı önceden tahmin edilemeyen ilişkilerin de tekrar yorumlanması ile düşünsel boyutta yaratıcı bir etki sağlamaktadır. Kolaj bu anlamda farklı zamanların çakıştırılabileceği bir temsil

olarak değerlendirildiğinde Woods'un konsept yaklaşımının anlaşılabilceği bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Porter, 2004). 1960'larda etkili bir temsil yöntemi olarak ortaya çıkan kolaj farklı dönemsel değerlerin birlikte yeni bir bağlam oluşturulmasına imkan vermektedir. John Berger'in *Görme Biçimleri* kitabında bir temsil biçimi olarak ele alınan kolajın anlamı olarak kesmek ve yapıştırmak ve buna maruz kalan imajı var olan bağlamından kopararak yeni bir çevrede yeni ilişkiler ile var etmesidir (Berger, 2012). Buna göre temsil biçimi çalışılan dönem içinde gerçekleştirilmemiş kurguların kavranması üzerinde veriler sunan bir ölçüt olmaktadır. Çalışma kapsamında kullanılan projeler için belirlenen analiz ölçütlerine veri sunmaktadır.

Rossi *Şehrin Mimarisi* adlı kitabında, kentin oluşumunu anlamak için belirlediği terimlere yer vermektedir. Bunlar kentsel ölçekte coğrafya, topografya, mimarlık ve diğer disiplinlerin değerlendirilmesi şeklinde sayılırken, mimarlığı oluşturan kıstasları yer, olay ve biçim olarak ortaya koymaktadır (Rossi, 2003). Rossi insan yapımı olan şeylerin (urban artifact) ve kentin değerlendirmesini işlev ve biçim üzerinden yaparken zaman konusunu da içermektedir (Rossi, Eisenman, 1982). Yine Doxiadis *Between Dystopia and Utopia* kitabında konsept olarak belirlemiş olduğu ütopya, ideal şehirler ve kozmopolisi sistematik değerlendirme kriterleri olarak boyut ve eleman terimlerini kullanmaktadır (Doxiadis, 1966). Bir diğer örnek olarak karşılaşılan Schulz'un 1971 de yayınlan *Existence, Space and Architecture* kitabında mimari mekânın değerlendirilmesi ve algılanmasına yönelik bir yaklaşım sunulmuştur. Schulz'un "varoluşsal mekânı" ve "mimari mekânı" değerlendirdiği başlıklar da bu mekânları oluşturan elemanlar ve farklı ölçekler halinde belirlediği seviyeler yer almaktadır. Bir mekânın algılanabilmesi için sunulan elemanlardan genel hatları ile sınırlar, yönelimler ve merkez olarak bahsedilmektedir. Schulz (1971) bu başlıklar altında sistematik bir irdeleme için ele aldığı değerlendirme ölçütlerini belirlemiş ve karmaşık bir kavram olarak karşılaşılan mekânın mimarlık ve varlık ile ilişkisini sunar. Buna göre mimarlık disiplini içinde çok etkenli bir ilişkiler bütünü olarak öne çıkan mekân olgusu anlaşılması için farklı ölçütler ile değerlendirilmiştir. Bunlar birkaç ölçüt çerçevesinde sunulmasının yanında ele alınan yaklaşım özelinde değişen durumların ortaya çıkarılması için birçok ölçüt ile değerlendirilmiştir.

Bu kavramlar ve ölçütler Forty ve onun referans aldığı mimar ve eleştirmenler tarafından, birlikte kullanılmış terimler olarak karşılaşılmaktadır. Biçim, işlev, esneklik, yer, çevre, kullanıcı, eklemlleme (articulation) gibi terimleri alışılmış modernist terimlerdir (Hertzberger, 2005). Diğer yandan da modern sonrası dönemin öne çıkan yaklaşımları olarak karşılaşılan işlev, strüktür, dolaşım, dönüşüm terimleridir (Forty,2004). Ching ise Mimarlık Biçim Mekân ve Düzeni kitabında yine benzer terimleri bir arada kullanmıştır (Ching, Lökçe, 2003). İşlev üzerinden Eisenman'ın değerlendirmesi, Arnheim'in (2012) göresel ifade üzerinden verileri değerlendirilmesi ve derlemesi, Adrian Forty'nin Words and Buildings kitabında yer verdiği terimler aslında böyle bir yaklaşım ile çevrenin, tasarlanan şeyin ve tasarım olgusunun, anlaşılmasında önemli ölçütler olarak ortaya konulmaktadır. Araştırmada ele alınan ölçütler biçim, işlev, konum, ölçek ve temsil biçimi olarak seçilmiştir. Bu ölçütler hem fiziksel özelliklerin öne çıkarılması hem de mekânın anlaşılması üzere başlıklandırılmıştır.

Bu bölümde analiz için ele alınan ölçütler tanımlanmıştır. Açıklamalara göre ölçek ve konum ölçütlerinin analiz yaklaşımları ütopya tanımları üzerinden belirlenmiştir. Bunun nedeni kent ve yaşam mekânı üzerine toplumcu bir yaklaşım olarak ele alınan ve gerçekleşmemiş tasarımların konum ve ölçek kurgularının, ütopyalarda geçen, kent planlarının ve betimlemelerini vurgulayan başlıklar olarak düşünülmesine dayanmaktadır. Bu yaklaşımın, radikal tasarımların gerçekleşmemiş olarak kalan kentsel kurguları ile bağlantı kurulmasının nedeni, belirli bir konumun olmama durumu ve büyüklüğünün yeryüzü üzerinde yayılımı ile tariflenmesinden dolayıdır. Biçim ve işlev ölçütleri 20.yy ortalarında yoğun olarak ortaya konulmaktadır. Bu bakımdan, ölçütlerin tanımlarına ütopya tanımında rastlanılmadığı için ütopya bağlamında değinilmemiştir. Mimarlık alanında yapılan ve geçmiş çalışmalardan referans alınarak alan çalışması için seçilen radikal kent kurgularının biçim, işlev, konum, ve ölçek başlıkları ile verilerinin analizi istenmiştir.

3.2.1 Biçim

Biçim kelimesi Türkçe sözlükte nesnenin dış çizgilerinin oluşturduğu niteliği, uygun şekil veya alan olarak tanımlanmaktadır [Url-7]. Aynı kelimenin İngilizce karşılığı

olan “form” sözlük tanımına göre bir şeyin görünür şekli veya dış görünüşü olarak tariflenmektedir. Diğer anlamları bedenin şekli, stil, tasarım, bir sanatsal çalışmadaki düzenleme, bir şeyin çeşitlerini belirtmede kullanılan kelime olarak da anlamlandırılmaktadır. İngilizce karşılığı olarak bahsedilen “form” kelimesinin Türkçe karşılığı şekil, biçim, model, tarz, yöntemdir [Url-25].

Anay’ın çevirisini yaptığı Mary Mcleod’un “Form and Function Today” makalesinde biçimi (form) şekil veya yapılandırma olarak tanımlamaktadır. Bu noktada mimarlık ile ilişkisini yapının biçimbilgisi üzerinden kurmaktadır. Yapıda kullanılan malzemeyi bu açıklamanın dışında tutarak sadece fiziksel elemanların birbirleri ile düzenlenmesi (konfigurasyon) sonucunda ortaya konulan görsel ifade açılımını yapmaktadır. McLeod biçimi tanımladığı makalesinin devamında biçimin işlev ile kurduğu ilişkinin dönemlere göre değişen durumuna değinmektedir. Biçimin mimarlık üzerinden tanımını yapar iken Adolf Loos’un “süsleme suçtur” (ornamentation is crime) söyleminden sonra değiştiğini belirtmektedir. Bu değişime göre biçim, boşluk, ritim, denge gibi özelliklere sahiptir (Mcleod, 2003). Whiteley ise biçimi strüktür, doku, organizasyon ve bir ilişkiler sistemi olarak tanımlamaktadır. Bu sistem bir strüktürün barındırdığı değerler olarak üç boyutlu olarak gözlenirken, yüzey üzerinden doku olarak ele alınmasıyla da iki boyutlu olarak değerlendirilir (Whiteley, 2002). Biçim bir şeklin adlandırılmasının dışında içinde karmaşık ilişkiler barındıran sistem olarak da tanımlanmaktadır.

Erkman tez çalışmasında yoğun olarak ele aldığı biçim konusunu “kitle, mekân, yüzey” olarak genişletmektedir. Biçimi fiziksel özellikler doğrultusunda açıklama eğiliminde olan Erkman, Zevi’den aldığı referans ile biçim söylemini oluşturan ana eleman olarak mekânı saymaktadır. Biçim başka üç eleman ile tanımlanırken kitle hacimsel bir temsil aracı olarak açıklanır. Yüzey ise kitle için ortaya konulan ve hacmi sınırlayan örtü durumundadır (Erkman, 1973). Buna göre biçim ölçütü mekânın fiziksel olarak tanımlanması için kullanılan farklı terimlerin oluşmasına olanak sağlamaktadır. Biçim sadece şeklin kendi içinde barındırdığı görünüş özellikleri olarak olarak ele alınmayıp kapladığı yer ile de tanımlanmaktadır.

Dankman Adler çevre ve biçimin oluşması ile ilgili olarak değişen çevresel koşulların farklı biçimlerin oluşumuna olan etkisinden bahseder. Mimarlığın çevre ile ilişkisi biçimin değişimi doğrultusunda öne çıkar ve bu durum değişen çevresel

verilere uyumudur (Elstein, 1967). Platon üzerinden yapılan tanıma göre; biçim (form) sorunlara getirilen çözümdür (Forty, 2000). Biçim farklı etkenler ile vurgulanmaktadır. Bunlar çevresel değişmeler, bir problem üzerinden önerilen çözümler ile ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Buna göre biçim ölçütü bir görsel tanımlayan literal bir anlam olmaksızın, bu tanımın oluşmasına neden olan dinamikleri de kapsamaktadır.

Kant biçim ve anlamı birbirinden ayırırken Lynch ve erken modern dönem mimarlar fikrin gösterilmesi için gerekli olan bir araç olarak tanımlamaktadırlar. Aldo Rossi Kentin Mimarlığı kitabında biçim, anlama ve analiz yöntemi olarak yer alırken aynı zamanda bir düşüncenin temsil aracıdır (Rossi, 1966). Biçim deneyimin somut verisi olarak değerlendirilmiştir (Rossi, Eisenman, 1982). Malevich, öncülüğünü yaptığı süprematist (soyut biçimcilik) akımı içinde çalışmalarına arkitektonik ismini verdiği modeller ile biçim üzerine yaklaşımını belirtmektedir.⁸ Malevich'in rastlantısal olarak ürettiği heykeller ile form oluşumu, sanat yaklaşımını fikrin ve nedenselliğin dışına çıkartmaktadır (McLeod, 2003). Buna göre biçimin oluşturulması, belirli bir amaç çerçevesinde kesin olarak ortaya çıkarılmasının yerine, deneyerek keşfedilebilen bir ölçüt olarak yorumlanmıştır. Biçim bu anlamda belirleyici bir ölçüt olarak açıklansada farklı denemelerin de yapılmasına olanak sağlayan bir ölçüt olmaktadır.

Forty, Words and Buildings kitabında biçim (form) başlığı altında tarihsel bir sıra ile terimin farklı yorumlandığı dönemlere değinmektedir. Biçim tartışmasını İlkçağ'dan itibaren ele alan Forty, 1950'lere geldiğinde Kevin Lynch'in kent üzerinden yaptığı biçim tanımına değinmektedir. Bu terim görünür olan ve görünür olmayan biçimler olarak (hidden form) sınıflandırılır (Lynch, 2010). Giesemann ve Ungers'in Yeni Bir Mimarlığa Doğru manifestosunda sanat ve mimarlık bağlantısını, biçimin bir sanat nesnesi olan değeri üzerinden kurar ve anlamsal içeriğine de değinir. Buna göre tasarlanan her biçim bir sanat olarak tanımlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Mimarlık ise bu biçimler kapsamında bireyin yaşamını etkileşim bağlamında hareketli kılar

⁸ Malevich'in öncülüğünü yaptığı bu akım temel geometrik şekillere odaklanarak birkaç renk kullanılarak yapılan eserlerin kaynaklandığı bir akımdır. Süprematizm soyut sanat yada yalın sanatsal hissiyatın ortaya konduğu ve görsel olarak nesnelerin direkt anlatılmadığı bir sanattır. Arkitektonik Malevich'in süprematist akım altında ortaya koyduğu modeller serisine verdiği isimdir. Malevich'in mimarlık projesi olarak da bilinmektedir.

(Gieselmann, Ungers, 1960). Biçimden türeyen diğer terimler biçimin çöküsü, biçim-siz olarak adlandırılır (Çil, Güner 2011). Yani biçim fiziksel bir ölçüt olmak ile birlikte yüklenen soyut değerler bir anlam oluşturmaktadır.

Bir değerlendirme ve analiz ölçütü olarak belirlenen biçim altında alan çalışması kapsamında kullanılan kent kurgularında etkileşime, kavramlar çerçevesinde odaklanılmaktadır. Çalışma kapsamında belirlenen biçim ölçütünün çeşitli tanımları üzerinden çıkarılan yaklaşıma göre, tekil bir ilişki kurulamadığı saptanmıştır. Buna göre biçim üzerinden değerlendirilen veriler; tasarımlarının hem üç boyutlu hem de iki boyutlu olarak sunduğu fiziksel veriler, kapladığı hacim ve çevresi ile olan ilişkiler ve anlamı ile ilgili değerler olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekleşmemiş tasarımlarda form ile birlikte temsil biçimi dialektik oluşturarak birbiri için gerekli iki ölçüt olmaktadır.

3.2.2 İşlev

İşlev terim olarak farklı disiplinlerde yorumlanmıştır. Sosyoloji, felsefe, biyoloji, coğrafya ve mimarlık gibi alanlar ile ilişki içinde olan terim bu alanlar üzerinde kuramları etkileyici bir terim olarak karşılaşılmaktadır. Anay ve Özten'in Biçim ve İşlev kitabının giriş kısmında yer verdiği farklı kişiler ve kuramcılar tarafından ele alınışı bu terimin çeşitliğinin anlaşılmasında yardımcı olmaktadır. İşlev ölçütü 20.yy'ın ilk yarısında tasarımın belirli bir yaklaşım altında gelişmesine neden olmuştur. İşlev ilkesinin etkin olduğu dönem olan 20.yy ilk yarısı ve 1950'lerde birçok mimar tarafından benimsenmiş ve bunun ile birlikte tasarımda işlevsellik anlayışının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir (Anay, Özten, 2011). İşlev konusu sadece mimarlık alanının etkisi altına girmeyip birçok bilim dalında da karşılıklarını aramıştır. Aslında işlev Sullivan'ın biçim işlevi izler deyişi ile bir modern mimarlık söylemi olarak mimarlık üretimlerini etkilerken Hillier bu söylemin biçim ve işlev bağlantısında günümüzde ilişkisinin değiştiğini belirtmektedir. Bu değişim, ölçütün ilk olarak mimarlık ile bağlantısının kurulması üzerine ortaya atıldığı zaman olarak karşılaşılan 1930'lardan 20.yy sonlarına kadar geçen süreç içinde değerlendirilmektedir (Porter, 2004). Buna göre işlev değişen dönemler doğrultusunda farklı ihtiyaçların tanımlanması için kullanılan bir başlık olmaktadır.

1920 yılı sonlarında mimarlığın işlev ölçütü içinde başka terimler ile desteklenmesi ile işlevin ele alınışı ortaya net bir şekilde konulmaktadır. 20.yy ortalarına gelindiğinde eleştirilen işlev ve işlevsellik konusu farklı bir şekilde yorumlanmaktadır. İşlevsellik 20. yy'ın başlarında mimarlık üzerine popüler bir yönelim olurken 20. yy'ın ortalarına gelindiğinde makine estetiği ile tanımlanan fonksiyonel mekânlar, yeni estetik anlayışı ile birbirinden ayrılmıştır. İşlevselciliğin teknoloji ile ilişkisi biçiminin değişmesi üzerine yorumlanmıştır. Bir sistem gözüyle de bakılan işlevli/işlevsel olma durumu bu sistemi tanımlayıcı standardizasyon, mekanizasyon ve rasyonellik özellikleri ile birlikte değerlendirilmektedir (Porter, 2004). Buna göre işlev sadece kişilerin farklı ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak sağlayan bir ölçüt olarak ele alınmayıp tek düzeliği oluşturan genellemelerdir.

İnan'ın mimarlıkta işlev kavramı üzerine yaptığı çalışmasında belirttiği gibi işlevin mimarlık disiplininde birçok tanımı yapılmıştır. Yine İnan'ın çalışmasında değindiği Michl'in işlev yaklaşımı işlevin mimarlık disiplini dışındaki yorumlanmasına örnek olabilir. Doğa ile ilişkilendirilen işlev, biçimden sonra gelmektedir (İnan, 2011). Bu yaklaşım ile işlev ölçütünün tasarım üzerinde alınan kararların dışına çıkarak farklı yönlerde kullanılması öngörülmüştür. İşlevselliğin tasarım bağlamında değerlendirilebilecek tanımları tasarlanan işlev ve tasarımın gerçekleştikten sonra birey tarafından kurgulanan kullanım senaryosudur (İnan, 2011). 1950'lerden sonra işlev ile dinamiklik arasında ilişki kurulmaktadır. Bill Hillier da genelleyici işlev yaklaşımlarının dinamiklik üzerinden tekrar tanımlanacağı görüşündedir (Hillier, 1996). Erkman Mimari Etki ve Görsel İdrak İlişkileri çalışmasında mimarlığın üç temel elemanlarından biri olarak belirlediği fonksiyonun yani işlevin mimari bütünü oluşturduğunu savunmaktadır. İnsan, mimari bütün içinde fonksiyon, işlev ve kendi hareketleri üzerinden bir ilişki kurmaktadır (Erkman, 1973). Alison ve Peter Smithson işlevselliği gerçek olayların kabulü olarak değerlendirmektedir. Kendi tasarımlarının işlevini var olan kurgunun değişime olanak vermesi üzerinden tanımlamaktadır (Vidotto, 1997). Buna göre işlev ölçütü birey ile etkileşim neticesinde sabit bir tanım olarak kalmaktansa dinamik bir ölçüte dönüşmektedir.

İşlevsellik tanımlı bir neden sonuç ilişkisi kurarken deneysel olma durumu gereksiz bir belirsizlik olarak tanımlanmıştır (Venturi, 1977). Banham da modern mimarlık ile eşleştirilen işlev tanımını uygun bulmamaktadır. Çünkü işlevi aranan tasarımın

tanımlı bir amaca hizmet etmesi gerekmektedir (Banham, 1970). 2011 yılında Eskişehir’de yaptığı bir konuşma kayıtlarının çözümlenmesi ile yazılı hale gelmiş Biçim İşlevi izler mi? yazısında, mimarlığı hem işlevin araçsallaşmış bir hali olarak tanımlarken hem de yeni işlevler ortaya çıkaran unsur olarak ifade ederek bunların karşılaştırmasını sunmaktadır. Uğur Tanyeli işlev kelimesi ile aynı anlama gelen fonksiyon sözcüğünün mimarlık ile birlikte söylenmeye başlandığı tarihe değinerek bu değişin yakın zamana dayanan bir terim olduğundan bahseder. Fonksiyon 1900’lerin başından itibaren mimarlık bağlamında etkin bir rolü olan olgudur.⁹ 1950’lerde ise gerçekleştirilen projeler işlev tanımının netliği üzerinden sorgulanmaktadır. Bu açıdan tasarımların ihtiyaçların karşılanması doğrultusundaki belirleyici yapısı, dönem içinde radikal olarak tanımlanan farklı gruplar ile birlikte sorgulanmıştır (Tanyeli, 2011). Buna göre işlev ölçütünün farklı mimarlık grupları ile öne çıkan kavramlar sonucunda yorumlanması işlev tanımını genel bir amaca hizmet etme tanımından çıkartmıştır. İşlev, mimarlığı farklı boyutlarda ele alan gruplar ile birlikte yorumlanabilir bir ölçüt olarak tasarımlarda değerlendirilmiştir.

Bir değerlendirme ve analiz ölçütü olarak belirlenen işlevin altında tasarımın amacını belirten tanımlara yer verilmiştir. Buna göre çalışma kapsamında bu ölçüt üzerinden değerlendirilen veriler hem tasarımların tanımlı fonksiyonları olarak listelenirken hem de fonksiyonun bireyin isteğine göre farklılık gösterdiği kurgulara yer verilmiştir.

3.2.3 Ölçek

Ölçeğin Türkçe tanımı analitik bilimlerle ilişkili olarak birim ile ifade edilmektedir [Url-7]. Bunun yanında harita biliminde iki nokta arasındaki uzaklığın yakınlaştırılması veya uzaklaştırılması olarak sayısal verilerin sunulduğu bir tanıma da yer verilmektedir [Url-26]. Ölçek kelimesinin İngilizce karşılığı “scale” sözcüğüdür. Ölçek, tanımına göre tek başına mimarlığın doğrudan kapsadığı bir terim olmaz iken “yapı ölçeği, konut ölçeği, endüstri ölçeği, kent ölçeği” gibi yapıyla çevre verileri ile kullanıldığında mimarlık ile ilişki kuran bir ölçüt olmaktadır. Buna göre ölçek kapladığı hacimsel alan olarak kütle üzerine bir ölçüt sunmaktadır.

⁹ Biçim ve işlev uğur tanyeli bölümü bu kısım Anay ve Özten in Biçim İşlev kitabında yer alab Uğur Tanyeli’nin 25.05.2011 tarihinde ESOGÜ Kongre Ve Kültür Merkezi, Meşelik Kampüsü Eskişehir’de yapılan Biçim işlevi izler mi? başlıklı konuşmasının band çözümüdür.

Ölçek, Doxiadis'in nicelik bakımında büyüklük olarak değindiği bir ölçüttür. Bu bağlamdaki tanımını, ütopya kurgusunda yer alan yaşayan sayısı ile ifade etmektedir. Yaşayan miktarını ütopyalardaki kent kurgularının kapasitelerini birbirleri arasında oranlayarak değerlendirmektedir. Yani ütopyalarda bahsedilen nüfustan referans alarak, kronolojik sıraya göre düzenlediği ütopya ve distopya üzerinden kapsamı hakkında bilgi verir bir grafik oluşturmuştur. Burada ölçek çeşitliği tek bir bireyden, “ecumenopolis” olarak adlandırdığı büyüklüğe kadar değişiklik gösterir¹⁰ (Doxiadis, 1966). Buna göre ölçek, ütopya kurgularının içinde barındırdığı yaşayan sayısı ile orantılı olarak tüm kurguyu etkilemektedir. Sargent ise ölçeği ütopyanın etimolojik kökeninden gelen topos ile ortaya koyduğu bir yer tanımı ile anlamlandırır. Coop Himmelb(l)au ise benzer bir yaklaşım ile yer ilişkisinin kurulamadığı yaklaşımları ile projelerini ölçeksizlik olarak tanımlanmaktadır (Noever, 2007). Konum ile ilişkili olan ölçek, tasarımların birey ve kapsam üzerinden elde edilen verileri üzerinden analizi tanımlar bir ölçüt olarak ele alınmaktadır.

Architecture and Utopia kitabında Coleman ise ütopyaların ölçeksel değişiminden bahseder. Bu değişimi ise ütopyaların bütüncül bir yaklaşımındansa birey odaklı öznel ütopyalar (utopias including bodies) olarak tariflemektedir. Yani genel yaklaşımı ütopya terimi ile eşleştirirken ütopyacı (utopian) terimini bir nesne ile birlikte kullanır. Ütopyacı tanımında fiziksel olarak ele alınan nesne; form, ölçek ve yer ile tanımlanır (Coleman, 2007). Yani burada ütopya ve ütopyacı terimler ile işaret edilen ölçeksel farklılıklar hayali bir kurgu olan kentin soyutluğu ve nesnenin somutluğu arasında kurulmaktadır. Bütüncül bir yaklaşım olarak değerlendirilen ütopyaların sosyal kurgu üzerindeki kapsamlı ve eşitlikçi yapısı, mimarlık ile yapı özelinde kurulan bağlantısında proje kapsamı üzerine etkisi olmuştur.

Bir değerlendirme ve analiz ölçütü olarak belirlenen ölçek altında değerlendirilen radikal kent kurgularında etkileşime, kavramlar kapsamında odaklanılmaktadır. Buna göre çalışmada ölçek üzerinden değerlendirilen veriler tasarımlardaki birey sayısı, bireylerin tasarımlarda etkileşimlerini ortaya koydukları durumları ve bu kent bağlamında geliştirilen önerilerin kapladıkları yer üzerindeki verileri olarak öne çıkmaktadır.

¹⁰ Ecumenopolis Doxiadis'in Between Dystopia and Utopia kitabında tüm dünyayı kaplayan bir şehrin tanımı olarak kullanılmıştır.

3.2.4 Konum

Ütopya kelimesi, kökenine bakıldığında kendini oluşturan topos'un, eu veya ou kelimeleri ile birleştirilmiş yeni bir kavram olarak sunulmaktadır. Ütopyanın etkilendiği yer yani topos, önüne gelen ekler ile bazen iyi yer olarak olumlanmış bazen de olmayan yer olarak fanteziler dünyasında kalmıştır (Nalbantoğlu, 2008). Burada topos sözcüğü Nalbantoğlu'nun Aristo üzerinden tanımına göre; "...bir cismin bir yerde bulunuşunu ifade etmektedir. Ona göre topos'un üç anlamı vardır: 1. Topos devingen, uçsuz bucaksız, kavraması zor bir şeydir; 2. Sanki bir kap gibi içi doldurulan bir şeydir; yani hem sabit, hem devingen; 3. Bir de mekan yaratmak, mekanlaşmak vardır". Yani tasarımın konumu ile kurulan ilişki bir nesne üzerinden ifade edildiği noktada gerçeklik ile bağlantısını kurmaktadır. Bununla birlikte tasarımın kavramsal boyutunun dışında yer üzerinde temsil edilmesi aynı zamanda görünür bir şekilde sınırlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda yer üzerinde kurgulanan kavramsal yaklaşımların mimarlık kapsamında değerlendirilmesi, mekanı oluşturmaktadır.

Rudolf Moos ve Robert Brownstein'a göre bir yer betimleme eğiliminde olan ütopya kelime anlamı ile tam bir zıtlık barındırmaktadır. Bu karşıtlık durumu, hayali kurguların fizikselleşebilme potansiyelini bir yer üzerinde sunmaktadır (Moos, Brownstein, 1977). Yani konum ölçütünün gerçek veriler üzerinden tanımlayıcı niteliği ve ele alınan örneklerin genel olarak her yerde uygulanabilir olması birbirini çürüten durumlar olarak sunulmaktadır. Ama ütopya tipi, türü, içeriği, hareketi, oluşumu tarih boyunca çeşitlenmiştir. Erkman'a göre yer konusu ister doğal olarak var olsun isterse de kurgu olarak yeniden oluşturulsun ortaya konulan tasarımın anlaşılmasında önemli bir nokta olmaktadır. Yer kriteri yapısal anlamda üretilmiş bir tasarımın ve biçimin çevresini oluşturmaktadır (Erkman, 1973). Bunun ile birlikte yerin kendi yapısında değişime olanak vermesi, tasarım algısındaki değişime neden olmaktadır. Buna göre konum ölçütü tasarımların çevresi ile olan etkileşimi üzerinden değerlendirilmektedir.

Alan çalışmasında kullanılan tasarımların, gerçekleşmemiş kent kurguları olmasından dolayı analizde ve matrislerde yer alan konum ölçütü ütopya üzerinden yapılan yorumlar ile bağlantılıdır. Bu açıdan sabit bir konum tanımı olmayan kurgular, kent üzerinde çeşitli konumlarda temsil edilmeleri ile ifade edilmiştir.

Konum üzerinden yorumlanabilecek veriler ele alınan örnekler üzerinden kent ve yaşam mekanları kurgusuna dayandırılmaktadır. Bir değerlendirme ve analiz ölçütü olarak belirlenen ve konum altında analiz edilen kent ve yaşam düzeninde, etkileşim olgusuna kavramlar çerçevesinde odaklanılmaktadır. Buna göre çalışma kapsamında konum üzerinden değerlendirilen veriler, tasarımların çevresini oluşturan veriler, tasarımların sınırları içinde oluşturulan mekan kurgusu ve bireyin kent ve yaşam kurgusu içinde bulunma durumu olarak ortaya çıkmaktadır.

3.3 Ölçüt ve Kavram İlişki Matrisi

Analizde yer alan ölçütler ve kavramlar olarak ayrılan terimler biçim, ölçek, işlev, konum, esneklik, serbestlik, dönüşebilirlik/değişebilirlik, hareketlilik olarak belirlenmiştir. Bunlar bir önceki bölümlerde literatürde nasıl yer aldığı ve analizde ele alınma biçimleri ile ilgili olarak açıklamalarına yer verilmiştir. Bu bölümde araştırmanın analiz ve değerlendirme kısımlarının oluşturulması üzerine hazırlık yapılmaktadır. Alan çalışmasında kullanılan kent ve yaşam kurgularının değerlendirilmesi ve mimari bir yaklaşım olarak önemsenen etkileşim kavramı ile birlikte yorumunun yapılması için bir matris sunulmaktadır. Genel mimarlık disiplini içinde çalışmaların sistematik bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması için başvuru bu ölçütler döneme ait özellikler çerçevesinde yorumlanmıştır. Buna göre ölçüt ve kavram arasında bir ilişki kurularak değerlendirilecek olan örnekler için oluşturulan izlekten bu bölümde bahsedilmiştir. Analiz ölçütleri olarak yer alan biçim, işlev, ölçek, konum altında toplanan veriler kavramlar ile birlikte değerlendirilmektedir.

Çizelge 3.1 : Ölçütlerin tanımı.

BİÇİM	İŞLEV	ÖLÇEK	KONUM
-İki boyutlu ve üç boyutlu biçimsel özellikler doğrultusunda öne	-Tasarımın tanımlı olan işlev açıklamasında öne çıkan veriler,	-Tasarımlarda yer alan birey sayısı ile ilgili olarak öne çıkan veriler,	-Tasarımların çevresi üzerinden öne çıkan fiziksel verilerdir.

çıkan veriler, -Tasarımın kapladığı kütle ve çevresi ile olan biçimsel ilişkisi ile ilgili olarak öne çıkan veriler, -Biçimin anlamı üzerine öne çıkan verilerdir.	-Kurgusal farklılıklarla ortaya çıkan ve yeni işlevlerin yorunlanması ile öne çıkan veriler	-Tasarımın kapladığı alan ile ilgili olarak öne çıkan veriler -Tasarımın etkileşim kurgusunda fiziksel iletişimin sağlandığı noktada öne çıkan verilerdir.	-Tasarımın sınırları içinde düşünülen mekansal kurgusu üzerinden ortaya çıkan verilerdir. -Tasarımın etkileşim kurgusunda fiziksel iletişimin sağlandığı noktada öne çıkan verilerdir.
---	--	--	--

Çizelge 3.2 : Kavramların tanımı.

HAREKETLİLİK	ESNEKLİK	SERBESTLİK	DÖNÜŞEBİLİRLİK /DEĞİŞEBİLİRLİK
-Yapının elemanlarının bir yerden bir yere taşınması -Bireylerin belirli bir mekan ve zamanda bedensel hareketlerine imkan verilmesi	-Bir etkiden sonar biçimin eski haline geri dönmesi, -Tüm değişkenleri kapsayan bir terim (Forty, 2000) -Yapının esnekliği, plan esnekliği ve uyum üzerinden değerlendirilmesi (Kronenburg,	-Kullanımda olmama durumu -Öznel tasarım kararları ile anlık değişimlerden dolayı plansızlık olgusu -İşlev tanımının olmaması	-Biçim, görünüş ve karakterdeki değişim -Biçim üzerine olan her türlü etki (Forty, 2000) -Biçim ve biçimsizlik tanımlarının oluşmasına neden olan kavram (Forty, 2000) -Fuller tanımında “ephemeros” olarak

	2003) -Mekansal süreklilik, sonsuzluk olguları (Kiesler, 1966)		yer alması -Coop Himmelblau tanımında “yeniden oluşma” ile ilişki kurması -Mutasyon, oryantasyon (Busbea, 2007)
--	---	--	---

Ölçüt ve kavramlar matrisi alan çalışmasında değerlendirilen tasarımların yorumlanması için bir şablon sunmaktadır. Her ölçüt ve kavramın analiz edilen örnekler üzerinde karşılıkları aranmaktadır. Her örnek için farklı bir yaklaşım sunduğu düşünülerek yorumlanan matris, alan çalışmasının bölüm sonucunda karşılaştırma yöntemi ile değinilmiştir.

Çizelge 3.3 : Ölçüt kavram ilişki matrisi.

ÖLÇÜT-KAVRAM İLİŞKİSİ	HAREKETLİLİK	ESNEKLİK	SERBESTLİK	DÖNÜŞEBİLİRLİK/DEĞİŞEBİLİRLİK
BİÇİM	Biçimin hareketliliği	Biçimin esnekliği	Biçimin serbestliği	Biçimin dönüşebilirliği/değişebilirliği
İŞLEV	İşlevin hareketliliği	İşlevin esnekliği	İşlevin serbestliği	İşlevin dönüşebilirliği/değişebilirliği
ÖLÇEK	Ölçeğin hareketliliği	Ölçeğin esnekliği	Ölçeğin serbestliği	Ölçeğin dönüşebilirliği/değişebilirliği
KONUM	Konumun hareketliliği	Konumun esnekliği	Konumun serbestliği	Konumun dönüşebilirliği/değişebilirliği

Çizelgede tüm ölçütler ve kavramların nasıl ifade edildiğine dair tamlamalara yer verilmiştir. Alan çalışmasının sonuç bölümünde herbir radikal tasarıma ait dört ayrı çizelgede, yukarıda bahsedilen ifadelerin açıklamaları ve değerlendirilen mekan üzerinden tanımları yapılmıştır.

3.4 Bölüm Sonucu

Analizin özgünlüğünü oluşturan ölçüt ve kavram ilişkisinin verileri yine bir tasarımın anlaşılması için ilk olarak iletişime geçilen çizimler ve diğer temsil yöntemleri ile oluşturulmuş kaynaklar üzerinden derlenmiştir. Bu bağlamda temsil biçimi analiz ve değerlendirmenin yapıldığı bir dayanak olarak araştırmanın veri kaynağıdır. Bu verilerin analizi belirlenen ölçütler üzerinden yapılarak öne çıkan kavramlar ile değerlendirilmiştir. Matrislerin oluşumunda kullanılan kavramlar ise ikinci bölümde öne çıkan mimari yaklaşımlar altında bahsedilen, çalışma kapsamına uygun görülmüş olanlardır.

4. ALAN ÇALIŞMASI

Bu bölümde alan çalışması hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın yapıldığı dönem olan 1960-70'lerin mimari yaklaşımlarına ve çalışma kapsamında analiz edilen radikal kent kurgularına değinilmiştir. Bu tasarımların mekânsal bağlamda etkileşim olgusu temelinde yorumlanabilmesi için analiz çizelgesi ve analizde elde edilen verilerin değerlendirilmesi için gerekli olan ölçüt ve kavram matrisi oluşturulmuştur.

4.1 Alan Çalışmasının Tanıtılması

20.yy'ın ikinci yarısında bir söylem olarak öne çıkan radikal mimarlık, bu dönemde yeni yaşamlara olan arzuların tasarımlar ile birleştiği kısa bir dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu yaklaşım ile birlikte 20. yy ortalarında ortaya konulan mekânsal farklılıklar çalışmada analiz edilen projelerin öne çıkan benzerliği olmaktadır. Bu tasarımların radikal olarak tanımlanmasındaki ölçütler, fiziksel ve mekânsal çeşitlilik bakımında biçim, işlev, konum ve ölçek üzerinden farklı yaklaşımları barındırmasından dolayıdır. Bu ölçütler mimarlık yaklaşımı olarak öne çıkan hareketlilik, esneklik, serbestlik ve dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramları üzerinden okunmaktadır. Gerçekleşmemiş ve radikal bir anlayış altında şekillenen tasarımlar olarak öne çıkan kent kurguları üzerinden yapılan bu çalışma, kavramsal yaklaşımların altında şekillenmiş tasarımların anlaşılmasını ve ölçütler doğrultusunda yorumlanmasını sağlamaktadır ve alan çalışmasının verileri ile dönem içinde öne çıkan kavramların mimarlık üretimlerine etkisi incelenmiştir. Böylece ele alınan dönemde ortaya konmuş radikal tasarımlar üzerinden mimarlık üretimine etkilerinin araştırılması hedeflenmiştir ve tasarımların ölçüt ve kavram arasındaki bağlantılarını gösteren bir değerlendirme yapılmıştır.

Radikal kent kurgularının barındırdıkları yaşam ve kent mekânlarının değerlendirilmesi hem fiziksel, hem anlatımsal hem de yer ile kurduğu üçlü ilişki ile yorumlanmasına olanak sağlamıştır. Modern dönemin bitmesi ile 70'lere kadar olan sürede etkin olan radikal mimarlık hareketi, dönem içinde çoğunlukla değinilen

kavramların etkisinde belirsiz bir deneyim olarak tanımlarken Çalışma kapsamında, dinamizm barındıran mimari yaklaşımlar olarak ele alınan bu kurguların mekânsal bağlamda etkileşimi incelenmektedir. Çalışma için oluşturulmuş değerlendirme yöntemi ile gerçekleşmemiş ve radikal olarak tanımlanan tasarımların dönem içindeki mimarlık faaliyetlerinden farklılaştığı biçimsel ve mekânsal karakterinin yorumlanması bakımından bir alt strüktür oluşturduğu öngörülmektedir.

4.2 1960-1970 Dönemi Mimari Yaklaşımları

20. yy'dan bahseder iken çalışma alanı olarak ikinci yarısının seçilmesinin en büyük nedeni mimarlığı yapma eylemi içinde etkilemiş olmasıdır. 1950'lerde bu dönem için söylenenlere göre bir grup Amerikalı sosyal bilimci ütopyaların çağının geçtiğine dair açıklamada bulunmuşlardır. Bununla birlikte bu çağın yerini “gerçeklik çağı” aldığının habercisi olmuşlardır. Ama bahsedilen bu kışkırtıcı söylemin aksine, yine aynı eserde ütopya yaklaşımı diriltmek üzere endüstri odaklı gelişmeler ile tanımlanan yeni bir ütopya oluşturulmaktadır (Kumar 2006). Herbert Marcus 1967 yılında Berlin Özgür Üniversitesinde (Berlin Free University) düzenlenen bir konferansta ütopyanın sonunun geldiğinin haberini vermiştir. Ama bu açıklamanın altındaki durum olumsuz bir sonu göstermektense ütopyanın gerçekleşme olasılıklarının artık çok yakın olduğunun habercisi olarak yorumlanmaktadır. Çünkü 20. yy erken dönemlerindeki hayal ürünü olan ütopyaların somutlaştığı noktada kaydedilip tekrar keşfine çıkılacağı bir alan sunan mimarlık, ütopyalar için yeni bir tartışma ortamı sunmasındaki en büyük etkisi biçimsel ve hacimsel somutluğunda olduğu savunulmaktadır (Bloch, 2007). Modern dönemin gereklilikleri olarak ortaya çıkan “yapma istenci” mimarlık üretimindeki soyut kavramları etkilemiştir (Certeau, 2008). Ütopya kavramında bu söylem doğrultusunda kırılma yaşandığı ve yeni bir açıklama gelmesi gerektiğine değinen Marcus, ütopya tanımını sadece gerçeklik ile çelişen durumlarda kullanılması durumunu savunmaktadır. Yani örneklendirmek gerekirse ütopya, sonsuz bir gençlik gibi fizik ve doğa ötesi düşünceler için kullanılmıştır (Kumar, 2006).

Ütopya tanımı, modern sonrası dönemde fiziksel bir somutluk ortaya koymak üzere değişmiş ve radikal mimarlık tanımında yer almıştır (Branzi,1972). Radikal mimarlık Celant'ın “Radical Architecture” deyişi ile İtalyan mimarlık grupları başta olmak

üzere diğer gruplar olarak sayılan Archigram, Coop Himmelb(l)au, Haus Rucker Co, Hans Hollein, Walter Pichler gibi farklı bakış açıları ile mimarlığı tekrar yorumlamış gruplar için söylenmektedir (Lang, Menking, 2003).

Bu gruplardan Coop Himmelb(l)au ütopyacı bir yaklaşımlarının olmadığını savunurken, Archizoom, Archigram kendini ütopyacı olarak tanımlamaktadır. Ütopya yaklaşımı ile ortaya konulan mekansal kurgular ütopya mimarlığı tanımını almaktadır (Cook, 1999). Ütopya içindeki artıları ve eksileri bir arada değerlendirilme potansiyeli sunan bu dönem hem geçmişin değerlendirildiği hemde gelecek üzerine kapsamlı öngörüler ile kesişim noktasında bulunmaktadır. Bu dönem abartılı bir öfori¹¹ kavramı ile ilişkilidir (Kumar, 2006). 1960'lar ve 70'lerin radikal grupları tarafından yaratılan kentsel, yapısal ve grafiksel atılımlar, bu tasarımların bir çeşit eyleme dönüştüğü veya bu potansiyeli barındırdığı bir duruma işaret etmektedir (Altın, 2008). Öne çıktıkları dönem içinde ve deneysel yaklaşımları ile ürettikleri projelerin radikal tanım altında değerlendirilmelerinden dolayı “Radikal Mimarlık” deyişi altında düşünülmektedir.

Bu dönemde aktif grupların ve tasarımcıların ele aldıkları kavramlarda birbirine benzer noktalar olduğu gibi tamamen farklı ve zıt olarak ortaya konulan yaklaşımların varlığı da dikkat çekmektedir. Bu bağlam için örnek teşkil eden Uzak Kent projesi (City in the Air) Archigram'ın fikirlerine benzerliğinden dolayı Metabolist hareket altında tasarlanan projelerden uzaklaşmaktadır (Karakiewicz, 2005). Görünüm olarak metabolistlerin ürettiği strüktürlere benzer bir biçim ortaya koyarken, dikkate aldığı kavramlar ile Archigram'ın yaklaşımını benimsemiştir. Bunun ayrımını Jenks ve Dempsey'in editörlüğünde yayınlanan Future Forms and Design for Sustainable City kitabında yapmaktadır. Metabolistlerin ve Isozaki'nin tasarım kurgularının karşılaştırılmasına göre zaman ve büyüme üzerine ele alınan yaklaşımlar Metabolisler tarafından çizgisel olarak değerlendirilirken Isozaki bu yaklaşımı karmaşık bir ilişki üzerinden tanımlamaktadır. Hanru'nun Isozaki için post metabolist açıklaması ile Isozaki'nin metabolist akımdan farklılaştığı nokta, karmaşık ve dinamik bir büyümenin olduğu, organik sistemidir (Karakiewicz,2005).

¹¹ Öfori (İngilizce euphoria) kişinin hoşnutluk duyduğu ve kendisini iyi hissettiği bir ruhsal durum olarak tanımlanmaktadır.

Dönem kapsamında aktif gruplar içinde de farklılaşmalar görülmesinin yanında birbirlerinden etkilenmeleri tasarımlarında değindikleri kavramlar üzerinden anlaşılmaktadır. Buna göre 1960'lar ve 1970'lerin mimari yaklaşımı tek bir başlık altında değerlendirilememektedir. Hatta gruplar içinde de ayrışmalara neden olan yaklaşımlar dikkati çekmektedir. Mimarlığın farklı konseptler ile amacının sorgulandığı kendi içinde de mimarlık üzerine çelişkili ifadeler barındıran, çeşitli yöntemler ve deneyimlerin kurgulandığı bir aralık olarak ele alınmıştır.

4.3 Radikal Mimarlık Örnekleri

Tez kapsamında değerlendirilen çalışmaların genel özelliklerinden biri yaşamın yerden yükseltilmiş bir strüktür içinde olmasıdır. Buna ek olarak, seçilen örneklerin tümü toplu bir yaşamı içinde bireylerin etkileşimi neticesinde görünür bir değişim sunan mekân öngörmektedir. Yapısal çözüm altında şekillenmiş mekanlar önermek yerine yaşam kurgusunda yer alabilecek farklı mekan hiyerarşileri tanımlanmıştır. Bu açıdan tanımlı bir kullanım amacı gütmeksizin mekânların arasındaki işleve bağlı ayrımı yok edilmiştir. Diğer örneklerle oranla, alan çalışmasında kullanılan projeler kendi benzer örnekleri arasında da farklı tutumlar göstermişlerdir.

Isozaki (1991), Metabolist akım altında ele alınan hareketlilik olgusunu hayatın döngüsü üzerinden tanımlarken, Friedman'ın Hareketli Mimarlık manifestosu ile mekân çeşitliğinin sağlandığı dinamik bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan Friedman'ın tasarımında hareketlilik olgusu kapsamında farklı katmanlarda kurgulanan yaşam alanları konuta kimlik kazandırmıştır (Busbea, 2007). Superstudio'nun Sürekli Yapı projesi ile yeryüzü üzerine önerilen örtü ile kurgulanan yaşam ele alınmıştır. Yaşamın özgürlüğünün temel bir ilke olarak tasarımda yer almasıyla, mekânların fiziksel karakterlerini tarifleyen iç ve dış kavramlarının yok olduğu bir yaklaşım sunulmaktadır. Sadece önerilen ızgara şemalı yüzey ile kentleşmiş ve doğal doku olarak belirlenen yerlerin kurduğu ilişkiye dayandırılarak mimarlık tek bir birim üzerinden tanımlanmaktadır (Stauffer, 2002). Coop Himmelb(l)au ise Bulut projesi ile dönemindeki şişme tasarımlar olarak üretilen benzer örnekleri ile bireysel yaşam alanları durumundan çıkarıp içinde birden fazla kişinin var olabileceği bir mekân önermektedir (Noever,2007). Her bir tasarımın ölçütler üzerinden tanımlı farklılaşmaktadır.

Ele alınan dört farklı örnek ortak özellik olarak yer düzleminden yükseltilmiş karakterde olup her biri farklı yapısal öneriler ile koparılmıştır. Bu dönem içinde alan çalışması kapsamında değinilen tasarımlar kent ve yaşam mekânları olarak öne çıkan yaklaşımlardan seçilmiştir. Önerdikleri mekânın daha kapsamlı olamasından dolayı çalışma bu tip projeler ile sınırlandırılmaktadır. Superstudio'nun Sürekli Yapı (Continuous Monument) projesi, Metabolistlerden Arata Isozaki'nin Havada Yaşam Kümesi (Cluster in the Air) projesi, Coop Himmelb(l)au grubunun Bulut (Wolke-The Cloud) projesi ve Yona Friedman'ın Mekânsal Kent (Ville Spatiale- Spatial City) projesi olarak belirlenmiştir.

4.3.1 Superstudio: Sürekli Yapı (Continuous Monument)

Superstudio kurulduğu yıllardan başlayarak “mimarlık nedir?” sorusu ile birlikte tasarımlarını ortaya koymuştur. 1972-73 yıllarında Beş Temel Eylem (The Five Fundamental Acts) başlıklı bir film ile insan yaşamı içinde mimarlığın dönüşüm (metamorfoz) geçirdiği fikrini benimsemiştir. Bu film altında belirlenenler beş başlık sırası ile Yaşam, Eğitim, Tören, Aşk, Ölüm (Life, Education, Ceremony, Love, Death) olarak karşılaşılmaktadır (Lang, Menking, 2003). Superstudio radikal mimarlık gruplarından sayılan mimarlığın tanımının tekrar yapılması gerektiğini savunan ve bunu sergi, enstalasyon, video ve projelerinde yer verdiği farklı betimleri ile anlatan bir gruptur.

Superstudio ortaya koyduğu tasarımları ve açıkladıkları yaklaşımları ile mimarlığı mekan üzerinden tarifleme eğilimindedir. Bu Piero Frassineli'nin “Journey to the end of architecture” metninde yapılmak istenilmeyenin çarpıcı bir şekilde ortaya konması cümlesinden çıkarılmıştır. Frassineli yapısal, moda, güzel olarak nitelendirilen tanımlar üzerinden bir mimarlık yapmak istemediğini açık bir şekilde belirtmektedir. Bunun yerine katmansız, yüzeysiz veya soyulmuş tanımlarını kullanmaktadır. Bu tanımlarla birlikte iç ve dışın ilişkisini birbirinden ayırmadan kurgulanan yapı ve mekan ile sunmuştur (Lang, 2003). Bu iç ve dış ilişkisini mekân kullanımında etkileşime geçilen hareketler ile ifade etmektedir.

Superstudio tasarım yaklaşımını bir problem ve onun anlaşılması ve çözümü için gerekli görülen formül bağlamında kurgulamaktadır. Superstudio tasarımlarını

anlatmaktaki yöntemleri yer, biçim, imaj ve yapısal terimlerin mimarlık ile kurduğu ilişki üzerinden bir izlek sağlamaktadır.¹² Bu şekilde 1970'lerin tasarım yaklaşımını görsel karmaşa sunmak olarak açıklayan grup kendi tasarım olgusunu yeni toplum için temel bir ilke olarak değerlendirmektedir.¹³ Superstudio üyelerinden Natali'nin 1971'de AA'de verdiği derste mimarlık yaklaşımlarını verilen kalıpların yok edilmesi gerektiğini savunarak açıklamaktadır. Bundan dolayı mimarlığı tekrardan yaşama odaklanarak kurgulama açılımı ile yeniden ele almaktadır. Mimarlığın kişisel ve sosyal ilişkileri azalttığına dikkat çekmektedir. Bundan dolayı mimarlık olgusunu insanlar için yeni biçimler tasarlama edimi üzerinden ele almayarak, bireylerin kendi yaşamlarını kendilerinin tariflediği bir yaklaşım olarak görmekte ve sunmaktadır (Lang, Menking, 2003) Mimari yaklaşımında etkileşim olgusuna yoğun olarak değinmektedir.

İlk olarak On iki ideal kent tasarımları “Twelve Cautionary Tales For Christmas” başlığı altında Architectural Desing dergisinde 1971 yılında yayınlanmıştır. Superstudio'nun herbiri farklı kurguda olan kent tasarımları tematik anlamda ayrı başlıklara sahiptir. Bunlar distopik veya negatif kent¹⁴ olarak da yorumlanmaktadır (Heynen, 2003). Rouillard Superstudio'nun farklı karakterde oluşturdukları kentlerini karşı ütopya olarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşımını tasarımlar içinde sunulan sosyal içerikler üzerinden ifade etmektedir. (Rouillard, 2013) Bu noktada vurgulanmak istenen durum tasarlanan kentlerin tek bir ilke altında kurgulanmasıdır. Her bir kent farklı yaklaşımları ile çeşitli yaşamları anlatmaktadır (Superstudio, 1971). Yayınladıkları On İki İdeal Kent, Lang ve Menking'e göre anti ütopya olarak ortaya konmuştur (Lang, Menking, 2003). Bunlar dergide yer alan sırasına göre; 2000 Ton Kent (2000 ton City), Geçici Salyangoz Kent (Temporal Cochlea City), Zihinlerin New York'u (New York of Brains), Uzay Kent (Space City), Yarım Küre Kent (City of Hemisphere), Barnum Jnr. S Muhteşem ve Mükemmel Kent (Barnum

¹² Orijina alıntı Superstudio Supersurface an Alternative Model for Life on the Earth filminin 04:41-04:50 zaman aralığından yapılmıştır. Çözümlemeye göre “...Design is the formulation of problems, evolution of new mentality and guideline for a new society...” [Url-24]

¹³ Türkçe'ye bu araştırma kapsamında çevirilmiş olan terimlerdir. Orijinal metinde “architecture of monument, architecture of images, technomorphic architecture, architecture of region” olarak yer almaktadır.

¹⁴ Heynen yazısında Superstudio'nun işlerini toplumun bir eleştirisi olarak değerlendirir ve bu yaklaşım ile ‘negatif ütopya’ olarak adlandırmıştır. ‘negatif ütopya’ di Francia'nın tanımına göre toplumun sosya eğilimlerini bir limit belirlemek üzere abartılmasıdır. Bunu var olan durumun farkına varılması bakımında çarpıcı şekilde ortaya çıkarılması ile ilişkilendirmektedir.

Jnr. S magnificent and fabulous City), Sürekli Üretim Taşıyıcı Bant Kenti (Continuous Production Conveyor Belt City), Makine Yerleşim Binası (The Ville Machine Habitee), Konik Teraslı Kent (Conical Terraced City), Düzen Kenti (City of Order), Muhteşem Evlerin Kenti (City of The Splendid Houses), Kitap Kent (City of Book) olarak adlandırılmıştır.¹⁵ Bu konseptlerde temel yaklaşım bireyin yaşam döngüsü üzerinden ele üretilmiş olmalarıdır. Bireyin kuruguya dâhil olması önemli bir etken olarak sunulmaktadır. AD'de yayınlanan On İki İdeal Kent projesi sonunda bir test ile bitirilmiştir. Dergide yer alan anketi andırır bu test okuyucuların tasarımlara karşı duruşunun nasıl olduğu hakkında genel bir kamuoyu yoklaması niteli taşıdığı düşünülmektedir. Test sonucunda onaylanan İdeal Kent sayısına göre yorumlar yapılmıştır. Buna göre dokuz ve üzeri olarak onaylanan kentlerde tasarımların mantığı ile uyumlu olan bireyin bir parçası olduğu belirtilmektedir. Hiç onaylanmayan kentler ise kentin anlaşılmadığını ve bu durumun bir “aptallık” olduğunu vurgulayarak eleştirilmektedir. Superstudio'nun bireyi aktif bir eleman olarak tasarımlarına dâhil etmesi kent kurgusunda önem verilen etkinlik olgusunu ortaya çıkarır. Kent sadece geometrik ölçüler üzerinden tanımlanmayıp psikolojik buluşma olarak da ele alınır. Bununla birlikte kentler mekân ve aktivite bağlamında uyuyan bir dev olarak tanımlanır. Ancak etkinlikler ile kentlerin canlandırılması başarılabilir (Lang, Menking, 2003). Mimarlık üretimlerinin doğrudan yapı odaklı ilişkisini sorgulayıp olay ve etkinlikler ile açıklamaktadır.

Superstudio'nun ele alınan Sürekli Yapı (Continuous Monument) çalışmasında önerilen grid, gezegen üzerini birbiri ile bağlantılı olacak biçimde kaplamaktadır. Bu kaplama fikri paralel ve meridyenlerin sanal çizgilerini yeryüzünü görünür bir biçimde kesmesinden kaynaklanmaktadır (Lang, Menking, 2003). Bu kaplama ile daha yaşanır bir dünya oluşturmak gayesindedir [Url-24]. Superstudio'nun Sürekli Yapı projesinde de tek bir birimin birleşimleri ile oluşan yapı, biçimsel olarak kent üzerine basit, anlaşılır bir müdahale yapmaktadır. Bu basit biçimin farklı çevresel faktörler ile kurduğu ilişki bir hayli çeşitlilik göstermektedir. Superstudio'nun Sürekli Yapı projesi doğayı ve yapıları emen bir yansıtıcı yüzey niteliğindedir (Busbea, 2007). Bu tasarım karmaşık bir sistem olarak ele alınan yaşam ve onun

¹⁵ <http://socks-studio.com/2011/09/17/twelve-cautionary-tales-for-christmas-12-ideal-cities-by-superstudio-1971/> sayfasından alınan AD dergisine ait sayfalarıdır.

çevre ile kurduğu yaşamsal bağlantısı ile tanımlanmaktadır. Bundan dolayı belirli bir işlev tanımı yapmak mümkün değildir (Lang, Menking, 2003). Buna göre bireyin etkileşimini mimari elemanlar ve bu elemanların çevre ile kurduğu ilişkiler üzerinden ele alınmıştır.

Birbirine zıt nitelikler olarak ortaya çıkan basit biçimler ve belirsiz işlevler aynı zamanda birbirinin niceliğini artırır unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Basitlik, modern dönemin estetik ve güzellik üzerinden değerlendirilmesine karşın modern sonrası dönem yaklaşımında deneyimin tanımsızlığı olarak adlandırılmaktadır (Forty, 2004). Projenin yaklaşımına göre mimarlığı tek bir hareket ile ilişkilendirerek gelecek kurgusunu bunun üzerine geliştirmiştir. Hans Hollein'ın herşey mimarlık (Alles Arkitektura) söyleminde de mimarlık, basite indirgenmiş biçimler ve daha önceden tanımlı şeyler ile açıklanmaktadır. Superstudio'nun basit bir etki (simple act) şeklinde tanımladığı tasarım yaklaşımı Adrian Forty'nin tek tasarım (single design) tanımını hatırlatmaktadır. 18.yy sanat akımından başlayarak 20.yy başlarındaki seri üretim bandı ile değerlendirilen basit “simple” kelimesi biçim ile yakın ilişkili olarak tariflenirken Lynch, Venturi, Jacobs basit ve biçim arasındaki bağlantıyı kent üzerinden ifade etmektedirler¹⁶ (Forty, 2004). Modernist bir estetik anlayışı içinde tanımını yapan Forty bu kelimenin biçim ile olan ilişkisine değinmektedir. Bu doğrultuda Sürekli Yapı'nın tekil tasarım yaklaşımını tanımlayıcı olarak basitlik olgusu mimarlık üzerinde türetilmiş radikal bir yaklaşım olmaktadır.

Sürekli Yapı daha önce ortaya konulmuş mimarlık yaklaşımlarını reddetmektedir. Bunlar spontan mimarlık, sensitif mimarlık, mimarsız mimarlık¹⁷, biyolojik mimarlık¹⁸ ve hayali mimarlık olarak belirlenmiştir (Rudofsky, 1964). Bu bağlamda radikal yaklaşımların dışına çıkılarak Sürekli Yapı projesi çevrenin tek bir yaklaşım altında sürekliliği üzerinden açıklanmaktadır.¹⁹ Bu tanımda yer verilen çevre ve

¹⁶ Basit tasarım (single design) “...which can be tranfered from one area to another, remaining unchanged: an impossible, unalterable image, whose static perfection moves the world through the love of itself that it creates” olarak tanımlanırken Sürekli Yapı tanımında rastlanan tek harekette basitliği işaret etmektedir. Burada öne çıkan durum ise tasarım yaklaşımında tek bir hareket ile farklı kurguların oluşmasıdır.[Url-24]

¹⁷ Architecture without Architecture 1964 yılında Bernard Rudofsky tarafından ilk olarak kullanılan bir söylemdir.

¹⁸ Japon Metabolist gruba gönderme yapıyor olduğu düşünülmektedir.

¹⁹ “Natura naturans” ve “natura naturata” zıtlığında bu projenin yaklaşımı “natura naturata” olarak ifade edilmektedir. Yani doğanın pasif rolde olduğu yaratılmış bir doğa yaklaşımı üzerinden

çevreyi oluşturan elemanlar ile olan birliktelik sonucunda öngörülen her türlü değişimin etkisi Sürekli Yapı projesinin kurgusuna yansımaktadır. Bu noktada Sürekli Yapı çevre üzerine bir mimarlık biçimi olarak yorumlanmaktadır. Biçimlerin kesinliği üzerinden belirsiz olmama (ambiguity) durumu ortaya konulmuştur. Bunun bir açıklaması olarak da doğa ve mimarlık ilişkisinde Sürekli Yapı doğanın tek alternatifini olarak anılmaktadır [Url-24]. Kare bloklar veya projeler ile ilişkilendirildiğinde küp olarak da yorumlanabilen biçimler, mimarlığın başladığı ilk tanımlar olarak işaret edilmektedir. Cristitiano Toraldo di Francia Sürekli Yapı'yı "...serbest dikdörtgenler, ..bir nesne olarak mimarlığın ilkel işareti" olarak tanımlamaktadır (Lang, Menking, 2003). Yani mimarlık bir nesne olarak ele alındığında dört köşeli biçimler onun ilk ortaya çıktığı ilkel bir temsili olmaktadır.

Sürekli Yapı'nın sunduğu mekân, doğanın aktif ve pasif olma zıtlığı arasında kalmaktadır (Lang, Menking, 2003). Buna göre ortaya çıkan ilişkilerde iç ve dışın ikiliğinden bahsetmek mümkün değildir. Bunun yanı sıra bir yüzey olarak betimlenen kareler ile oluşturulmuş örüntü, bir nesne olarak ele alınan mimari yapıları kütsel ve hacimsel olarak bağlayıcı durumda bulunmaktadır. Görsel ifadelerinde ortaya konulan ürün bütüncül ütopya²⁰ olarak tanımlanmaktadır. Yeryüzünü kaplandığı bu açık ızgara, sonsuz bir uzamdan oluşur (Lang, Menking, 2003). Superstudio'nun sonsuz gridi bireyin ihtiyaçlarını karşılayan bir eleman olarak anlamlandırılır. Gridin, projenin tasarlandığı yer olan New York ile birlikte birçok konum üzerinde görseli yapılmıştır. Anlatımlara ve tasarım yaklaşımı ile birlikte bir örtü olarak kenti kaplamaktadır. Var olan kent verilerinin değerlendirildiği, kullanıldığı hatta farklı etkiler yaratmak üzere tasarımın bu kent dinamiklerine göre şekillendiği görülmektedir. Var olanın kullanılması kapsamında doğal elemanlar gridi oluşturan yüzeylerin boşaltılması olarak karşılaşıırken, kent dinamiklerini oluşturduğu düşünülen nehir, trafik, hareket eden araçların yakın çevresi tasarımda bu yerler ile ilişki kuran yüzeyde yansıtıcı elemanlar ile desteklenmiştir.

değerlendirilmiştir. Mehmet Bayraktar "natura naturatayı" yaratılmış tabiat olarak tanımlar iken "natura naturata" spinozanın temel felsefesinde yer alan kavramdır.

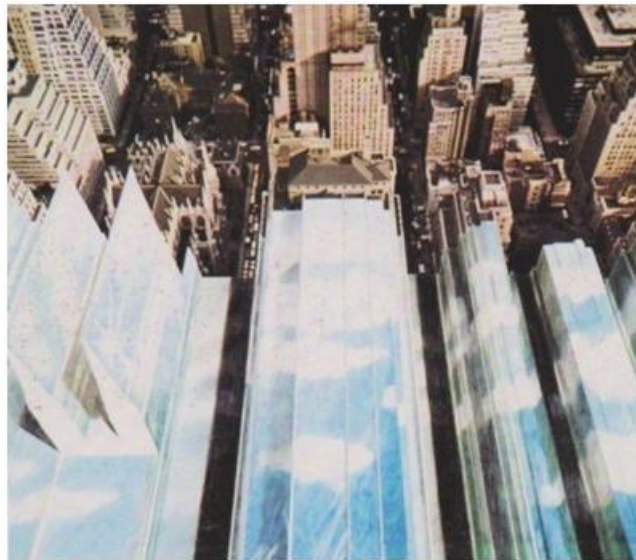
²⁰ Superstudio Life Without Object kitabında Sürekli Yapının (Continuous Monument) bir alt başlığında genel bir kentleşme kurgusunu açıklamak üzere "totalizing utopia" olarak kullanmıştır.

Şekil 4.1 : Superstudio Sürekli Yapı geçirgen ve yarı geçirgen yüzeyler(Superstudio Life Without Object, 2003).

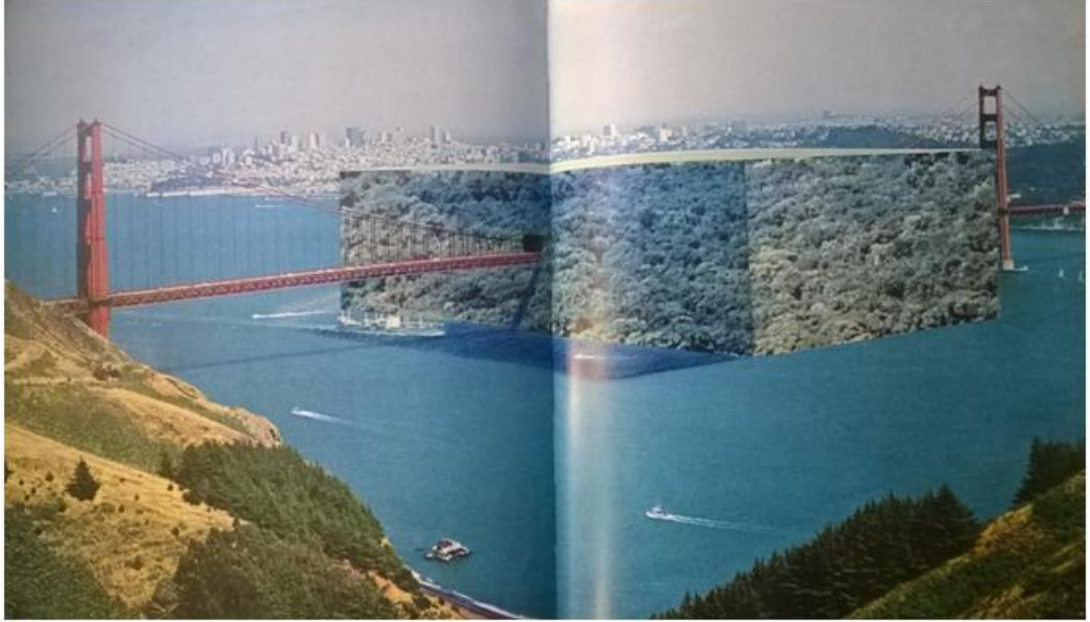
Şekil 4.2 : Superstudio Sürekli Yapı Yeryüzü ve Gridin İlişkisi (Superstudio Life Without Object, 2003).

Şekil 4.3 : Superstudio Sürekli Yapı biçimin yapıyı çevreyi kaplaması (Superstudio Life Without Object, 2003).

Şekil 4.4 : Superstudio Sürekli Yapı kent dinamikleri araçlar ve yollar (Superstudio Life Without Object, 2003).

Şekil 4.5 : Superstudio Sürekli Yapı yansıtıcı yüzeyler ve çevresel etkisi (Superstudio Life Without Object, 2003).

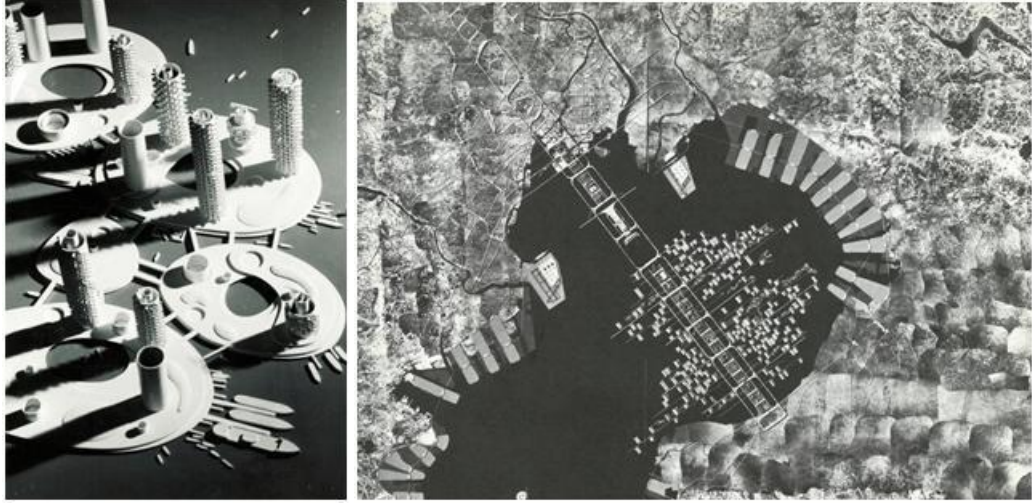
Superstudio yaşam ile yakından ilişkilendirdiği projelerinde hayatın geçebileceği her yer üzerinde Sürekli Yapı'nın strüktürünü sunmaktadır. Sadece kent üzerinde gerçekleşen bir tasarım olarak kalmayıp yeryüzü üzerinde yeni bir katman oluşturmaktadır.

4.3.2 Metabolistler: Havada Yaşam Kümesi (Cluster in The Air)

Metabolizma akımı Japon mimarlar tarafından 1960'larda ortaya çıkarılmıştır. Biyoloji kökenli bir terimden yararlanarak isimlendirilen bu akım, tasarım

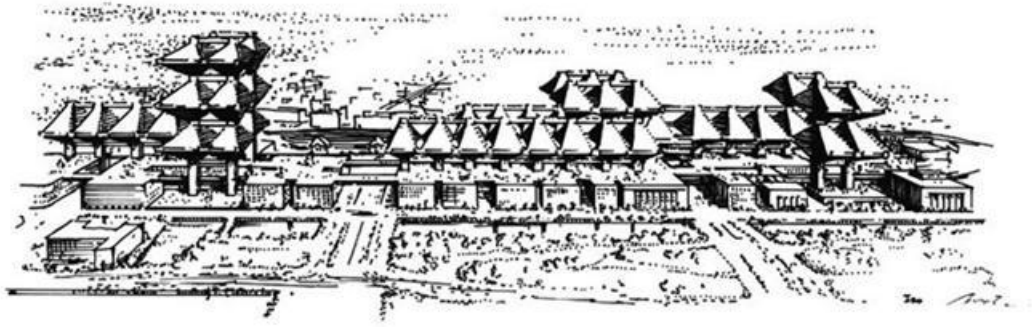
yaklaşımlarını doğa ile birlikte ve iç içe olacak şekilde yeni kent konsepti olarak ifade etmektedir. Metabolist akım doğa ve yapılı çevrenin bir arada var olacağı bir kurguya sahiptir. Bu kurgusunda kent ve kenti oluşturan donımlar üzerine organizma benzetmesi yapılır (Porter, 2004). 16. yy'dan beri kullanılmakta olan bu yaklaşım aslında Steadman'a göre efsanelerin ötesine gidebilmek için bilimden yararlanıldığının kanıtı olarak gösterilmektedir (Batty, Longley, 1994). Metabolist manifestoya göre "...Metabolizma grubu toplumu canlı bir süreç olarak - atomdan nebula doğru sürekli bir gelişme halinde ele almaktadır. Böyle bir biyoloji terimini kullanmalarının nedeni, metabolizma grubunun tasarım ve teknoloji ile birlikte toplumun tariflenmesine inandıklarından dolayıdır. Metabolistler metabolizma hareketini doğal bir süreç olarak kabul etmemektedir. Ama önerileri doğrultusunda toplumu faal bir metabolik gelişmeye teşvik etmekte" eğilimleri vardır (Lin, 2010). Biyoloji kökenli "Metabolist" kelimesi kendi tasarımlarındaki doğal süreci tanımlamak için kullanılmaktadır. Toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri süreç olarak ele alırken bunu doğal bir durummuş gibi değerlendirmemektedirler. Kendi yaklaşımları ile öngördükleri durumu yani metabolik gelişimleri toplumda var etme amacı gütmektedir.

Metabolist grup 1960'larda ortaya koyulan manifestoya göre bir mimari hareket olarak öne çıkmıştır. Bu mimari hareket kapsamında kent planı odaklı kurgular önerilmiştir [Url-28]. Metabolistler gelecekteki yaşam kurgularını deniz ve gökyüzünde yaşam için geliştirdikleri projeler ile anlatmıştır. Metabolist akım savaşın yıkıcı etkilerinin görüldüğü Japonya'da hızlı ve kontrolsüz gelişime bir çözüm olarak ele değerlendirilir (Lin, 2010). Bunun üzerine kentin görünümünün hızlı değişeceğini öngörmektedirler. Bu değişimi ise ana strüktür üzerinde ekleme ve çıkarmalar ile sağlayarak, nüfusa endeksli olarak artan konut ihtiyacının çözümü üzerinden düşünmektedir. Hızlı ve düzensiz büyümenin bir sistem ile planlı bir şekilde sağlanması istenir. Bu yaklaşım altında alternatif yerler olarak deniz, gökyüzü gibi konumlar yaşanır alanlar olarak mekan kurgusunda yer almıştır. Marine City, Tokyo Körfezi için geliştirdikleri proje, Havada Yaşam Kümesi gibi projeler de deniz ve gökyüzü temalı yaşam alanları üzerine örnekler olarak sayılır. Bu projelerde temel olarak barınmaya odaklanılmıştır (Lin, 2010).

Şekil 4.6 : Kiyonori Kikutake - Denizel Kent (Marine City) 1963.

Şekil 4.7 : Kenzo Tange - Tokyo Körfezi Planı 1960.

Şekil 4.8 : Arata Isozaki - Havada Yaşam Kümesi, Marunouchi Project 1963.

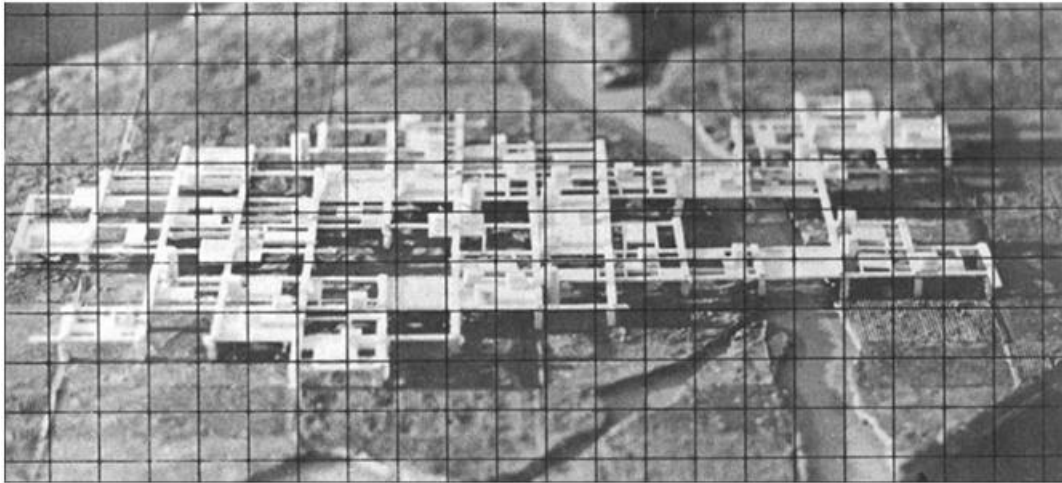
Kisho Kurokawa'nın Nagakin Kapsül Kule projesi Metabolizma akımı tarafından gerçekleştirilmiştir ve Metabolizma hareketinin özelliklerinin görüldüğü uygulanmış ilk proje olarak Tokyo'da yer almaktadır (Kurokawa,2001). Yapı, bir sabit strüktür üzerinde dışarıdan eklemlenen kapsül olarak adlandırılan yaşam birimleri ile oluşturulmuştur.

Şekil 4.9 : Kisho Kurokawa - Nagakin Kapsül Kule 1972.

Bu noktada yapıyla olan ilişkisini strüktüre eklemeler ile değişen yapı formu ile kurmaktadır. Projenin değişen nüfus yoğunluğuna cevap vermesi bağlamında Metabolist akım, hem kent kurgusuna aktif etkisi ile işleyen bir sistem hem de deneysel bir mimarlık olarak nitelendirilmektedir. Metabolizma akımı hem bir gelecek tasarısı hemde deneysel bir mimarlık olarak gelişmektedir [Url-27].

Konum ölçütünün farklı işlevler ile bağlantısı kurulmuştur. Konumlandığı yerin özelliği projelerin kurgularını tam anlamı ile şekillendiren bir etki sağlamıştır. Örnek olarak Tarımsal Kent (Agricultural City), Duvar Kent (Wall City), ... ve daha bir çok konsept üzerine üretilmiş şehir kurgusu yer almaktadır. Buna göre bir genelleme ile Metabolistler, şehirleri oluşturan en temel elemanları kurgulanmış bir arazi ve konut olarak belirlemektedir (Lin, 2010,2011).

Şekil 4.10 : Tarımsal Kent.

Farklı kurgu ve biçimler ile ele alınan kent planı için Maki 1964 yılında toplu biçim (Collective Form) başlığı altında üç farklı biçim tanımlı yapmaktadır. Bunlar birleşik, megastrüktürel ve grup (compositional form, megaform, group form) başlıklarıdır (Maki, 1964). Lin (2010) düzlemsel biçimleri iki boyutlu olarak ifade etmekte iken megastrüktürler ve grup biçimleri üç boyutlulu olarak değerlendirmektedir. Bu ayrım mekansal farklılıklarından dolayı ortaya çıkmıştır (Schalk, 2014).

Şekil 4.11 : Fuhumiko Maki sırası ile birleşik form, megastrüktürel form ve grup form [Url-28].

Maki birleşik formu farklı şekillerde uygunlanmış yapıların arasındaki bağ üzerinden şemalaştırmıştır. Megastrüktürel formu ise tüm kent üzerindeki bir kurgu kapsamında ele almaktadır. Bir diğer başlık olarak karşılaşılan grup form benzer birimlerin birbirine eklemlenmesi olarak tanımlamaktadır. Bu biçimlerin analizi ile “megaform”, Metabolist grubun strüktürel yaklaşımını şematik olarak anlatmaktadır [Url-28].

1966 yılında Metabolistlerin “From Space to Environment”²¹ başlıklı sergisinde mimarlık ile birlikte çevre temasına odak oluşturulmuştur. Bununla birlikte 1970 yılında Osaka’da düzenlenen EXPO70 Metabolist grubun tasarımlarını sergilediği bir platform olmuştur (Eckersall, 2013). Osaka’da açık bir sergi teması altında çevre ile kurdukları ilişki 1966’da çevrenin tasarımlarındaki yerinin anlaşılması üzerine etkili olmuştur.

²¹ From space to Environment 1960’larda aynı isim ile düzenlenen serginin bir parçası olarak yer almaktadır.[Url-28]

Şekil 4.12 : EXPO70 Osaka alanının görünüşü [Url-1].

Mori sanat müzesinde 2011 yılında gerçekleşen “Metabolism The city of the future dreams and visions of reconstruction in Post War and present day in Japan” sergisine göre Metabolizma grubu dört kısımda ele alınmıştır. Bunlar Metabolizmanın doğuşu, Metabolizma Çağı, “from space to environment” , küresel metabolizmadır. Bununla birlikte Koolhaas ve Olbrist’in “Project Japan: Metabolism Talk” kitabında da Metabolizma’nın 1960’larda batı odaklı mimarinin üzerinde küresel olarak kabul gördüğünden bahsetmektedir (Koolhaas, 2011). Uluslararası bir hareket olarak değerlendirilmesi grup üyelerinin Japonya dışında mimarlık yaklaşımlarını yaymak için denemelerinden dolayıdır [Url-29]. Doğduğu yer olan Japonya’nın dışında da etkin olmaları bu hareketin etkilerini daha izlenebilir kılmıştır.

Metabolizma grubunda sayılan ama yanı zamanda mimarlık yaklaşımları bakımından bu hareketin kapsamı dışına çıkan yaklaşımı ile Arata Isozaki kendini Metabolist olarak tanımlamamaktadır. Çünkü metabolist akım ile ortaya çıkan teknoloji uyumlu tasarımlar ile kendi yaklaşımını eş görmemektedir. Ona göre 1960 yılında projelerindeki yaklaşımında mimarlık tanımı mekan, zaman ve maddenin bir metafor olarak birbirleri ile ilişkilendirildiği ve tekrar yorumlanması üzerine geliştirmiştir. (Isozaki,1998). Bunları sırası ile karanlık, son bulma (kıyamet) ve yıkıntı ile ilişkisini bir eşitlik kurarak anlatmaktadır.

“Space=darkness; time=termination(eschatology); and matter, or architecture and ciities=ruin and ashes”

Tam anlamı ile bir Metabolizma savunucusu olarak tanımlanmasada, Isozaki Metabolist akımda da var olan yaşam kavramını projelerinde vurgulamaktadır. 2011’de MAM’ da düzenlenen sergide grubun ortak yaklaşımı olarak organik

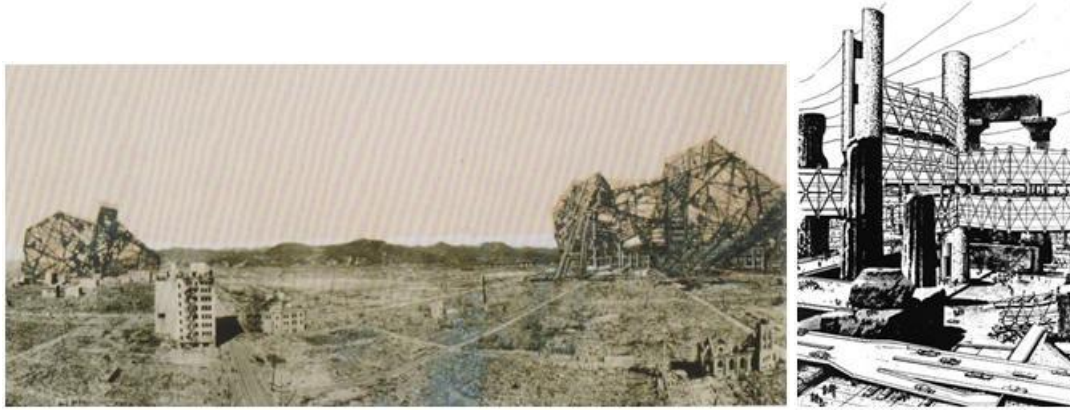
büyüme, gelişme fikri aktarılmaktadır. Lin'in tanımında şehrin bir süreç olarak açıklandığı Metabolizma grubunun yaklaşımı, kentlerin süreç içinde değişimine odak oluştururken yine bir doğal sürecin sonucu olarak öne çıkan *yok olma* olgusunu öngörmemektedir. Bu noktada Isozaki Metabolistler ile ters düşmektedir.(Lin, 2010) Metabolistlerin mimarlığı hareket ile ilgili olarak mekanik ilişkilere dayandırılmaktadır. Isozaki Metabolistlerin teknoloji tabanlı yaklaşımlarını değiştirmesi üzerine hareketliliği mimarlıklarına sokmaları gerektiğini ve bununla birlikte söz edilmesi gereken zaman kavramının ele alınış biçimini eleştirmektedir. Metabolistler zamanı bir bireyin veya toplumun konum değiştirmesi ile tanımlar. Bu her bir proje özelinde modüllerin taşınması ve beraberinde projelerinin grafik dilinin değişmesi ile okunan ifadelerdir (Isozaki, 1998).

Metbolistlerin kent için düzen oluşturmak üzere oluşturdukları planlarına zıt olacak şekilde Isozaki'nin kenti aşırı değişiklikler ve yıkıcı olayların kontrol dışı gelişeceği bir etkileşim platformu olmakta. Isozaki'ye göre yıkıntı (ruin) üretim ve değişim sürecinde kendini gösteren bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Yıkıntının gerçekleşmediği durumları ise sürecin yani "city as process" değişimin dışında tutmaktadır. Isozaki'nin kentleri bir süreç olarak ele aldığı yazısında yaşayanın görsel algısı üzerinden değerlendirdiği gökyüzü ile olan ilişkisi, kent kurgusundaki fiziksel değişimi insan ölçeğinde ele aldığına göstergesidir. Bunu "Four Decades of Architecture" kitabından alıntılanan kısmında şöyle belirtmektedir: "yaşamımızın dayanak noktası olarak değerlendirilen evler ve binalar...,tahrip edilmiş ve yok edilmiş, ardında sadece tepede mavi bir gökyüzü boşluğu bırakmıştır". Bu bağlamda kenteki yapıları sadece görsel bir düzen olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda kentin yapılaşmış kurgusunu sadece görsel bir düzen sunmanın ötesine geçememek olarak eleştirmektedir.

Kentlerin içinde yaşam barındırmasına rağmen olduğundan farklı görünme durumu olarak tanımladığı görünmez kent (invisible city) kavramı, bir anlamsızlık olarak tanımlanır (Isozaki, 1991). Bu çerçevede Isozaki mimari tasarımı, tüm tanımlanmış mimari elemanların yeninden yorumlandığı, soyut olan kavramlara somut bir biçim kazandırıldığı bireyin yaşamının temsil edildiği bir eylem olarak açıklamaktadır. Isozaki'nin Metabolizma grubundan farklılığını gösterir diğer bir yaklaşımı ise zaman anlayışı ile ilişkili olarak gelişim süreci (incubation process) kavramıdır. Yani

kentlerin kendi kendisini belirli bir zaman içinde yok ettiğini vurgulamaktadır. Bu radikal yaklaşımı ile metabolistlerin statik strüktür tasarımlarından farklı bir oluş ortaya koymuştur. “Incubation process” olarak adlandırdığı (inkübe süreci) yaklaşımını bir şiir ile belirtmektedir.

“Gelişen şehirlerin kaderlerinde kendi kendine yok oluşları vardır. Kalıntılar gelecekteki kentlerin tarzıdır, gelecekteki kentlerin kendileri bir kalıntıdır, bu nedenle bizim modern şehirlerimiz enerjilerini bırakır ve etkisi olmayan maddesel hallerine geri döner, tüm önerilerimiz ve çabalarımız gömülecektir ve bir kere daha gelişim mekanizması yeniden yapılandırılıp gelecek olacaktır!” [Url-30]

Şekil 4.13 : Arata Isozaki Re-ruined Hirashima, Japan 1968.

Şekil 4.14 : Arata Isozaki “Incubation Process” “Space City” projesi 1962.

Isozaki’ nin tüm bu radikal yaklaşımları ile birlikte 1962 yılında ortaya koyduğu Havada Yaşam Kümesi (Cluster in the Air) projesi yapısal olarak tek merkezin taşıdığı konsol bloklar halinde tasarlanmıştır. Bu biçimsel oluşumu geleneksel Çin ve Japon mimarisinde yer alan birçok rafın bir araya gelerek oluşturduğu kademeli yapının çok büyütülmüş biçimini anımsatmaktadır. Sistematiik şekilde birbirinden ayrıldığında yük konteynırı benzeri kapsüller ve bu kapsüllerin saplandığı ana sirtüktür ve bu ana strüktürden çıkan kollar olarak ayrıştırılmaktadır (Lin, 2010). Savaş sonrası dönemde faaliyetlerine başlamış olan metabolistler ve diğer radikal mimarlık grupları esneklik ve etkileşime vurgu yapmışlardır. Birçok çalışmada var olan çevrenin korunması ve strüktürler arası iletişimi ve etkileşimi sağlayan elemanlara yer verilmiştir. Metabolistler de bu anlamda megastrüktürü yapısal olarak benimsemiş ve tekrardan yorumlamışlardır. Isozaki kendini her ne kadar bir

Metabolist olarak görmesede biçimsel olarak benzer yapılar ile bu grup altında sayılan tasarımcılardandır. Ayrıldığı nokta ise sürekli ilerleyici ve gelişen kent kurgusu ile hareketeden Metabolist grubun aksine kentlerin yok olacağını öngörmesinden kaynaklanmaktadır. Bu da Isozaki'nin radikal ayrımı olarak yaklaşımında yer almaktadır.

4.3.3 Coop Himmelb(l)au: Bulut (Wolke- The Cloud)

Coop Himmelblau grubu Mart 1968 yılında Wolf D. Prix, Helmut Swiczinsky ve Michael Holzer tarafından kurulmuştur. Grubun ortaya çıktığı dönem popüler kültür için birçok önemli değişimin olduğu zamana rastlamaktadır. Bu dönem içinde sanatta karşışılan radikal değişimler; 2001 Space Odysseys bilimkurgu filminin Stanley Kubric tarafından çekilmesi, müzik ve kavramsal sanattaki olaylardan referans alınarak tanımlanmaktadır (Noever, 2007). Mimarlığı ele alma biçimlerindeki radikal çıkışları ile var olan durumu eleştirmektedir. "Architecturalization", "architecture must blaze", gibi söylemler ile mimarlığı tekrardan yorumlamıştır. "Achitecturalization", kentlerin sadece görsel bir olgu tekilliğinde mimarileştirilmesine karşı olarak sesin, ritimin, hissin dönüşümünün olması gerektiğini tanımlar bir kavram olarak değerlendirmektedir (Noever, 2007). "Architecture must blaze" söylemini ise 1980 ve 1982 yılları arasında Öznesel Mimarlık (Subjective Architecture) başlığında düzenlenen konferansta yayınlanmıştır. Burada mimarlık için öğretilen kalıpların dışına çıkılması gereken, yaşayan bir kavram tanımı yapılmaktadır (Wolf, 1980). Gündeme geldikleri dönemde mimarlık yaklaşımlarını farklı disiplinler arası etkileşim üzerinden tanımlamıştır.

1968 yılında ortaya çıktıklarında kendi mimarlık yaklaşımlarını radikal bir biçimde şu alıntı ile ortaya koymuşlardır "... no physical ground plan, but a psyshic one" Yani mimarlık yaklaşımlarında yere bağlılığın öneminin olmadığını vurgulanmaktadır. Bunun ile birlikte tanımlı mimari elemanlar olarak karşışılan duvarların artık var olmadığı bir mimarlık hayali kurmaktadır (Noever, 2007). Tasarımlarındaki mekân medikal bir terim olan "pulsating balloons" benzetmesi ile tanımlanır. Bu açıklama da yaklaşımları doğrultusunda biyolojik olarak yaşamın sürdüğünün göstergesi olarak ortaya çıkan " kalp atışı" benzetmesi ile mekân

tanımlanırken; insan bedeninin yüz kısmı bina cephesi ile eşleştirilir (Noever, 2007). Bu farklı benzetmelere rağmen Coop Himmelb(l)au mimarlığın nasıl görüldüğü veya ne anlama geldiği ile ilgilenmemektedir. Gerçek meselelerini bireyin davranışının mimarlık üretimleri ile çeşitlenmesi oluşturmaktadır. Coop Himmelb(l)au Beyond the Blue kitabında kendini; “Coop Himmelblau... bir fikirdir, mimarlığını hayaller ile yaratır, canlı ve değişken bir bulut gibidir” cümlesi ile tanımlar.

Bedenin kabiliyetlerine odaklanarak geliştirdikleri projelerini, hareket ve davranış unsuru üzerinden sunmaktadır. Bunun üzerine mimarlığın belirleyici karakterini deneyimler ile sıvılaştırmak amacındadır. Projelerinin temel yaklaşımını oluşturan plansız olma durumu mimarlığı açıklık ve havalandırılmış şehirler üzerinden tanımlamaktadır (Noever, 2007). Yaklaşımlarını farklı bir terminoloji ile açıklayan Coop Himmelb(l)au bu terimlerin yansımalarını mimari ölçütler ile ilişkilendirerek betimlemelerde kullanmıştır.

Coop Himmelb(l)au dönemindeki diğer radikal gruplar ile benzer bir yaklaşım olarak süreç olgusuna odaklanmaktadır. Bu yaklaşım ile öneminin vurgulandığı durum bedenin süreç içindeki değişimi olmaktadır. Weibel (2005), Coop Himmelblau’nun çalışmalarının belirlenmiş bir yaklaşımı olmamasını Suprematist akımını bilinç dışılığı üzerinde değerlendirir. Burada karşılaştırma yaptığı klasik mimarlığın kalıcılığını, Coop Himmelb(l)au’nun dinamikliği ve kalıcı olmama durumunun karşısına koymaktadır. Klasik yapının kriterleri olarak belirlenen biçim, ölçek ve malzemenin radikal bir şekilde yok sayılmasıdır (Weibel, 2005). Bu değerlendirme zaman ve mekân olgularını ilgilendirir (Noever,2007). Sadece soyut kavramlar olarak mimari yaklaşımlarında kalmayan bu açıklamalar tasarımlarında kendini göstermektedir.

1967 yılında yayınladıkları Urban Fiction projesi insanın biyolojik özelliklerini hatırlatır benzetmeler ile açıklanmaktadır. Buna göre ;

“Şehirler bir kalp gibi çarpar”

“Şehirler bir nefes gibi uçar” olarak tanımlanır.

Şekil 4.15 : Coop Himmelblau Grubunun mimarlığı ele alışı [Beyond Blue, 2007].

Şekil 4.16 : Astrobaloön [Beyond Blue, 2007].

Şekil 4.17 : Soul Flipper [Beyond Blue, 2007].

Sadece insanı konu edinmeyen projeler mimarlık disiplini ile alakası olmayan; böcek, kanat gibi varlıklara benzetilmesinin yanında hareketi çağrıştıran olayların görsel ve performatif etkilerine (fırtına gibi...) benzetilmektedir. Bu benzetmeler alışılmış mimari biçimler ile örtüşmemektedir ve biçimsel anlamda klasik mimarlık ile ilişkilendirilen duvar, zemin anlayışı yok olmaktadır. Bunun ile birlikte statik bir program şeması yoktur. Farklı bezetmeler ile yayınlanmış projelere örnek olarak Bulut (Cloud) 1968, Open House 1983 ve Musée des Confluences 2001 projeleri verilmektedir (Noever, 2007). Temel yaklaşım olarak belirlenen hareket kavramı tek bir biçime ait olmayıp bir figürün hareketlerini hatırlatmaktadır.

Şekil 4.18 : “Open House” (1983) konsept plan eskizi [Beyond Blue, 2007].

Şekil 4.19 : Bulut (Wolke- The Cloud) 1968 [Beyond Blue, 2007].

Planların birey ve etkileşim sonucunda farklı anlamlara büründüğüne vurgu yapılmaktadır. Bu tek bir biçimin değil aynı zamanda bu yüzeyleri oluşturmak için kullanılan malzemenin etkisini de taşımaktadır.

Araştırma kapsamında değerlendirilecek olan Coop Himmelb(l)au’nun 1968 yılında yeni mimarlık yaklaşımı altında yayınladığı Bulut (1968) (Wolke, The Cloud) projesidir. Proje yaşam için bir organizma olarak tanımlanmaktadır. Bunun ile birlikte yeniden mimarlık tanımını yapar iken içeriğin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Biçimsel bir uyum arayışını reddetmektedir (Noever, 2007). Coop Himmelb(l)au’nun projesinin isminde de geçen aynı zamanda felsefesini oluşturan “Bulut”, bir sembol olarak değişimi tanımlamaktadır (Kandler, Fritsch, Kramer, 2005; Dunsder, 2006). Yani değişen koşullara göre kendi biçimini değiştirmesi

olarak açıklanmaktadır. Bruno (2002) hareketliliği mimarlığın bir gerekliliği olarak görür ve bu bağlamda bedensel hareketin ve mekânsal algı arasındaki ilişkisi, hareket eden imge üzerine yeni bir yaklaşım oluşturur. Hareket ile öngörülen değişim de sonuç nesnesinin dönüşmüş halinin algılanmasının yanı sıra değişim esnasında geçen zaman önem kazanmıştır (Weibel, 2005). Değişim olgusu proje içinde kurgulanan yaşam ile ilişkilendirilmektedir (Noever,2007). Projenin fiziksel özelliklerine göre strüktür hareketlidir. Bulut projesinde strüktürü oluşturmak üzere kullanılan elemanlar; tüp, küre ve silindir, radikal parçalar olarak tanımlanmaktadır. Coop Himmelb(l)au Bulut projesi ile benzer bir proje Isozaki'nin Bilgisaya destekli Şehir projesidir. Benzer görsel ve biçimsel elemanlara sahip bu proje bir “beyin” olarak tanımlanmaktadır (Isozaki, 1998). Bulut projesi mekanik bir hareket olgusu ile ilişkilendirilmek yerine hem bireyin serbest hareketi hem de strüktürün hareketi birlikte kurgulanmış “görsel-mekânsallık” (spatiovisuallity) üzerine farklı algısal hareket sunmaktadır. Bireyi yapının bir parçası olarak değerlendirirken bedenini yaptığı her hareketi projede oluşacak yeni çizgiler olarak aktarmaktadır. Birey ile oluşan bu çizgiler her seferinde tasarımı yeni bir biçime dönüştürmektedir.

Bu proje mimarlık tanımının yanında birçok olgu barındırır. Bunlar hayal, mucitlik, şişme biçimler, mekanik, sanat nesnesi ve en sonra olarak mimarlık parçalarının birbirleri ile ilişkisinde üretilmiş yeni bir kavram olarak karşılaşılmaktadır. Cook (2014) bu projeyi bir yerleştirme çalışması olarak tanımlayarak ölçek ilişkisinin mimarlık bağlamında farklı ilişkiler kurduğunu belirtirken biçimsel özelliklerinin yanında Bulut'un tasarlanma amacı gelecek için yaşam biçimleri üzerinde çalışmalar olarak öne çıkmaktadır (Coop Himmelblau, 2007). Bunun için denenen farklı biçimler deneysel bir yaklaşımı devam ettirmek amaçlıdır. Documenta 5 sergisi için tasarlanan Bulut, gerçekleştirilmesi esnasında yaşanan aksaklıklardan dolayı üretilmemiş bir tasarımıdır.

4.3.4 Yona Friedman Mekansal Kent (Ville Spatiale- Spatial City)

Yona Friedman'ın hareketli mimarlık fikri temelinde yer düzleminden yükseltilmiş ve yeryüzüne paralel olarak kurgulanmış bireyin yaşam ve çalışma gibi ihtiyaçlarını karşıladığı sabit olmayan bir strüktür yaratmak olarak tanımlanabilir. Friedman'ın hareketli mimarisinde birey temel etken olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşımın en iyi tarifler sözünde savunduğu sloganı olarak değerlendirilen “İnsanlar ile birlikte

mimarlık, insanlar tarafından mimarlık ve insanlar için mimarlık” tır (Frampton, Rodriguez, Friedman, 2011). 1959 yılında yayınladığı hareketli mimarlık manifestosunda Paris üzerinden yaptığı gelecek öngörüsü neticesinde büyük kentleri bir tarım alanı ve kentleşmiş şehirler olarak iki farklı şekilde ele almaktadır (Friedman, 1958) [Url-4]. Bunun ile birlikte belirlenen tasarım yaklaşımında geleceğin kentlerinin sosyal, ekonomik, teknik, tarımsal üretim, nüfus ve iklimlendirme özelliklerine değinmektedir. Friedman’ın manifestosunu oluşturan hareketlilik kavramı günlük yaşam içinde toplumun dönüşümü olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında yapıyı çevreyi oluşturan binaların toplumun gereklilikleri çerçevesinde dönüşüm potansiyeli barındırmaları gerekmektedir (Busbea, 2007).

Friedman’ın önderliğinde, 1958’de GEAM (Groupe d’etudes d’architecture mobile) kurulmuştur. İlk kez 1956 CIAM toplantısında bahsedilen Hareketli Mimarlık Manifestosu 1958’de kurulan GEAM’ın tematik yaklaşımını oluşturmaktadır (Busbea, 2007). GEAM’ın yaklaşımı ile doğrudan karşılık bulunduğu düşünülen Mekansal Kent projesi strüktür, sosyal yaşam, çevresel etkenler, ekonomi, gibi birçok değişken kapsamında ele alınmaktadır [Url-31]. Buna göre strüktürün alt yapısı, strüktürün elemanları ve strüktürün değişimi ile oluşan yaşam alanlarının çevreye olan etkisi gibi konular GEAM’ın da yaklaşımını belirlemektedir. GEAM üyelerinden Kühne’ nin açıklaması ile ilişkili olarak grup, çalışmalarını farklı kent krugularındaki yaşam öngörülerini ve uyumu üzerine kurgulamıştır. Burada ki etkileşim unsuru olarak sunulan bireyin tasarım üzerindeki belirleyici özelliği öne çıkmaktadır. İlk olarak Mekânsal Kent (Ville Spatiale –Space City) (1958-1962) projesinde hareketli mimarlık manifestosundan bahsedilmiştir (Busbea, 2007).

Mekânsal Kent projesi ile önerilen strüktür, gelişen şehirler için alan kullanımını arttırıcı bir çözüm sunmaktadır. Var olan kent dokusunun korunduğu bir yaklaşım ile kent üzerinde yeni bir katman önerilmektedir. Zeminden bağıni tamamen koparmayan strüktür, belirli noktalarda yer ile ilişkisini asansör ve diğer teknik servis elemanları ile sağlamaktadır. Teknik özellikleri; yerden 40-60m yükseltilmiş 6m’ye 6m grid düzende parçaları olan bir yapı olarak tanımlanmaktadır [Url-31]. Hareket

ile ilişkisi, bireylerin yaşam alanlarını tekrardan kurgulaması ve bu şekilde bireyin kendini ifade etmesi sonucunda mekâna yansımaları olarak projede var olmaktadır.²²

Kentleşmiş şehir ve tarım alanları ilişkisini hareketli mimarlık prensiplerinde görüldüğü gibi Mekânsal Kentte de strüktürün yer düzleminden yükseltilmesi ile tarıma ayrılan alana verdiği önemle ortaya koymaktadır [Url-31]. Çalışma çizimlerinde de karşılaştırma olarak sunduğu Mekânsal Kent'in olduğu ve olmadığı durumun kent üzerinde ki etkisi, kapasite ve yeşil alan yoğunluğuna yapılan vurgu ile anlatılmaktadır.

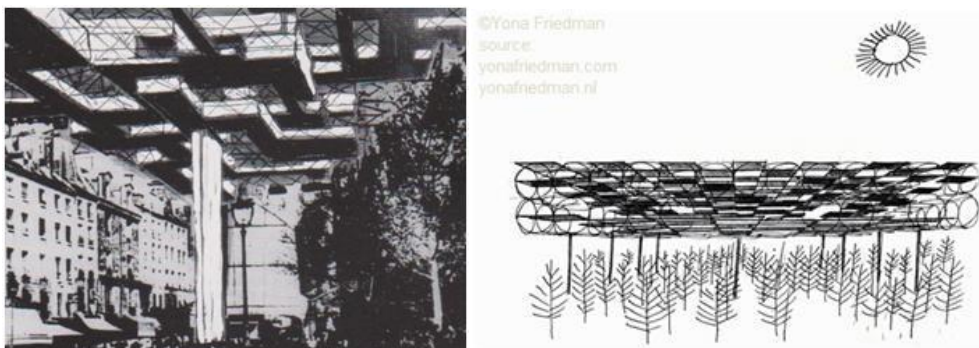

Şekil 4.20 : Tarım alanlarının Mekansal Kent projesi içinde kullanımı [Url-31].

Friedman esnekliği sadece yapı elemanlarının yer değiştirmesi olarak tanımlamaz. Aynı zamanda yaşam birimleri olarak oluşturulan elemanların hareketli olması ve değişen yapı ve kent mekânının farklı kombinasyonları olarak belirtir. Bu durum Friedman'ın hareketli mimarlık manifestosunda yer alan toplumsal yaklaşımına odak oluşturmaktadır (Forty, 2000). 1962'de Friedman'ın kent planı için 10 prensibi yayınlanmıştır. Belirlenen prensipler kentte bulunan işlevsel, sosyal, doğal parametrelerin önemine dikkat çekerek bunlar doğrultusunda gelişmiş bir gelecek kenti kurgulamaktadır (Conrads, 1970). Friedman bu strüktür için tasarladığı farklı üç birimi teras, kabuk ve kütle olarak belirlemiştir. Yine bu birimlerin farklı bir araya gelişleri ile kullanım açısından üç farklı mekansal çeşitlilik sunar bunlar domestik alanların rekreasyon alanları ile birleştiği stadyum (stadium) kamusal alan ile

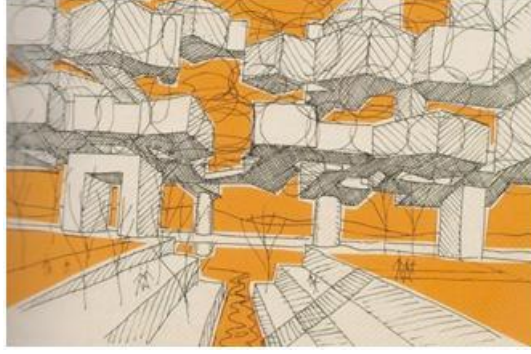
²² Walter Pichlerin "Absoulute Arhitecture" manifestosunda "...the expression of man..." (insanın ifade etmesi) olarak aktardığı mimarlık tanımından alıntılanmıştır. (Conrad, 1970)

Mekânsal Kent kendi strüktürünün oluşturduğu kafesin içindeki modüllerin farklı kombinasyonları ile yaşam mekanlarının kurgulanmasında konumsal ve çevresel verileri de değerlendirmektedir. Yer düzleminde kalan tarımsal alanlar için doğal aydınlanmayı önemsemektedir. Bundan dolayı strüktür içinde kurgulanan yaşam alanları ile tarımsal alanların ilişkisinde aydınlanma konusu önemli olmaktadır. Kentte var olan tarihi yapılar ve yeşil alanlar bu konuda önemli noktaları oluşturmaktadır (Busbea, 2007). Bunu en iyi Paris örneğindeki Eiffel Kulesi kurduğu konumsal ilişkisini gösterir temsillerinde görmekteyiz. Aynı zamanda yer kotundan resmedilen proje görsellerinde yaşam alanı, aydınlatma ve yeşil ilişkisi okunmaktadır.

Şekil 4.22 : Tarım alanları için kullanım [Url-31].

Prizmatik bir kafes olarak tanımlanan Mekânsal Kent'in bu strüktüre ulaşmasında birçok biçim çalışması yapılmıştır. Eğriler ile oluşturulmuş formların kare, dikdörtgen gibi tanımlı biçimler içinde çizildiği çalışmalarla kafesin farklı yorumları yapılmıştır.

Şekil 4.23 : Farklı biçimler ile eskiz çalışması [Url-31].

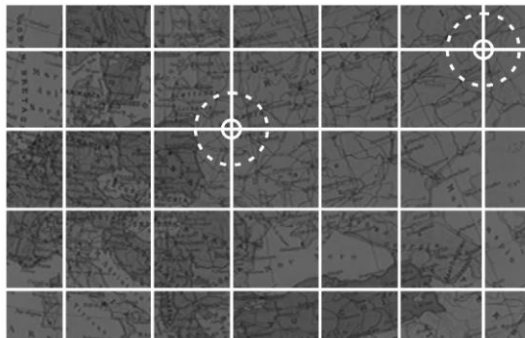
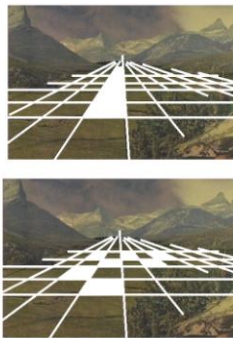
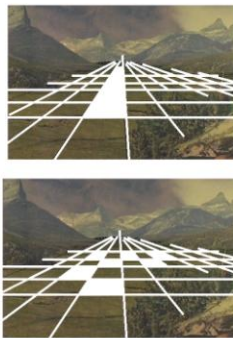
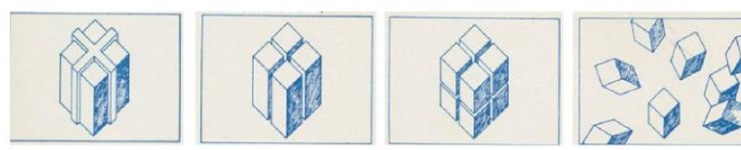
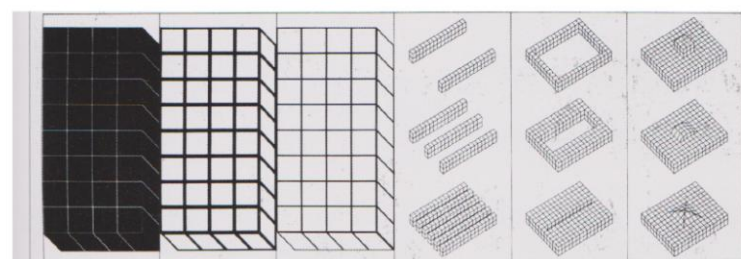
Friedman'nın eğrisel ve köseli biçimleri birbiri içinde kullanması "homomorphic"²³ olarak adlandırılmaktadır. Çalışmalarında strüktürün farklı biçimler ile yeniden kurgulaması kare ve dairenin bozulması ile birbirine dönüşmesi formunu çeşitlendirmektedir (Busbea, 2007). Biçimsel kurgusunun birey etkileşimli olarak farklılaşması tasarlanan grid düzen içinde mekânın değişmesine olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte öncelik verilen konular olarak doğanın ve tarımın desteklenmesi, ulaşımın yükseltilmiş olması ve yer yüzünün rekreasyon alanı olarak değerlendirilmesi strüktür içinde üç boyutlu bir mekan kurgusu önermektedir. Yerden bağımsızmış gibi bir yaşam ifadesi olarak algılanan yükseltilmiş devasa strüktür, Mekânsal Kent'in yaklaşımı ile konumuna bağlı ve konumu ile doğrudan ilişkilenen bir kurgu sunmaktadır.

4.4 Örneklerin Analizi

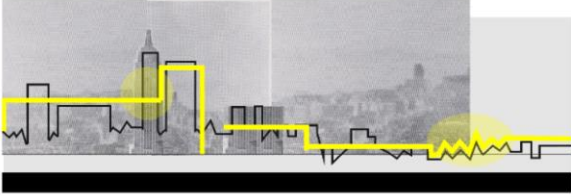
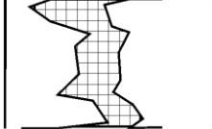
Bu bölümde alan çalışmasında kullanılan dört farklı kent kurgusunun tanımları biçim, işlev, konum ve ölçek ölçütleri altında dört ayrı çizelgede toplanmıştır. Kullanılan kent kurgularının kavramsal değerlendirmeleri için yöntem başlığı altında bahsedilen ölçütlerin farklı ele alınışlarına referans verilerek tasarımlardan çıkarım yapılmış ve istenen veriler çizelgelere aktarılmıştır. Bu çizelgeler çalışmanın kavram

²³ Homomorfik biçim olarak G. Robert Le Ricolais tarafından *Topology of The Cornerstones of Structure* kitabında bahsedilmiştir.

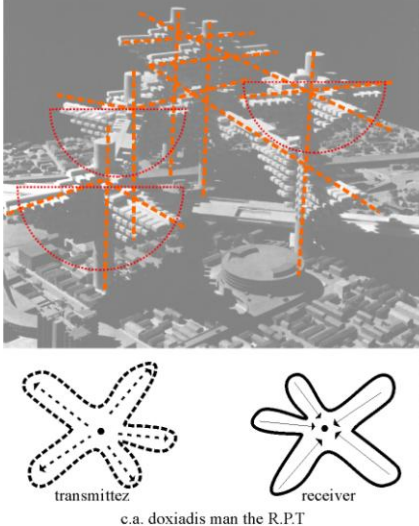
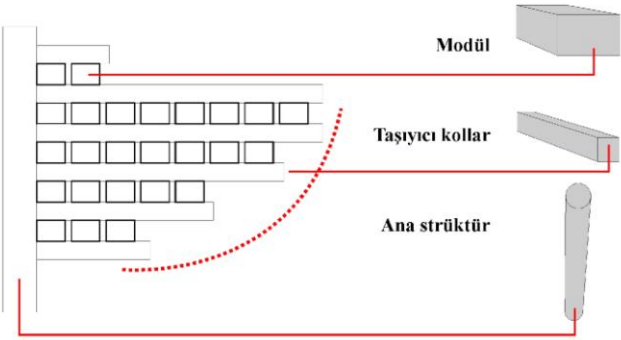
ve ölçüt ilişkisinin yorumlanması için hazırlanan matrislere analitik veri sağlamaktadır.

SÜREKLİ YAPI CONTINUOUS MONUMENT SUPERSTUDIO 1969	BİÇİM	İŞLEV
 		Farklı yerlerde ki kurgusuna göre değişen kullanımı vardır. Bu yüzden kesin bir şekilde işlev tanımına girecek başlıklar sunmamaktadır. Projenin filmi için oluşturulmuş çizim ve anlatımlarda yer alan önerilerden referans alarak: -Taç Mahal örneğinde koruma ve iklimlendirme işlevi -Karyatid verandası için yeni bir cephe önermesi -Kutsal mekanlardan Kabe üzerine uygulaması öne çıkmaktadır.
-Bu ortogonal biçim temeli kartezyen olarak bir noktanın tanımı ile ortaya konmuştur. -Her bir nokta birbirini kesen 2 düz çizgi ile tanımlanmaktadır. -En küçük birim olarak bir küp modeli belirlenmiştir. -Bunların bir araya gelmesi ile prizmatik biçimler oluşur. -Bu biçimler yüzey, dolu kütle, çerçeve gibi çeşitlendirmeleri yapılmıştır.	 	
Homojen bir yüzey olarak tanımlanmakta olan örüntü ile farklı kombinasyonlar oluşmuştur. Sırası ile biçim oluşumu şöyledir, çizgisel gelişme yüzey oluşturma(planimetrik kurgu) yüzeyler ile kütle oluşumu		

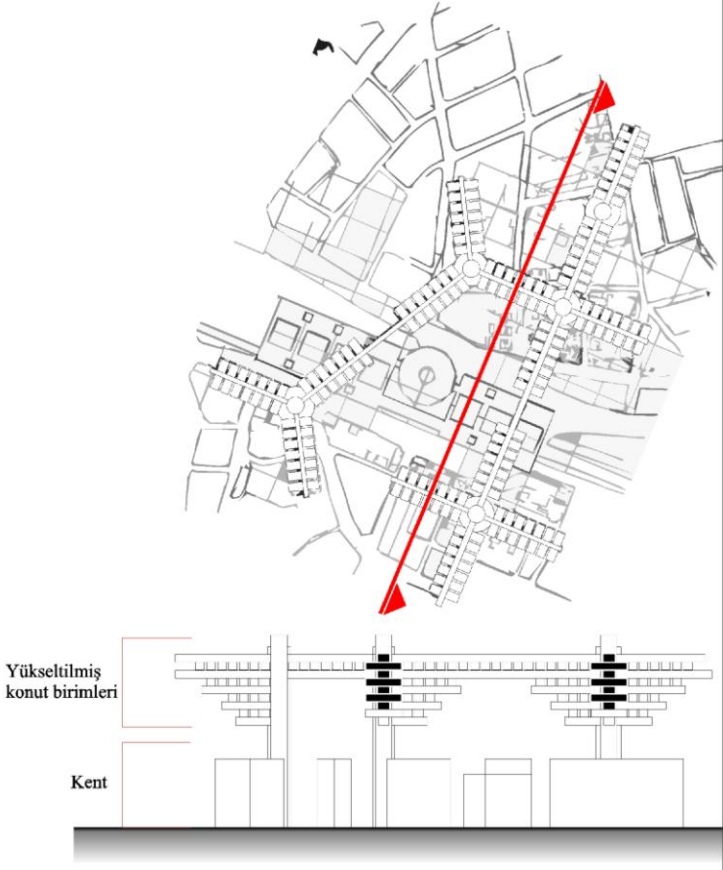
Şekil 4.24 : Superstudio: Sürekli Yapı (1969) analizi.

KONUM	ÖLÇEK
 Bu strüktür elemanlarının her yere uyum sağlama özelliği ile sabit bir konum önerisi yoktur. Projenin filmi için oluşturulmuş çizim ve anlatımlarda yer alan tanımlara göre: -Konumu belirli olmayan doğal alanlar, -Kabe,Mekke,-Karyatid Verandası olarak berirtilen antik dönem dokusuna ait yerler,Taç Mahal, Kollezium, Roma, Madrid, Coketown (Amerika Batı Virjinyada var olan bir topluluk) - Charles Dickens Hard Times romanındaki kurgu şehir, -Graz -Kent kurgusunda yer alan araç yolları, Eski Floransa, New York, Central Park, Gökdelenlerin yoğunluklu olduğu yerler 	 -Kent, imge yapılar üzerinde ve doğa ile ilişkisi neticesinde ölçek evrensel boyutu ile yapı özelinde değişir. -Bütüncül bir kurguya sahiptir. -Genel olarak bir üst kurgu önermektedir. -Açık alan, yüksek yapı park, antik yapılar ile kurduğu ilişki neticesinde farklı ölçekler barındırır. -Literal olarak ölçekten bahsettiği çalışma araç yolu ve onunla kurduğu boyutsal ilişkisidir. -Sürekli Yapı oluşumu düşünüldüğünde var olan küpler tek başına bulunmadıkları için alt bir ölçekten bahsedilmemiştir. Aynı birimlerin farklı karakterde oluşturduğu birliktelikler: Doğal doku arasında Doğal doku üzerinde Doğal doku içinde

Şekil 4.24 (devam) : Superstudio: Sürekli Yapı (1969) analizi.

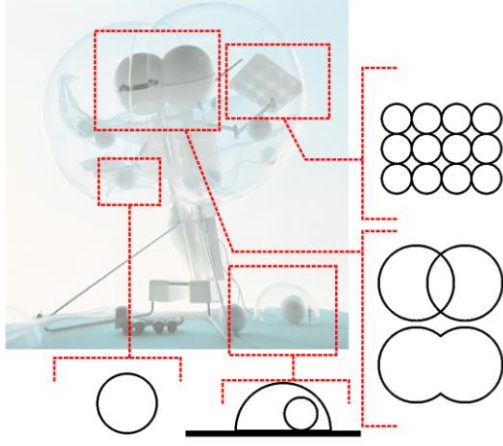
HAVADA YAŞAM KÜMESİ THE CULSTER IN THE AIR ARATA ISOZAKI 1960-62	BİÇİM	İŞLEV
Cluster kelimesi küme, salkım, öbek anlamları ile biyoloji terimleri ile açıklanmaktadır. Bu anlamda projenin isim tabanlı biçimsel önerisi öbeklenmiş bir görsellik sunar.	Konut sorunu ve kent ile etkileşim amacı için ortaya konulmuş bir yarışma projesidir.	
 c.a. doxiadis man the R.P.T	Eğrisel biçimin oluşumu ardarda eksilerek gelen yaşam birimlerinden kaynaklanmaktadır. Ana strüktürün aralarındaki yakınlık ve uzaklık ilişkisine dayanarak çok merkezli bir ağ önerilmektedir. Biçim bağlamında ele alınan kurgu kapsamında mekan hiyerarşisi küme biçimleraltında analiz edilmektedir.	
		

Şekil 4.25 : Arata Isozaki: Havada Yaşam Kümesi (1960-1962) analizi.

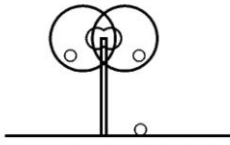
KONUM	ÖLÇEK
Proje Tokyo'nun trafik yoğunluğu olan noktalarında inşası için tasarlanmıştır. Temsillerde yer alan konum Tokyo, Shibuya'dır. Yükseltilmiş konut birimleri Kent	Kent genelinde bir üst kurgu önerirken, bunu oluşturan elemanların konut birimlerinden oluşu ile bir yaşam mekanı olarak birey ölçeğinden analiz edilmektedir.
Mekansal Kent görsellerinde kullanılan kesit ile anlatım yönteminden referans alınarak oluşturulmuştur	

Şekil 4.25 (devam) : Arata Isozaki: Havada Yaşam Kümesi (1960-1962) analizi.

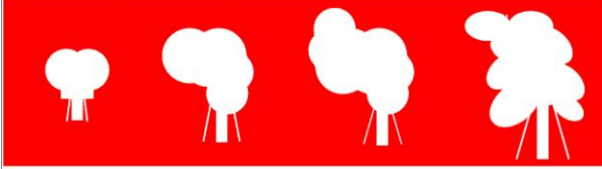
Projede var olan benzer kürelerin farklı kesişimlerini gösterir değerledirmedir. Bununla birlikte bulundukları yer düzlemi ile olan biçimsel ilişkileride göz önünde bulundurulmuştur.

strüktürü oluşturan elemanların biçimsel analizi

hacim büyümesinin biçimsel analizi

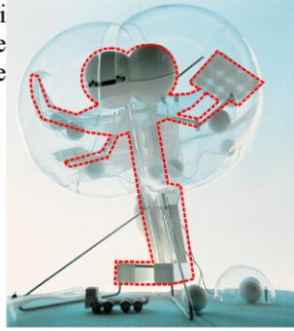

Mimarlık ve planlama terminolojisinde olan merkez, aks, mekansal sıralanma gibi terimlerin yerine

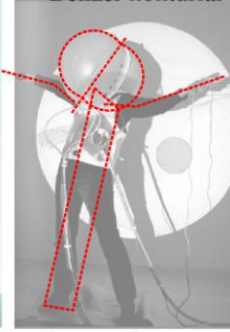
Teğet Merkez

Vektör Aks

Görütülerin sıralanması Mekansal sıralanma

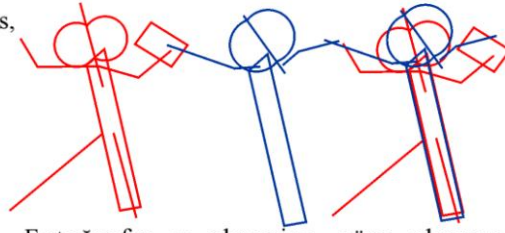

Benzer konturlar

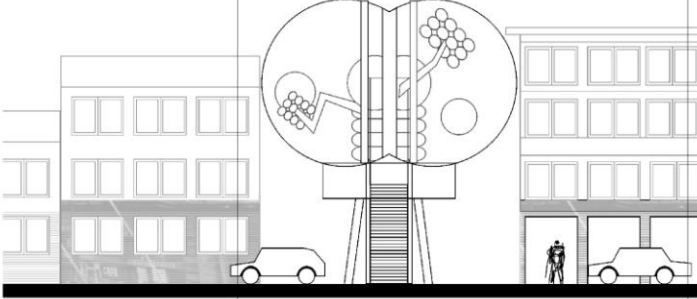
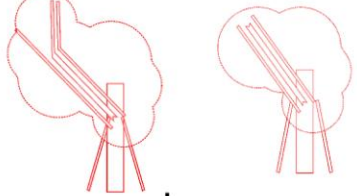
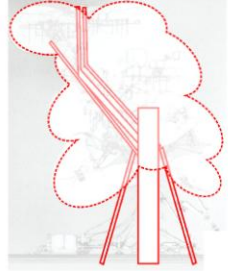
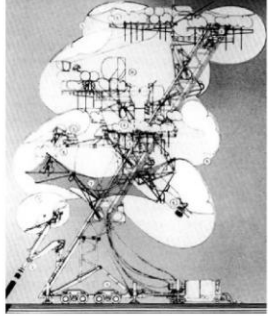
Benzer elemanlar

Bulut ve Heart City-the White Suit projeleri birbirini anımsatır biçimsel özelliklere sahiptir. Bir başlıktan oluşan Heart City-The White Suit projesi beden ile sergilendiğinde bulut projesi ile benzer silüete sahiptir. Elemanlar incelendiğinde ise kolları anımsatır mekanik elemanlar, başı anımsatır 2 kesişen opak küre ve beden ile ilişki kurulan taşıyıcı tüp bir strüktür vardı.

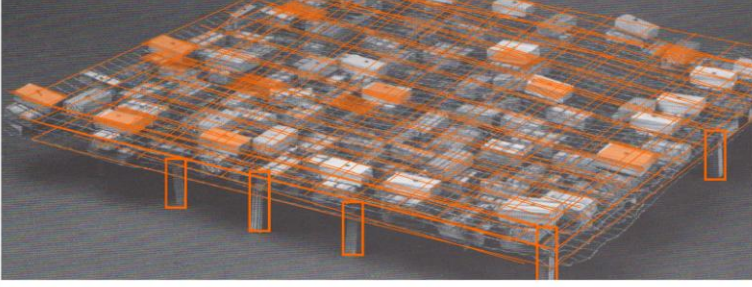
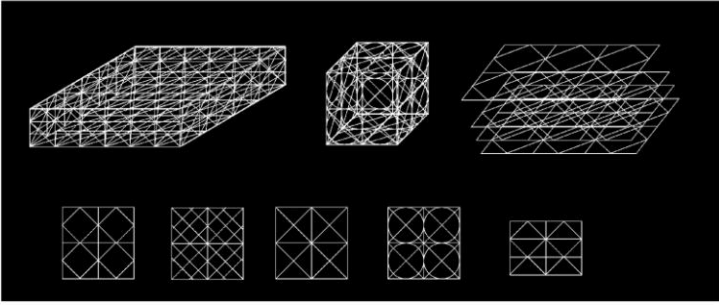
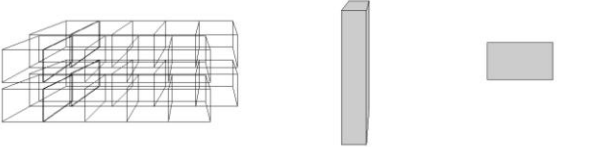
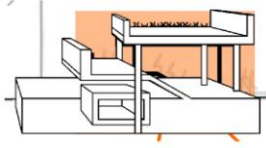

Fotoğrafın x eksenine göre alınmış yansımasıyla duruşun benzetilmesi ve çakıştırılması

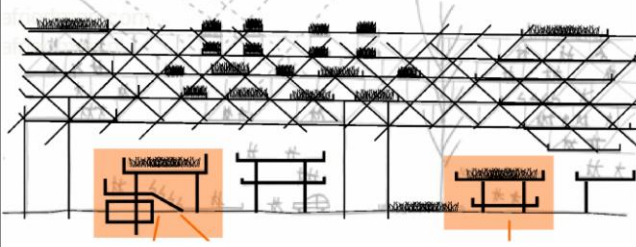
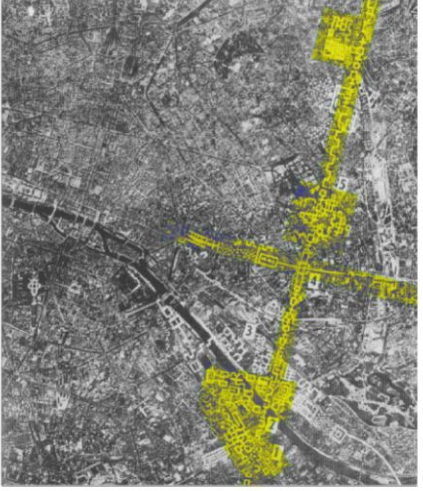
Şekil 4.26 : Coop Himmelb(l)au: Bulut (1968) analizi.

İŞLEV	KONUM	ÖLÇEK
-Geleceğin yaşam formu olarak tasarlanmıştır. -New York üzerinde yerleştirmesi ile birlikte tasarımlarının amacını bireyin yaşamına hayal eklemektir. -Biçimi tanımlarken kullanılan nefes almak, kalp atışı gibi terimler yaşam hissinin kent üzerinde hissedilmesi olarak düşünülmüştür.	-Yapılan görsellerde iki yapı bloğu arasında kurgulanmıştır. -Coop Himmelblau, felsefesi olarak yayınladığı -Our Architecture Has no Physical Ground Plan yazısı ile yer ile kurduğu ilişkisinin olmadığını göstermektedir. -Projenin sınırları belirlidir, mekan ve konum ilişkisi tasarımın şişme birimi içinde kurgulanmıştır. 	-Birey sayısı ile ilgili veri yoktur ama strüktür elemanlarından şişebilme özelliğine sahip kısmın genişlemesi kapsamın artacağını göstermektedir. -Çalışma için ölçeği hatırlatacak veriler kullanılmıştır. Bunlar insan ve araç olarak çeşitlendirilmiştir. -Bununla birlikte felsefelerinde yer alan hayal, deneyim, yaşam gibi terimlerde insan ölçeği ile temel olarak ilişki kurulduğunun göstergesidir. -Biyoloji ile ilişkili olarak beden benzetmeleri de insanın hem fiziksel hemde yaşam sistemi olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir.

Şekil 4.26 (devam) : Coop Himmelblau: Bulut (1968) analizi

MEKANSAL KENT VILLE SPATIALE-SPATIAL CITY YONA FRIEDMAN 1958-62	İŞLEV
BİÇİM Strüktür ve modüller grid sistemde oluşturulmuştur. Modüllerin bir araya gelmesiyle belirli biçimler tanımlanmıştır. teras blok örtü-kabuk Mekansal Kent için alternatif çalışmalar Mekansal Kent yapısal çözümlenmesi ve strüktürü oluşturan birimler Kafes Dikme Modül 	Alternatif yaşam mekanı olarak tasarlanmıştır. Bunun altında zemin ile kurduğu ilişki ile birlikte -pazar -sahne -konaklama olarak farklı kullanımlara imkân sağlar. SAHNE KONAKLAMA PAZAR

Şekil 4.27 : Yona Friedman: Mekansal Kent (1958-1962) analizi.

KONUM	ÖLÇEK
 Proje kapsamında çalışılan yerler -Tunus 1960 -Eifel Kulesi 1970 -New York -Paris 1959-62 -Gare Saint Lazare Tren İstasyonu 1964 -Pompidue Center yarışması 1970 -Sein Nehri üzeri -Nice 1970 kıyı hattı boyunca -Afrika- Nijerya 1959 tarım alanına -Monako 1959 liman üzerine ulaşım ağı olarak Konum ve mekansallık ilişkisinde var olan kent dokusu üzerinden yükseltilmiş olması yerden etkilenmişliğe neden olmaktadır.	 -Kapasitesinden büyük kenttir -Kent üzerinde bir yapıdır önermektedir. Kent ölçeğinden birime kadar farklı kurguda ölçek çeşitliliği sunar. -Görsel ifadesinde yer alan yeşil doku, kent dokusu ile birlikte proje önerisi ölçeksel karşılaştırmayı zenginleştirir. -Farklı kullanım biçimlerine göre değişen kapasitesi ile ölçek yorumlanmıştır. birimler üzerinden ölçek karşılaştırması teras(terrace) blok(bloque) kabuk(croute) mekansal bağlamda ölçek karşılaştırması konaklama alanı sahne pazar yeri

Şekil 4.27 (devam) : Yona Friedman: Mekansal Kent (1958-1962) analizi.

4.5 Örneklerin Değerlendirilmesi

Ölçüt ve Kavram Matrislerinin Oluşturulması

Superstudio: Sürekli Yapı

Çizelge 4.1 : Sürekli Yapı ölçüt-kavram matrisi.

SUPERSTUDIO: SÜREKLİ YAPI (CONTINUOUS MONUMENT)				
	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüştürülebilirlik/ değiştirilebilirlik
biçim	Benzer birimlerden oluşan kent grid üzerinden farklı birleşimlere olanak sağlanması biçimin hareketliliği ile ilişkilidir.	Birimlerin tanımlı elemanlar içinde birleşimi biçimin esnekliği ile ilişkilidir.		Strüktürün tanımlı birimleri birbirlerini tarifler özellikte olmaları biçimin dönüştürülebilirlik/değiştirilebilirliği ile ilişkilidir.
işlev	İşlev farklı konumlara göre farklı tanımlar ile açıklanması işlevin hareketliliği ile ilişkilidir.	İşlevin farklı konumlardaki değişen tanımı işlevin esnekliği ile ilişkilidir.		Tanımlı işlevler birlikte aynı anda var olması işlevin dönüştürülebilirliği/değiştirilebilirliği ile ilişkilidir.
ölçek	Strüktürü oluşturan elemanların birlikte ve ayrı olarak kent üzerinde var olması görsel olarak ölçeğin hareketliliği ile ilişkilidir.	Benzer elemanların farklı kent elemanları ile birlikte kullanılması ölçeğin esnekliği ile ilişkilidir.		Strüktür dahilinde yaşayan ile ilişkisini yüzey, kabuk, zemin olarak kurması ölçeğin dönüştürülebilirlik/değiştirilebilirliği ile ilişkilidir.
konum	Ana strüktür sabittir ama yaşayanın hareketliliğini desteklemesi konumun hareketliliği ile ilişkilidir.	Strüktür yeri ile kurduğu ilişkide birbirine göre farklı konumlanışı konumun esnekliği ile ilişkilidir.	Strüktür içinde yaşayanın bir yere aitliğinin olmaması konumun serbestliği ile ilişkilidir.	

Kriterler sonucunda elde edilen verilere göre Sürekli Yapı projesi “biçimin hareketliliği”, “biçimin esnekliği”, “biçimin dönüştürülebilirliği/değiştirilebilirliği”, “işlevin esnekliği”, “işlevin dönüştürülebilirliği/değiştirilebilirliği”, “ölçeğin hareketliliği”, “ölçeğin esnekliği”, “ölçeğin dönüştürülebilirliği/değiştirilebilirliği”, “konumun hareketliliği”, “konumun esnekliği”, “konumun serbestliği” üzerine ilişki sunmaktadır.

Benzer birimlerden oluşan kentin biçimi, ızgara planlıdır. Bu öneri ile grid şemasına bağlı kalarak, bireysel yada toplumsal bir biçimde statik akslar üzerinden, yüzeylerin farklı birleşimlerle kurgulanmasına olanak sağladığından dolayı hareketli olarak değerlendirilmektedir. Biçim belirlenen grid sistem içinde yüzey, kütle ve çizgi tanımlamaktadır. Bunların birleşimlerinden farklı birliktelikler oluşturmak üzere esneklik kavramı projede etkin bir şekilde hissedilmektedir. Proje yaklaşımları birbirini dik kesen iki doğrusal hattan meydana geldiği için ele alınan yüzey ve kütle

birbirinin oluşumunda yer almaktadır. Bu anlamda dönüşebilir/değişebilirlik strüktür üzerinde gözlemlenmektedir. İşlevinin bir yaşam sunan kurgu olarak adlandırılmasının dışında projenin farklı konumlardaki yerleştirmesine göre çevresi ile olan ilişkisi de işlev kriteri altında değerlendirilmiştir. Buna göre tarihi, yeşil doku, kent dokusunun yoğun olarak gözlemlendiği yerlerin fotoğrafları üzerinden yapılan çalışmalarda koruma, iklimlendirme, cephe halini alma gibi yapı çözümleri üretmek olarak tanımlanırken bu durum işlevin esnekliği başlığı altında tanımlanmaktadır. Önerilen strüktürün kapasitesi doğrultusunda belirlenen yan işlevler birbirini tanımlar niteliktedir. Bundan dolayı dönüşebilirlik ile bağlantısı kurulur. Yani Taç Mahal örneğinde yer alan tek bir strüktürün eş zamanlı kullanımında hem iklimlendirme hem de koruma işlevinin olduğuna vurgu yapılması farklı iki işleve hizmet ettiğinin göstergesidir.

Benzer ve tek birim kullanılarak üretilen farklı ölçeklerdeki yüzey, kütle ve çizgiler aynı kent üzerinde ölçeğin görsel dinamikliğini oluştururken bu farklı ölçeksel geçişler hareketlilik olarak değerlendirilir. Ölçeğin esnekliği aynı örüntünün farklı kent elemanları ile birlikte kullanılması olarak belirlenmiştir. Buna göre Sürekli Yapı projesinde yapısal ölçekte kabuk olarak, bireyin ölçeğinde yüzey olarak ya da yeşil, doğal doku ile birlikte kütsel kurgusundan kaynaklanarak öne çıkan esneklik, mekansal bağlamda değerlendirilmektedir. Strüktürün örtü olarak oluşturulan kısımları dışarıdan yaklaşıırken bir yüzey olarak algılanırken, içine girildiğinde bir sınır ve hacim tariflemesi iç ve dış mekan bağlantısının ölçeğin dönüşebilirliği üzerinde değerlendirilmesini sağlamıştır. Önerilen projenin konumu kurgulanan alan üzerinde sabittir. Burada hareketlilik kavramı yaşayanlar tarafından değiştirilmesine imkan verilen birimler üzerinden anlatılmaktadır. Strüktürün konumu ile kurduğu ilişkide; arasında olma, üzerinde olma, bir yüzeyi kaplamak gibi yerleşim ve uyum ile ilgili görseller esnekliği çağrıştırmaktadır. Önerilen ızgara düzen içinde yaşayan bireyin her konumda var olabilmesi konumun serbestliğine doğrudan işaret etmektedir. Bununla birlikte proje kapsamında yer alan bireyler için de sadece "gridden bir nokta seçin ve orada yaşamaya başlayın" [Url-24] söylemi konumun yaşayan odaklı serbestliği kurgusuna vurgu oluşturur.

Çizelge 4.2 : Havada Yaşam Kümesi ölçüt-kavram matrisi.

ARATA ISOZAKI: HAVADA YAŞAM KÜMESİ (CLUSTER IN THE AIR)				
	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüştürülebilirlik/ değişebilirlik
biçim	Strüktüre eklenen ve çıkarılan parçalar dahilide biçimin hareketliliği ile ilişkilidir.	Bir strüktür üzerindeki hacimsel artma ve azalmalar biçimin esnekliği ile ilişkilidir		
işlev				
ölçek	Kullanıcı yoğunluğunun artıp azalması ölçeğin hareketliliği ile ilişkilidir.	Strüktür hem kent üzerinde bir strüktür hem de konut birimleri olarak ölçeğin kent ve konut arasında esnekliği ile ilişkilidir.		
konum				

Kriterler sonucunda elde edilen verilere göre Havada Yaşam Kümesi projesi “biçimin hareketliliği”, “biçim esnekliği”, “ölçeğin hareketliliği” ve “ölçeğin esnekliği” bağlamında veri sunmaktadır. Proje kent üzerinde yaşam odaklı bir tasarım olarak kurgulandığı için biçim de nüfusa endeksli olarak hareketlilik kavramı ile değerlendirilir. Bu hareketlilik strüktüre eklenen ve çıkarılan parçalar olarak belirlenmiştir. Biçimdeki ekleme ve çıkarmalar ile belirli bir strüktür üzerinde kütleli artış ve eksilme olmaktadır. Bu açıdan hacimsel olarak esneklik göstermektedir. Nüfus yoğunluğunun değişim ile proje ölçeğinde hareketlilik sağlanmaktadır ve ölçek değişimine hareket üzerinden tepki vermektedir. Esneklik kent ve yaşam alanlarına odaklanarak ilişki kurmaktadır. Hem konut birimi olarak modüllerin değerlendirilmesi hem de tüm kent ile ilişkisinde iki farklı ölçek üzerinden yaklaşım sunar.

Çizelge 4.3 : Bulut ölçüt-kavram matrisi.

COOP HIMMELB(L)AU: BULUT (WOLKE-CLOUD)				
	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüştürülebilirlik/ değiştirilebilirlik
biçim	Strüktür tek başına hareket eder. Yaşayan strüktürün bir elemanı olarak kabul edilip biçimin hareketliliği olarak değerlendirilir.			
işlev	Yaşam vedeneşim üzerinden insan ile ilişkilenmesi işlevin hareketliliği ile ilişkilidir.		İşlev projenin hayal unsuru olmasına yapılan vurgudan dolayı serbestlik ile ilişkilidir.	
ölçek	Strüktürde yaşayan kapasitesine göre hacminin değişimi bu bağlamda değerlendirilmiştir.	Strüktürün elemanları olan farklı boyutlu kürelerin yaşayan tarafından deneyimi ölçeğin esnekliği ile ilişkilidir.	Strüktür dışında bulunduğu konumu nun değerlendirilmesi ölçeğin serbestliği ile ilişkilidir.	
konum	Strüktür hareketlidir bundan fiziksel olarak konumun hareketliliği ile ilişkilidir.	Yaşayanların strüktür dahilinde farklı konumlarda bulunabilmeleri konumun esnekliği ile ilişkilidir.	Strüktürün plansızlık ile açıklanması konumun serbestliği ile ilişkilidir.	

Kriterler sonucunda elde edilen verilere göre Bulut projesi “biçimin hareketliliği”, “işlevin hareketliliği”, “işlevin serbestliği”, “ölçeğin esnekliği”, “ölçeğin serbestliği”, “konumun hareketliliği”, “konumun esnekliği”, “konumun serbestliği” üzerine ilişki sunmaktadır.

Projede farklı kesişimler ile bir araya gelen küreler, sabit bir biçim önerirken bir hareketin sonucuymuş gibi biçim üzerinden aktarılması hareketi hatırlatmaktadır. Bunun yanında strüktüre bağlı şişme eleman olarak analiz edilen yaşam kısmı artan kapasiteye karşı genişleme ve büyüme göstermesi biçimsel bir hareket sunar. Analizde öne çıkan biçimsel tanımlar yapısal elemanların tek olarak hacim kaplaması, birbiri ile kesişmesi ve birbirinin içindeki durumları olarak ifade edilmektedir. Birebir fiziksel hareket sunmak yerine hareketi anımsatır biçimsel değerlendirme sonucunda biçim, hareketlilik kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Buna ek olarak yaşam alanının şişme teknoloji ile kurgulanmış olması “şişme” ve “inme” eylemleri olarak tanımlanması üzerinden hareket barındırır. Hareket üzerinden değerlendirilecek bir diğer nokta ise Coop Himmelb(l)au’nun Bulut projesi kapsamında öne sürdükleri mimari yaklaşımlarında yer alan, proje içinde bulunan

bireylerin yapının bir parçası olması durumudur. Bu anlamda yapısal bir eleman olarak ele alınan birey, proje içinde etkinliği ile aktif bir biçimsel hareket sunmaktadır. İşlevin hareketliliği değerlendirilmesi bireysel deneyim ile ilgili olarak bireylerin hareketleri odaklı oluşturulmuştur. İşlev yaşam olarak çok genel ve bütüncül bir söylem altında belirtilir. Alternatifi yoktur. Ancak deneyim üzerinden tanımlı olma durumu ve projenin açıklamasında yer alan hayal unsuru ifadesi serbestlik kavramı kapsamında değerlendirilmektedir. Ölçek kriteri altında elde edilen verilerden farklı boyutlarda ki kürelerin birey tarafından deneyimlenmesi ile esneklik ilişkisi kurulmaktadır. Ölçeğin sadece belirlenen strüktür içinde olmayıp zemin ile ilişkisinin strüktürün dışındaki birimler ile kurulması bu konudaki serbestliğini desteklemektedir.

Bulut projesi strüktürün yeryüzü üzerinde serbest hareketinden dolayı konumunun hareketliliği ile ilişkilendirilmektedir. Strüktürün izin verdiği derecede konum bakımından çevresi ile etkileşim içindedir. Belirli bir yer üzerinde kurgulanmamış olmasından dolayı plansız olarak değerlendirilmektedir. Bulut'un, çevresine görsel bağlamda açık oluşu ancak diğer algısal çeşitlemeleri açısından kapalılığı mekânsal kurgusunda belirli bir alan oluşturmakta ve sadece proje içinde esneklik sunmaktadır. Yani yapı içinde konumun esnekliği olarak yorumlanırken kurgunun plansız olarak tanımlanması konum ile serbestlik üzerinden ilişki kurmaktadır.

Çizelge 4.4 : Mekansal Kent ölçüt-kavram matrisi.

YONA FRIEDMAN: MEKANSAL KENT (VILLE SPATIALE- SPACE CITY)				
	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüşebilirlik/ değişebilirlik
biçim	Strüktür içinde her elemanın hareketli olması biçimin hareketliliği ile ilişkilidir.		Strüktür içinde farklı kurgular kullanıcı odaklı bir araya getirilmeleri biçimin serbestliği ile ilişkilidir.	Strüktürün farklı kurgular ile birbirine dönüşebilir biçimler olarak kullanılmaları biçimin dönüşebilirlik/değişebilirliği ile ilişkilidir.
işlev	İşlev farklı konumlara göre farklı tanımlar ile açıklanması işlevin hareketliliği ile ilişkilidir.	İşlev açık mekanlar dahilinde yapılabilecek çeşitliliktedir ve bundan dolayı strüktür içinde esneklik ile ilişkilidir.		İşlevler açık alanlar arasında birbirine dönüşebilir olması işlevin dönüşebilirliği/değişebilirliği ile ilişkilidir.
ölçek	Strüktür dahilinde ve dışında birimlerin kombinasyonları ile farklı mekanların kurgulanması ölçeğin hareketliliği ile ilişkilidir.	Ölçek verilen strüktür içinde kullanıcı tarafından belirlenme ölçeğin esnekliği ile ilişkilidir.	Ölçeğin belirlenen strüktürün dışında zemin ile ilişkisinin kurulması ölçeğin serbestliği ile ilişkilidir.	Strüktür dahilinde her konum birbirine dönüşebilmesi ölçeğin dönüşebilirlik/değişebilirliği ile ilişkilidir.
konum	Ana strüktür sabittir ama yaşayanın hareketliliğini desteklemesi konumun hareketliliği ile ilişkilidir.	Strüktür yer düzlemi ile olan ilişkisi yaşayan üzerinden konumun esnekliği ile ilişkilidir.	Strüktür içinde yaşayan bir yere aitliğinin ve belirli bir merkezin olmaması konumun serbestliği ile ilişkilidir.	

Kriterler sonucunda elde edilen verilere göre Mekânsal Kent projesi “biçimin hareketliliği”, “biçim serbestliği”, “biçimin dönüşebilirliği/değişebilirliği” ve “işlevin hareketliliği”, “işlevin esnekliği”, “işlevin dönüşebilirliği/değişebilirliği”, “ölçeğin hareketliliği”, “ölçeğin esnekliği”, “ölçeğin serbestliği”, “ölçeğin dönüşebilirliği/değişebilirliği”, “konumun hareketliliği”, “konumun esnekliği”, “konumun serbestliği” üzerine ilişki sunmaktadır. Proje içinde her eleman fiziksel olarak hareket etmektedir. Strüktür içinde modüller halinde var olan elemanların kent planının bütününde kesin olmayan bir biçim sunmaktadır. Bu anlamda serbestlik ile ilişkilendirilmektedir. Yine yapısal elemanlar olarak karşılaşılan ana strüktür ve hareketli parçaların farklı kurgular ile başka tanımlı biçimleri oluşturması dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramının ifadesidir. İşlev farklı konumlara göre farklı tanımlar almaktadır. İşlev proje kapsamında açık biçimlerin oluşturduğu bireyin kurgusu dahilinde yapılabileceği üzerinden değerlendirilir. Bundan dolayı işlev, tanımlı olan strüktür içinde esneklik yaklaşımının altındadır. Birey bu bağlamda kullanımı açık alan ve ev içi (domestic) alan arasında birbirlerine dönüşebilir özellikte olan mekanlar içinde çeşitlendirir. Strüktür, üzerinde önerilen birimlerin

birbirine benzerliğinden dolayı dönüşebilir karakterdedir. Örnek olarak sahne ve konaklama alanı arasındaki ilişki pazar olarak önerdiği üst kabuğun yerine geçecek tipte bir mekân sunmaktadır. Bundan dolayı pazar olarak önerilen strüktür sahne strüktürü ile birbirine dönüşebilir niteliktedir.

Hem mekânsal hem de fiziksel olarak birimlerin farklı kombinasyonu proje kapsamında ölçeğin hareketliliğini göstermektedir. Ölçek verilen strüktür içinde belirli yönelimler neticesinde kullanıcı tarafından belirlenmektedir. Bu da bir standart içinde parçaların hareketi ve geri dönüşümü üzerinden esneklik ile bağlantılıdır. Ölçeğin sadece belirlenen strüktürün içinde olmayıp zemin ile mekansal bağlantısının strüktür dışında kalan birimler ile kurulması bu konudaki serbestliğini desteklemektedir. Önerilen strüktürün ulaştığı her yer ölçek kriteri içinde birbirine dönüşebilir potansiyele sahiptir. Strüktürün konumu sabitken modüllerin konumu hareketlidir. Planlama kapsamında strüktürün yer düzlemi ile kurduğu ilişkiye göre yaşayanın, strüktür ve zemin arasındaki konumu olarak değerlendirilen katmanlar, kendi arasında esneklik kavramını yansıtmaktadır. Strüktür içinde yaşayan birey bir yere ait değildir. Bunun yanında yapının kullanılması bağlamında herhangi bir konum kısıtlaması getirilmediği için projenin kapsamında da bahsedilen toplumun, strüktür içinde konumlarını korumaları gibi bir zorunlulukları yoktur. Planlama kapsamında bir merkez oluşturma, bölgeleme gibi bir yönelim olmadığı için konum strüktür içinde serbesttir.

Ölçüt - Kavram Matrislerinin Karşılaştırılması

Değerlendirme sonucunda ortaya çıkan çizelgelerin birbirleri ile karşılaştırılması için üst üste çakıştırılmıştır. Buna göre farklı renkler ile temsil edilen projeler ayrı ayrı tekrar gösterilmektedir.

Çizelge 4.5 : Tüm değerlendirme matrisleri.

SÜREKLİ YAPILAR SÜREKLİ YAPILAR	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüşebilirlik/ değişebilirlik
biçim				
işlev				
ölçek				
konum				

RAKAMLI YAŞAM KÜLTÜRÜ ARADA BİNGÖZ	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüşebilirlik/ değişebilirlik
biçim				
işlev				
ölçek				
konum				

BULUT/COOP HIMMELBLAU	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüşebilirlik/ değişebilirlik
biçim				
işlev				
ölçek				
konum				

MEKÂNSAL KENT YONA FRIEDMAN	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüşebilirlik/ değişebilirlik
biçim				
işlev				
ölçek				
konum				

Çizelge 4.6 : Matrislerin karşılaştırılması.

TÜM ÇİZELGELER	hareketlilik	esneklik	serbestlik	dönüşebilirlik/ değişebilirlik
biçim				
işlev				
ölçek				
konum				

Çakıştırılan tablolar neticesinde konumun dönüşebilirlik/değişebilirlik ilişkisine alan çalışması kapsamında değerlendirilen tasarımlarda rastlanmadığı ortaya çıkmıştır. Biçimin serbestlik ile olan ilişkisine sadece Yona Friedman'ın Mekânsal Kent tasarımında görülürken, işlevin serbestlik ile olan ilişkisi Coop Himmelb(l)au' nun Bulut tasarımında olduğu belirlenmiştir. Biçimin hareketlilik ile ölçeğin esneklik ve hareketlilik kavramı ile değerlendirilmesi tüm örneklerde ortak olarak ortaya çıkan bir etkileşim olarak görülmektedir. Tabloya göre ortaya çıkan ilişkilerde 1960 ve 1970'lerde aktif olan radikal mimarlık grupları ve tasarımcıları kent ve yaşam mekanı sunan mega yapılar üzerinden temel olarak biçim ölçek ve konum kriterleri üzerinden hareketlilik, esneklik ve serbestlik kavramlarını ele almışlardır.

Yaklaşık olarak birbirlerine yakın yıllarda etkinlik gösteren gruplar ve tasarımcılar hareketlilik kavramını biçimin hareketliliği olarak ele almaktayken bunu farklı yöntemler üzerinden geliştirmişlerdir. Bu öneriler Isozaki ve Friedman'nın

projelerinde ana strüktüre bağlı birimlerin hareketliliği olarak gelişirken, Coop Himmelb(l)au grubunda tamamen bir strüktür hareketi olarak karşılaşılmaktadır. Yine bu dört tasarımda ortak olarak ortaya çıkan bir diğer ilişki ise ölçeğin esnekliği olarak belirlenmiştir. Bu dört çalışmada da kent üzerinde önerilen strüktürün alternatif kurguların üretilmesine olanak sağlayan yaklaşımı, ölçek üzerinde kent mekanı ve yaşam mekanları arasında esnek bir algı oluşumuna neden olmaktadır. Ölçeğin hareketliliği ise artan ve azalan birey sayısına bağlantılı olarak kapasitedeki değişimlere karşılık verme olarak değerlendirilmiştir. Konumun dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramı ile olan ilişkisine dört örnekte de rastlanmamıştır.

Biçim verilerinin temsil biçimleri ile doğrudan ilişkisi, gerçekleştirilmemiş örnekler olarak ortak özelliğe sahip olan projeler için önemlidir. Bu bakımdan maket, kolaj, çizim ve video gibi teknikler ile temsil edilen tasarımların biçim ölçütü üzerinden kavramlar ile olan ilişkileri yorumlanmıştır. Biçimin hareketlilik ile olan ilişkisi tüm örneklerde görülmektedir. Bulut projesinde strüktüre bağlı elemanlardan olan şişme teknoloji ile kurgulanmış hacmin kapasiteye göre büyümesi ve küçülmesi üzerinden bir hareket sunulmaktadır. Bununla birlikte yaklaşımlarında bireyi yapının bir parçası olarak ele almaktadır. Bu anlamda tüm strüktür içinde, bireyden kaynaklı biçimsel bir değişim sunulduğundan hareketlilik ile ilişkilendirilmiştir. Biçimin serbestlik ve esneklik ile kurduğu bağlantıya dört örnekte de rastlanılmamıştır. Mekânsal Kent'te ise grid ve giridin dışında kalan biçimlerin serbestlik ile ilişkisi kurulmakta iken Sürekli Yapı'da sadece gridin verdiği imkân üzerinden projede yer alan biçim ölçütü esneklik kavramı ile değerlendirilmiştir. Havada Yaşam Kümesi örneğinde ise farklı bir ağ önerisi ile biçimin sadece ağ dâhilinde ele alınması esneklik altında değerlendirilmiştir. Grid, yapılan çizimlere göre dışarıdan algılanan gözle yapısal bir ağırlık oluşturmaya karşın içinde sunduğu mekânlar ve kullanılan malzemenin özellikleri ile bu ağırlığı hafifletmiştir. Sürekli Yapı grid sistemini Mekânsal Kent'teki gibi üç boyutlu bir uzay strüktürü olarak ele almayıp yüzeylerinin kullanıldığı bir örtü olarak sunmaktadır. Grid ile oluşturulan örtü üzerini kapladığı yapılar için bir kabuk gibi ifade edilirken, yapılaşmamış alanlar olarak gösterilen doğa içinde bir yüzey olarak yer almaktadır. Bundan dolayı grid ile kurgulanan farklı mekânlar Mekânsal Kent'te modüllerin serbestliği sebebiyle yeryüzü ile kurulan

ilişki neticesinde değerlendirilirken, Sürekli Yapı'da kullanılan malzemenin saydam, yarı saydam ve yansıtıcı olma özellikleri ile çeşitlendirilmiştir.

Bahsedilen radikal tasarımlarda kent ile birlikte kurgulanmışlık konum üzerinden farklı yaklaşımları doğurmuştur. Benzer olarak grid düzen üzerinde kurgulanmış örnekler olan Mekânsal Kent, Sürekli Yapı kararlı bir yapıda öne çıkmakta iken Isozaki'nin Havada Yaşam Kümesi projesi farklı bir düzen ile kurgulanmıştır. Bunun yanında Bulut projesi tek başına tekil bir yapı olarak kurgulanmasından dolayı belirli bir strüktürel devamlılığı yoktur. Bu anlamda kentsel önerisi de yoktur. Sürekli Yapı ve Mekânsal Kent projlerinde bireyin konumu grid kurgusu içindeki serbestliği olarak değerlendirilmektedir. Bulut, kent içinde kendine yer arayışı içindedir. Konum bakımından serbest olması bireyin yapı ile birlikte serbestliği olarak yorumlanmıştır. Sürekli Yapı çevresi ile ilişkili konum tanımında hem iki boyutlu olarak hem de yeryüzünü kaplayan birimlerin üst üste gelmesi ile dikeyde yere bağlı olarak yükselen bir kabuk sunmaktadır. Mekânsal Kent ise kurgusunda yerden kaldırılmış bir strüktür önermesine rağmen yer düzlemi ve strüktür arasında yeni bir alan tanımlamıştır. Havada Yaşam Kümesi projesi yerden yükseltilmiş direkler üzerinde kümelenmiş modüller sunmasına karşın farklı kotlarda her hangi bir ilişki tariflemediği için tüm bu tanımlardan yoksundur ve kapalı geometrisi ile yorumlanmaya izin vermemektedir. Bulut projesi ise kent içinde kendine yer arayışı olarak sunulmaktadır ve ucu açık yorumlar yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Konum ölçütü altında ele alınan veriler işlev ölçütü ile direkt ilişkilendirilmiştir. Hem yaşam hem kent kurgusu için getirilen önerilerde farklı ölçek yaklaşımları projelerin mekânsal yaklaşımına da yansımıştır. Biçimin önerdiği çeşitlilik ile ölçek bu bağlamda mekân kurgusuna etkileşim üzerinden katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda Mekânsal Kent, Sürekli Yapı ve Havada Yaşam Kümesi projeleri biçimdeki çeşitlenmenin de bir yansıması olarak dinamik bir durum sergilediği ifade edilirken, Bulut projesinde biçimsel bir ölçek çeşitlenmesi görülmemektedir. Ancak temel olarak mekân kurgusu içinde oluşturulan ölçeksel algı çeşitlenmesi değerlendirildiğinde tüm projeler farklı kombinasyonlar veya birbirinin tekrarı olacak şekilde ölçekte çeşitlenmeler sunmaktadır.

Buna göre alan çalışması kapsamında kullanılan tasarımlar ile kavramlar üzerinden tekrar bir bağlantı kurulduğunda; hareketliliğin biçim üzerinden tarifi yapıldığında eğrisel çizgiler taşıyan biçimlerin fiziksel bir hareket barındırmadığı görülürken, daha dik kırmalar ile şekillenmiş projelerin, strüktür içindeki elemanların fiziksel olarak hareket ettiği yargısına varılmıştır. Yine biçim altında değerlendirilen kütleli tasarımların hareketlerini oluşturan farklı bir sistem varken yüzeyler ile üreyen tasarımlarda yaşayanın aktif olduğu bir biçimsel hareket ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda etkileşimin üç boyutlu biçimler ile kurulmadığı iki boyutlu yüzeyler ile oluşturulduğudur. Öne çıkan bir diğer olgu ölçeğin esnekliği olarak saptanmıştır. Yaşam ve kent mekanı kurgusu birbiri içinde ve aynı zamanda birbirini var etmesi olarak tanımlanırken esneklik altında değerlendirilen ölçütlerde projenin kapsamında gerçekleşen değişikliğin öncesi ve sonrası arasındaki tanımlı hareket sonucu hissedildiği durumu tanımlamak için kullanılmıştır.

4.6 Bölüm Sonucu

Mimari yaklaşımlarında radikal olarak öne çıkan grup ve mimarların kent ve yaşam mekânları üzerine geliştirdikleri projeler değerlendirilmiştir. Bu projelerin verileri belirlenen değerlendirme ölçütleri doğrultusunda dört ayrı tabloda toplanmıştır. Ölçüt ve kavramların tasarımlar üzerindeki ilişkisini göstermek için dönem içinde öne çıkan kavramlar arasından seçilen hareketlilik, esneklik, serbestlik, dönüşebilirlik /değişebilirlik kavramlarının; biçim, işlev, ölçek ve konum ölçütleri üzerindeki etkileri aranmıştır. Her projede farklı bir etki gözlemlenmiştir. Projeleri bu ilişki dâhilinde karşılaştırmak üzere tüm çizelgelerin üst üste çakıştırıldığı ölçüt kavram çizelgesi hazırlanmıştır. Buna göre konumun dönüşebilirliği/değişebilirliğine dört projede de rastlanmazken, biçimin hareketliliği, ölçeğin esnekliği ve hareketliliği ortak olarak öne çıkan tasarım yaklaşımları olarak değerlendirilmiştir.

5. SONUÇLAR

1960-70'lerde etkin olan radikal mimarlık grupları ve tasarımcılar genellikle kent ve yaşam mekânlarının alternatif kullanılması üzerine tasarımlarını geliştirmişlerdir. Çoğunlukla belirli bir konuma sahip olmayan bu projelerin doğası gereği farklı yerler ve kentler üzerinde kolâjları yapılmıştır.

Bu çalışmaların ortak olarak sayılabilecek yaklaşımları var olan kent verileri ve yaşanan mekânları, alternatif kurgular ile şekillendirmek ve bunun için sınırlandırmalardan uzak bir plan belirlemeleridir. Kent üzerindeki yaşama alternatif bir şekilde önerdikleri mekan kurgularını farklı yaklaşımları ile ele alan dört radikal çalışma incelenmiştir. Bunlar çalışılan zaman dâhilinde etkinlik göstermiş olan; Metabolist Arata Isozaki, Yona Friedman, Superstudio, Coop Himmelb(l)au grupları ve tasarımcılarıdır. Ortaya koydukları farklı mekân yaklaşımları ve benzer kavramlar neticesinde etkileşimi temel alan yaklaşımları tez kapsamında incelenmiştir. Friedman kent planlaması için ön gördüğü prensiplerde ve hareketli mimarlık manifestosunda, Metabolist manifestoda, Superstudio'nun Temel İlkeleri serisi içinde mimarlığın tekrar tanımlanması fikrinde ve Coop Himmelb(l)au'nun tüm standart anlayışın dışına çıkarak etkileşim ile mekânların yorumlanması gerektiği yaklaşımlarında yeni ve farklı bir anlayış gelişmesi üzerine bütüncül bir yaklaşım sunmuşlardır. Farklı temsil biçimlerinde ve sergilerde yer alan yerleştirme çalışmalarında, mimarlık mekân ilişkisinin bireyin istekleri doğrultusunda kurulması kentsel kurgularında radikal bir biçimde anlatmışlardır. Coop Himmelb(l)au'nun temsillerinde ki birebir deneyimleme, Superstudio'nun videolar üzerinden canlandırmaları bile mekânın algılanması üzerine çarpıcı değişimleri göstermektedir.

Grupların ve tasarımcıların mimari yaklaşımlarında öne çıkan benzer yaklaşımlar arasından tez kapsamında dört kavram incelenmiştir. Bunlar; hareketlilik, esneklik, serbestlik, dönüşebilirlik/değişebilirliktir. Bu kavramlar etkileşim başlığı altında ele alınmıştır. Çalışma kapsamında incelenen bu dört radikal mimarlık kurgusu, ele alınan kavramların tasarımlarda nasıl ortaya koyulduğu incelenmesi için dört ölçüt

tarafından analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Gerçekleşmemiş tasarımlar olarak kalan bu çalışmaların bir mekânı var eden ve anlaşılması için belirlenen biçim, işlev, ölçek ve konum ölçütleri üzerinden değerlendirilmesi, öncü olduğu gelişmelerin öne çıkmasına olanak sağlamıştır.

İncelenen örneklerin önemli ortak özelliklerinden biri kent ve yaşam mekânı kurgusunda bireyin etkin bir şekilde mekânı tekrardan yorumlamasındaki aktifliği olarak belirlenmiştir. Tez kapsamında incelenen, kent ve yaşam mekânları olarak ele alınan örneklerin kavramlar ile ilişkisinin mekâna yansıdığı noktaların algılanması için değerlendirme yapılmıştır. Tezde bahsedilen dört örnek, kurgularında güçlü bir mekân oluşturmak adına biçim, işlev, konum ve ölçek ölçütleri ve o dönem için öne çıkmış hareketlilik, esneklik, serbestlik, dönüşebilirlik/değişebilirlik kavramlarını etkili bir şekilde hayal dünyası ile gerçekleşme kaygısı olmadan aktarmışlardır. Bahsedilen kavramlar ve ölçütler bağlamında etkilenmenin izlerini aramak adına yapılan karşılaştırmalara göre biçimin hareketliliği, ölçeğin esnekliği ve hareketliliği öne çıkan olgular olduğu sonucu çıkarılırken konumun dönüşebilirliği/değişebilirliği olgusuna rastlanmamıştır. Kent ve yaşam mekânları bakımından radikal projeler, ölçüt ve kavramlar ile olan ilişkisinde herbiri kendi içlerinde dönemin mimarlık anlayışını manifeste eder bir hal takınırken ortak olan çizelgede belirlenen başlıklar sınırlıdır. Bu bakımdan dört ayrı kent kurgusunda önerilen mekân yaklaşımları ile kullanıcının belirli ölçütler üzerinden aktifliğinin gözlenebildiği ve genel olarak ele alınan projelerin mimari yaklaşımlarının mekâna etkilerinin birkaç kavram çevresinde kurgulandığıdır. Mimarlık disiplini hala güncelliğini koruyan bu kavramların mekân üzerinde sağladığı etkileşimlerin zenginliği, soyut boyutundan proje boyutuna aktarılmasında sınırlı kalmıştır.

Buna rağmen temel olan barınma ihtiyacı, yeni konseptler ve deneysel öneriler neticesinde farklı kurgular ile alışlagelmiş bir barınma mekânı tanımının dışına çıkarılmış ve etkileşimin konu edilmesi ile zenginleştirmiştir. Ama dönemin mimarlık disiplinini yakından etkilediği düşünülen radikal mimarlığın eleştirel yaklaşımı altında gelişen temsillerin, soyut kavramlar ve somut mekân verileri ile bir bağlam oluşturacak şekilde karşılaştırıldığında, o dönemki etkisi ve heyecanının aynı düzeyde olmadığı görülmüştür. Bütüncül bir kurgunun tüm mimarlık yaklaşımı üzerinde hissedilir bir etkisi olmamasına rağmen bu radikal yaklaşımlar mimarlığın tekrar yorumlanabilme sorusunun yöneltile olasığını arttırmıştır. Neticede

1960'lar ve 1970'ler radikal tasarımlarının temsillerindeki gibi yapısal çözümlemelere, güncel mimarlık üretimlerinde rastlanmamış olunması mimarlığın etkilenmediği sonucunun çıkarılması için yeterli bir değerlendirme değildir. Aslında mimarlık pratiğine olan etkisinin görünür şekilde olması gerektiğini beklemek radikal mimarlık anlayışını da zedelemektedir. Aksine içinde birçok performatif, dinamik, değişken olgu barındırması bu netliğin her bireyin yorumuna göre farklı düşler ile yıkılmasına vurgu yapmaktadır. Zaten etkileşimin birey üzerinden bu denli değinilmesi tasarım, tasarlanan şey ve tasarlanılan birey ilişkisini de birbiri içine geçirmektedir.

Bu anlamda günümüz mimarlığına bakılacak olursa, radikal fikirler etrafında gelişen radikal mimarlığın düşünme pratiğine etkisinin son derece yoğun olduğu, şu an gündemde olan kent planlamada katılımcı tasarımcılık olgusu, bu bağlamda tasarımda bireyin etkin rol oynaması durumu ve tasarımda bitmemişlik yaklaşımları ile görülmektedir. Sürekli bir dinamizm barındıran bu yaklaşımlar mimarlığın literal bir anlatım sunması durumunu eleştirir ve yerine bireyin kurgusu dâhilinde gelişen bir hikâyeleştirme halinin mimarlık ile bağlantısının kurulması yönünde etkilemiştir.

KAYNAKLAR

- Alison, J., & Barbican Art Gallery.** (2007). Future city: Experiment and utopia in architecture. New York: Thames & Hudson.
- Altın, E. (2008).** Başlangıçtan Günümüze Ütopyanın Evrimselliğinin Mekan Tasarımındaki Etkin Rolü (Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
- Anay, H., & Özten, Ü.** (2011). Biçim ve işlev: Günümüzde biçim ve işlev tartışmasının neresindeyiz?. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. Sf. 33-37, 65-108, 127-140
- Arnheim, R., & Ögdül, R.** (2012). Görsel düşünme. İstanbul: Metis Yayınları.
- Arslan, M. E., & Mimarlık Fakültesi.** (2006). 20. yüzyıl teknolojik ütopyalarının, hareketlilik, esneklik / uyurbirlik ve teknoloji kavramları bağlamında çağdaş konut tasarımına etkisi
- Auge, M., & Howe, J.** (1995). Non-places: Introduction to an anthropology of supermodernity. London: Verso.
- Aydınlı, S. (2012).** Aylak ve Muğlak Kent Deneyimleri. <http://www.eskop.com/skopdergi/aylak-ve-muglak-kent-deneyimleri/595>
- Banham, R.** (1970). Theory and design in the first machine age. London: Architectural Press.
- Banham, R., Barker, P., Hall, P., & Price, C.** (1969). NON-PLAN-EXPERIMENT IN FREEDOM. New Society, 13(338), 435-441
- Banham, R.** (1976). Megastructure: Urban futures of the recent past. London: Thames and Hudson.
- Batty, M., & Longley, P. A.** (1994). *Fractal cities: a geometry of form and function*. Academic Press. Sf. 42
- Berger, J., & Salman, Y.** (2012). Görme biçimleri. İstanbul: Metis Yayınları. Sf. 32
- Besset, M.** (1967). New french architecture. Teufen: Editions Arthur Niggli.
- Bezel, N.** (2001). Yeryüzü cennetlerinin sonu: ters ütopyalar. Güldikeni.
- Bezel, N.** (1993). Ütopya ve Karsütopyalarda Aklın ve insanın Durumu, Çev: Selahattin Özpallabıyıklar, Varlık Dergisi, İstanbul.
- Bloch, E., & Bora, T.** (2007). Umut ilkesi. İstanbul: İletişim.
- Bruno, G.** (2002), Atlas of Emotion: Journeys in Art, Architecture, and Film (London: Verso)
- Busbea, L.** (2007). Topologies: The urban utopia in france, 1960-1970. Cambridge, Mass: MIT Press. Sf. 45, 62-79, 127, 153, 199

- Certeau, M. d., Arslan, L., & Özcan, M. E.** (2008). *Gündelik hayatın keşfi /cMichel de certeau; çev. lale arslan özcan; haz. mehmet emin özcan.* Ankara: Dostkitabevi. Sf. 243
- Ching, F. D. K., & Lökçe, S.** (2003). *Mimarlık biçim, mekan ve düzen.* İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.
- Coleman, N.** (Ed.). (2011). *Ralahine Utopian Studies, Volume 8 : Imagining and Making the World : Reconsidering Architecture and Utopia.* Oxford, GBR: Peter Lang AG. Retrieved from <http://0-www.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr>
- Coleman, N.** (2007). *Utopias and architecture.* Routledge.
- Coleman, N.** (2013). *Utopian Prospect of Henri Lefebvre. Space and Culture,* 1206331213487152.
- Colomina, B., Buckley, C., & Grau, U.** (2010). *Clip, stamp, fold: The radical architecture of little magazines, 196X to 197X.* Princeton, N.J.; Barcelona, Spain: Actar.
- Colquhoun, A., & Frampton, K.** (1982). *Essays in architectural criticism: Modern architecture and historical change.* Cambridge, Mass: MIT Press.
- Conrads, U., & Bullock, M.** (1970). *Programs and manifestoes on 20th-century architecture.* Cambridge, Mass: MIT Press.
- Cook, P.** (2014). *Drawing: The motive force of architecture.* Chichester, West Sussex, England: Wiley. Sf. 55-73,188,189
- Cook, P., & Archigram (Group).** (1999). *Archigram.* Ne York: Princeton Architectural Press
- Corvi, R.** (1996). *Introduction to the Thought of Karl Popper.* Florence, KY, USA: Routledge. Retrieved from <http://0-www.ebrary.com.divit.library.itu.edu.tr>
- D'Angelo, G. L.** (2008). *Scale--body—architecture*
- Dorrian, M.** (2007). *Clouds of architecture.* *Radical Philosophy,* 144, 26.
- DOSTOGLU, N. T.** (1986). *ARCHITECTURAL DETERMINISTIC THINKING IN THE DEVELOPMENT OF URBAN UTOPIAS, 1848-1947*
- Doxiades, K. A.** (1966). *Between dystopia and utopia.* Hartford: Trinity College Press.
- Dunn, N., Cureton, P., & Pollastri, S.** (2014). *A visual history of the future. (Foresight: Future of Cities).* London: Foresight Government office for Science, Department of Business Innovation and Skills, HMSO, Foresight land use futures.
- Dunster, D.** (2006). *GET OFF OF MY CLOUD: COOP HIMMELB(L)AU TEXTS 1968-2005.* London: Emap Limited.
- Eckersall, P.** (2013). *Performativity and event in 1960s japan: City, body, memory.* New York, NY; Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

- Elstein, R. S.** (1967). The architecture of dankmar adler. *Journal of the Society of Architectural Historians*, 26(4), 242-249. doi:10.2307/988450
- Elser, O., Cachola Schmal, P., & Deutsches Architekturmuseum.** (2012). Das architektur modell: Werkzeug, fetisch, kleine utopie = the architectural model : Tool, fetish, small utopia. Frankfurt am Main: DAM, Deutsches Architekturmuseum.
- Erkman, U.** (1973). Mimaride etki ve görsel idrak ilişkileri /Uğur Erkman. İstanbul: İTÜ, 1973 Sf. 36-45, 52
- Foucault, M.** (2001). Kelimeler ve şeyler. Mehmet Ali Kılıçbay (çev.), İmge Yayınları, İstanbul.
- Frampton, K., Rodriguez, M. I., & Friedman, Y.** (2011). Arquitectura con la gente, por la gente, para la gente: Yona Friedman = Architecture with the people, by the people, for the people. Barcelona: Actar.
- Forty, A.** (2000). Words and buildings: A vocabulary of modern architecture. London: Thames & Hudson. Sf. 79, 100, 115, 142-148, 165, 170, 249-255, 312-315
- Goonewardena, K., Kipfer, S., Milgrom, R., & Schmid, C. (Eds.).** (2008). SPACE, DIFFERENCE, EVERYDAY LIFE:: Reading Henri Lefebvre. Routledge.
- Graham, Daniel.** "Change." *New Dictionary of the History of Ideas*. 2005. Retrieved May 01, 2015 from Encyclopedia.com: <http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3424300103.html>
- GÜRKAŞ, E. T., BARKUL, Ö., DOYDUK, S., CAN, C., KARAKAYACI, Ö., DİNÇER, İ., ... & HAN, N.** (2012). YER ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR OKUMA DENEMESİ. *Sigma*, 4, 1-11. <https://archive.org/stream/phenomenologyofp00merl#page/242/mode/2up>
- Hertzberger, H.** (2005). Lessons For Students Of Architecture.
- Hertzberger, H.** (1962). Flexibility and Polyvalency.
- Heynen, H.** (2003). Intervention in the relations of production, or sublimation of contradictions? On commitment then and now. status: published.
- Hillier, B.** (1996). Space is the machine: A configurational theory of architecture. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hughes, J., & Sadler, S.** (2000). Non-plan: Essays on freedom participation and change in modern architecture and urbanism. Oxford: Architectural Press.
- Isozaki, A., Stewart, D. B., & Museum of Contemporary Art** (Los Angeles, Calif.). (1998). Arata isoazaki: Four decades of architecture. London: Thames&Hudson.
- Isozaki, A., Stewart, D. B., Yatsuka, H., & Museum of Contemporary Art** (Los Angeles, Calif.). (1991). Arata isoazaki: Architecture, 1960-1990. New York: Rizzoli.

- İnan, D., A.** (2011). Mimarlıkta “İşlev” Kavramının Tarihsel Yanılgılarına Bir Bakış. Anay ve Özten (Ed.), *Biçim İşlev* (ss. 95-108). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- JAMES STEVENS CURL.** "Mobile architecture." A Dictionary of Architecture and Landscape Architecture. 2000. Retrieved April 25, 2015 from Encyclopedia.com: <http://www.encyclopedia.com/doc/1O1-Mobilearchitecture.html>
- Jameson, F.** (2007). Introduction to isozaki arata's "city demolition industry, inc." and "rumor city". *South Atlantic Quarterly*, 106(4), 849-852. doi:10.1215/00382876-2007-049
- Johnson, P. A.** (1994). *The Theory of Architecture: Concepts Themes & Practices*. John Wiley & Sons. Sf. 73
- Kateb, G.** (1965). Utopia and the good life. *Daedalus*, 94(2), 454-473.
- Kandeler-Fritsch, M., & Kramer, T.** (2005). Get off of my cloud: Wolf D. Prix: Coop Himmelblau: texts, 1968-2005. Hatje Cantz.
- Karakiewicz, J.** (2005). The city and the megastructure. *Future Forms and Design for Sustainable Cities*.
- Kiesler, F.** (1966). Inside the endless house. <http://www.eskop.com/skopdergi/%E2%80%9Csonsuz-ev%E2%80%9D-insan-yapimi-bir-kozmos/1966>
- Koolhaas, R., Obrist, H., Ota, K., Westcott, J., editor, & Office for Metropolitan Architecture. AMO.** (2011). Project japan: Metabolism talks--. London; Köln: TASCHEN GmbH.
- Kronenburg, R.** (2003). Portable architecture. Routledge.
- Kronenburg, R.** (2007). Flexible: Architecture that responds to change. London: Laurence King.
- Kisho kurokawa** (2001). . İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Kumar, K.** (2006). Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşıütopya, Çeviren: Ali Galip, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- Lang, P., & Menking, W.** (2003). Superstudio: Life without objects. Milano: Skira. Sf. 14, 55, 83-86, 122-123
- Lebbeus Woods** (2000) İstanbul: Boyut Yayın Grubu
- Levitas, R.** (2010). The concept of utopia. Oxford; New York: Peter Lang.
- LiN, Z.** (2011). Nakagin capsule tower: Revisiting the future of the recent past. *Journal of Architectural Education*, 65(1), 13-32. doi:10.1111/j.1531-314X.2011.01158.x
- Lin, Z., & Taylor & Francis Ebooks.** (2010). Kenzo tange and the metabolist movement: Urban utopias of modern japan. New York: Routledge. Sf. 95-105
- Lynch, K., & Başaran, İ.** (2010). Kent imgesi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Maahsen-Milan, A., Pellegrino, M., Oliva, L., & Simonetti, M.** (2013). Urban Architecture as Connective-Collective Intelligence. Which Spaces of Interaction?. *Sustainability*, 5(7), 2928-2943. Kiesler, F.J. Manifeste du Corréalisme (in French); In *L'Architecture d'Aujourd'hui*; Archipress & Associés: Paris, France, 1949.
- Maki, F.** (1964). *Investigations in collective form* (No. 2). School of Architecture, Washington University.
- Mansfield, H.** (2013). *Cosmopolis: Yesterday's cities of the future*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- McDonough, T.** (2008). Metastructure: Experimental utopia and traumatic memory in constant's new babylon. *Grey Room*, 33(33), 84-95. doi:10.1162/grey.2008.1.33.84
- McLeod, M.** (2003). *Form and Function Today. The State of Architecture at the Beginning of the 21st Century*, 50-51.
- Miller, W.** (2013). A review of das architekturmodell: Werkzeug, fetische, kleine utopie / the architectural model: Tool, fetish, small utopia. *Architectural Histories*, 1(1), Art. 2. doi:10.5334/ah.ab
- Moos, R., Brownstein, R., & SpringerLink** (Online service). (1977). *Environment and utopia: A synthesis*. Boston, MA: Springer US. Sf. 23, 24
- Mumford, E. P.** (2000). *The CIAM discourse on urbanism, 1928-1960*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Nalbantoğlu, H. Ü.** (2008). Nedir Mekân Dedikleri?. *Zaman-Mekan*, Ed. A. Şentürer, Ş. Ural, Ö. Berber, F. Uz Sönmez, Yem Yay., İstanbul, 88-105.
- Noever, P., Kipnis, J., Lavin, S., Österreichisches Museum für Angewandte Kunst, & Coop Himmelblau.** (2007). *Coop himmelb(l)au: Beyond the blue*. Wien; München; New York: Prestel. Sf. 6-9, 36-49
- Norberg-Schulz, C.** (1971). *Existence, space & architecture*. London: Studio Vista.
- Norberg-Schulz, C.** (1965). *Intentions in architecture*. Cambridge, Mass: M.I.T. Press.
- Okamoto, H.** (2000). *Time, speed and perception: intervals in the representation of architectural space* (Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology).
- Özkuş, B. Y., & Mimarlık Fakültesi.** (2006). *Archigram: Tekno-topya*
- Porter, T.** (2004). *Archispeak: an illustrated guide to architectural terms*. Routledge. Sf. 3, 21, 22, 78, 79, 92, 96
- Riot-Sarcey, M., Bouchet, T., & Picon, A.** (2003). *Ütopyalar sözlüğü*. Sel Yayıncılık. Sf. 168-172
- Rossi, A., & Gürbilek, N.** (2003). *Şehrin mimarisi*. İstanbul: Kanat.
- Rouillard, D.** (2013). Superarchitecture: The future of architecture 1950-1970. *Journal of Architectural Education*, 67(1), 119-121. doi:10.1080/10464883.2013.769794

- Rudofsky, B.** (1964). *Architecture without architects: A short introduction to non-pedigreed architecture*. London: Academy Editions.
- Sadler, S., & Archigram (Group).** (2005). *Archigram: Architecture without architecture*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Sargent, L. T.** (2010). *Utopianism: a very short introduction*. Oxford University Press.
- Savaşır, G.** (2008). *Re-Thinking The Limits Of Architecture Through The Avant-Garde Formations During The 1960s: Projections And Receptions In The Context Of Turkey* (Doctoral dissertation, MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY).
- Schalk, M.** (2014). The architecture of metabolism. inventing a culture of resilience. *Arts*, 3(2), 279-297. doi:10.3390/arts3020279
- Siegal, J.** (2002). *Mobile: The art of portable architecture*. New York: Princeton Architectural Press.
- Shields, J. A. E.** (2014). *Collage and architecture*. New York: Routledge.
- Stauffer, M. T.** (2002). "Utopian reflections, reflected utopias: urban designs by Archizoom and Superstudio." *AA Files* No. 47, pp. 23-36.
- Steiner, H. A.** (2009). *Beyond archigram: The structure of circulation*. New York: Routledge.
- Tafuri, M., & Penta, L. L.** (1976). *Architecture and utopia design and capitalist development*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Tschumi, B.** (1994). *Architecture and disjunction*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Uluengin, Ö., & Görgülü, T.** (2014). *Mimarlıkta Bir Karşı Duruş Tavrı Olarak 'Anarchitecture'*.
- Venturi, R., & Museum of Modern Art (New York,N.Y.).** (1977). *Complexity and contradiction in architecture*. New York: Museum of Modern Art.
- Vidotto, M.** (1997). *Alison + peter smithson*. Barcelona: Gustav Gili.
- Weibel, P.** (Ed.). (2005). *Beyond Art: A Third Culture: A Comparative Study in Cultures, Art and Science in 20th Century Austria and Hungary*. Springer Science & Business Media.
- Williams, R.** (2010). *Tenses of imagination: Raymond Williams on science fiction, utopia and dystopia* (Vol. 7). Peter Lang. Sf. 102
- Wolf, A.** (2012). *Superarchitecture: Experimental architectural practices in Italy 1963—1973*
- Whiteley, N.** (2002). *Reyner banham: Historian of the immediate future*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Yar, M.** (2014). *The Cultural Imaginary of the Internet: Virtual Utopias and Dystopias*. Palgrave Macmillan. Sf. 3
- Yar, M.** (2012). *Virtual utopias and dystopias - the cultural imaginary of the internet*. (pp. 179-195)
- Zevi, B., & Gendel, M.** (1957). *Architecture as space: How to look at architecture*. New York: Horizon Press.

- Url-1** < /https://www.pinterest.com/pin/422142165045189938/>, alındığı tarih: 01.02.2015.
- Url-2** < /http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/mobility>, alındığı tarih: 03.04.2015.
- Url-3** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1O1-Mobilearchitecture.html>, alındığı tarih: 03.04.2015.
- Url-4** < /http://www.yonafriedman.nl/?page_id=225/>, alındığı tarih: 25.02.2015.
- Url-5** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3045300833.html/>, alındığı tarih: 29.03.2015
- Url-6** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1O142-elasticity.html/>, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-7** < /http://www.tdk.gov.tr/>, alındığı tarih: 29.03.2015
- Url-8** < /http://www.e-skop.com/skopdergi/%E2%80%9Csonsuz-ev%E2%80%9D-insan-yapimi-bir-kozmos/1966/>, alındığı tarih: 10.03.2015.
- Url-9** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1O999-open.html/>, alındığı tarih: 19.04.2015.
- Url-10** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1O999-open.html>, alındığı tarih: 19.04.2015.
- Url-11** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1O13-openform.html>, alındığı tarih: 19.04.2015.
- Url-12** </http://www.coop-himmelblau.at/architecture/philosophy/form-mutation/>, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-13** < /http://www.coop-himmelblau.at/architecture/philosophy/open-architecture/>, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-14**< /http://tureng.com/search/de%C4%9Fi%C5%9Febilir,http://tureng.com/search/de%C4%9Fi%C5%9Febilir/>, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-15** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1O999-transform.html/>, alındığı tarih: 23.03.2015.
- Url-16** < /http://dictionary.cambridge.org/dictionary/turkish/transform?q=transformation/>, alındığı tarih: 23.03.2015.
- Url-17** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3408600135.html/>, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-18** < /http://www.encyclopedia.com/The+Oxford+Pocket+Dictionary+of+Current+English/publications.aspx?pageNumber=1/>, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-19** < /http://www.archigram.net/>, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-20** < /http://www.hollein.com/eng/Architecture/Nations/Austria/Mobiles-Buero-Mobile-Office />, alındığı tarih: 29.03.2015

- Url-21** < /http://categorized-art-collection.tumblr.com/page/4 />, alındığı tarih: 21.03.2015
- Url-22** < /http://www.domusweb.it/en/architecture/2014/12/17/haus-rucker-co_architecturalutopiareloaded.html />, alındığı tarih: 12.03.2015
- Url-23** < /http://www.coop-himmelblau.at/architecture/projects/villa-rosa//>, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-24** < /https://www.youtube.com/watch?v=vd4SjQB2TeM >, alındığı tarih: 12.03.2015.
- Url-25** < /http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/form >, alındığı tarih: 22.03.2015.
- Url-26** < /http://www.encyclopedia.com/doc/1E1-scale1.html >, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-27** < /http://www.mori.art.museum/blog/2011/07/metabolism-in-a-minute-file-01-the-central-figures-in-metabolism-1.php/>, alındığı tarih: 20.02.2015.
- Url-28**< /http://aplust.net/blog/fumihiko_maki_and_his_view_of_the_city/>, alındığı tarih: 22.03.2015.,
- Url-29**< /http://www.mori.art.museum/blog/2011/07/metabolism-in-a-minute-file-01-the-central-figures-in-metabolism-1.php >, alındığı tarih: 29.03.2015.
- Url-30** < /https://urbanrestart.wordpress.com/2013/11/07/incubation-process-poem-by-arata-isozaki-1962/ >, alındığı tarih: 20.03.2015.
- Url-31** < /http://www.yonafriedman.nl/ >, alındığı tarih: 25.03.2015.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Şebnem Çakaloğulları

Doğum Yeri ve Tarihi : Manisa 19.02.1989

E-Posta : cakalogullarisebnem@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2012, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yüksek lisans** : 2015, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

-Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Bina Bilgisi Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi, (2014- halen)

-Ay-Pal Mühendislik Mimarlık Ofisi, mimari ofis stajı (2012 Haziran-Temmuz)

-Modül İnşaat, mimari ofis stajı (2011 Ağustos-Eylül)

-İzmir Kıyı Şeridi Düzenleme Projesi, öğrenci olarak (2011 Şubat)

-SOYAK İnşaat Mavişehir Siesta konutları, şantiye stajı (2010 Haziran-Temmuz)

-Çakaloğulları Ş. , Baloğlu M. , Kabasoğlu G. (2014), “Yıkım”, Fütür ;February 22-23, 2014, Yıldız Teknik Üniversitesi.

-Çakaloğulları Ş. , Alkaya T. (2015), “un*defined stops” later the name changed with “disc_over*”, “UMOB”, Ulusal Mimarlık Öğrencileri Buluşması Ocak 12-18, 2015 Gebze Teknik Üniversitesi

-UIA International Architects Competition of Ideas: Utopia and/or Happiness in Your Own Other where **Jüri Özel Ödülü** (2014 Ağustos)

-Venice Design Week –Friendly Things Design Competitions- with the project “self-heater plate” **Sergileme Ödülü** (2013 Ekim-Kasım)

-Geleceği Yakınlaştırmak Öğrenci Fikir Proje Yarışması **1.lık Ödülü** (2011)

DİĞER YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

-Cakalogullari, S. (2014) “Searching for an alternative way for dwellings by drawing a parallel between building facade design and the idea of clothes according to characteristic of climate” UIA DURBAN 2014 Conferance paper, ISBN 978-0-86970-783-8

-Cakalogullari, S. (2014) “The idea of nature: Self-defense sensitive patch” UIA DURBAN 2014 Conference paper, ISBN 978-0-86970-783-8

-Cakalogullari, S. and Baloglu, M. (2013) "Out of Rule" Athens: ATINER'S Conference Paper Series, No: ARC2013-0707

-Cakalogullari, S. (2014) CREATIV An Illustration of Surrealism Vol.1, Issue 2, pg.13, 39 http://issuu.com/iamacreativ/docs/issue_single_issuu/1

- Contemporary Venice – It’s LIQUID International Art Show Palazzo Flangini, VENICE 15th December 2014 - 12 January 2015. The general theme of the exhibition is “IDENTITY” The exhibited work is called “selfmechanism” (digital illustration) (December- January 2015)

-The participant of 3rd Annual Three Little Prints Illustration Exhibition in Le Snoot Galery, Georgia, United State with 2 works, are “DISTURBME” and “e-manuel” (2014 Kasım)

-Venice Design Week in BERLIN-Friendly Things- Moritz Platz at the Berlin Design Akademie 19-30 June 2014 with the project “self-heater plate” (industrial design) (2014 Haziran)

-The participant and the contributor of Open Studio Days in İstanbul (2014 Eylül)

-Kişisel Sergi: “Inside” teması altında gerçekleştirilen dijital illüstrasyonlar ve serbest el çizimler. İstanbul, Türkiye (2014 Mart-Ağustos)

-Gebze Teknik Üniversitesi “grafik illüstrasyon sergisi” (2014 Ekim)